

РШ44(4Укр)
КТ 46

ПАВЛО ТИЧИНА

Б934794

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

+

Шифр Ш44/4Укр/Т46 Інв. № 3130318

Автор Меленко П. П.

Назва Вибрані твори.

Місце, рік видання К., 1939.

Кіл-ть стор. 308, [12] с. : іл.

-\\- окр. листів _____

-\\- ілюстрацій [7] арк. іл.

-\\- карт _____

-\\- схем _____

Том _____ частина _____ вип _____

Конволют _____

Примітка:

Р. 12. 13.

Велич!

Бгз 4794р.к.

ПАВЛО ТИЧИНА

ВИБРАНІ ТВОРИ

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

Київ—1939

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

3130311 к

ПАРТІЯ ВЕДЕ

ПАРТІЯ ВЕДЕ

Та нехай собі як знають
божесволюють, копають,—
нам своє робить :
всіх панів до 'дної ями,—
буржуїв за буржуями
будем, будем бить !
будем, будем бить !

Адже це уже не дивно,
що ми твердо, супротивно,
владно устаєм.
Ми йдемо походом ідним,—
всім пригнобленим і бідним
руку подаєм !
руку подаєм !

Оживляєм юри, води,
вибудовуєм заводи,
ростемо ж ми, гей !—
До пустель, каналу й річки
наші славні п'ятирічки —
мов би до дітей,
до своїх дітей.
Наша Армія Червона
стерезе свого кордона,
а в повітрі флот —
він і бє і сів й носить,
він Республіку підносить
до нових висот !
до нових висот !

Проти мурів, проти молу
в нас бадьорість комсомолу —
ще й підмога йде :

*збільшовиченої ери
піонери, піонери —
 партія веде,
 партія веде.*

*Не на Рейні, не на Марні,—
в МТС пошлем друкарні —
 це ж у нас, у нас!
Ми тривожим стратосферу,
атомне ядро і сферу —
 о прекрасний час!
 неповторний час!*

*Неповторний, невмирущий ...
Хто ж од нас у світі дужчий ?
 Із яких країн ?
Ми плануєм творчі юни —
за колонами колони,
 та все ж як один !
 та все ж як один !*

*Тож нехай собі як знають
божеволюють, конають,—
 нам своє робить :
всіх панів до 'дної ями,
буржуїв за буржуями
 будем, будем бить !
 будем, будем бить !*

ІЗ РАНИХ ТВОРІВ

ЩО МІСЯЦЮ ЗІРОНЬКИ КАЖУТЬ...

Що місяцю зіроньки кажуть ясенькі?
Що шепчуть квітки уночі над рікою?
Про що зітха вітер? Що чують тумани,
Коли гай зеленії ділують - милують?

Хотів би я знати, про що той струмочок
У мріях своїх гомовить між травною?
Що листячко шепче, мов дише, в садочку?
Про що очерет пісню сумною дзвонить.

Хотів би я знати, — та хто теє скаже!
Хто скаже мені, що могили гадають...
Чого реве вітер північний в діброві,
Чого він лютує, чому так радіє?

Скриплять і ридають дерева під вітром...
Чого? болить серце, чи доля їх гірка?
Чи давлять важкії, понурії хмари?
І плаче травиця сама при дорозі...

Що бачить у сні став глибокий, таємний?
Кому усміхаються рожі червоні?
А роси! Хто скаже, чиї вони сльози,
Такі дивні, чисті, мов перли коштовні!

Чернівці, 1910

ВИ ЗНАЄТЕ, ЯК ЛИПА ШЕЛЕСТИТЬ...

Ви знаєте, як липа шелестить
У місячні весняні ночі? —
Кохана спить, кохана спить,
Піди збуди, цілуй їй очі.
Кохана спить...
Ви чули ж бо: так липа шелестить.

Ви знаєте, як сплять старі гаї? —
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
«Я твій» — десь чують дідугани.
А солов'ї!..
Та ви вже знаєте, як сплять гаї!

1912

РОЗКАЖИ, РОЗКАЖИ МЕНІ, ПОЛЕ...

Розкажи, розкажи мені, поле :

Чого рідко ростуть колосочки ?

— Ой дощів мені б треба, дощів, а не поту,
Бо той віт прилипа до брудної сорочки,
Як плугатар кінчає роботу.

Розкажіть, розкажіть мені, хмари :

Ви чого це тікаєте далі ?

— Та хіба ми, нещасні та стомлені, знаєм ?

Он вітри там женуться, кричать : ей ви, кралі !
Почскайте, бо ми вас кохаєм.

Розкажи, розкажи мені, поле :

Що ж тепер нам з тобою робити ?

— Ех, хіба де уперше ! Така моя доля.

Хоч кукіль та волошки я буду родити —
Все ж плугатарю є щось із поля.

СОНЯЧНІ КЛАРНЕТИ

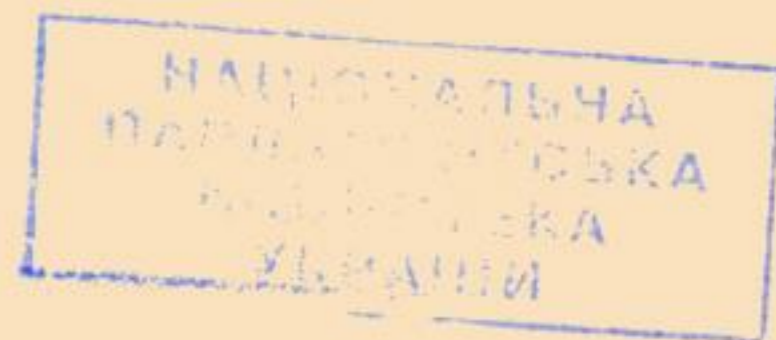
(1918)

Не Зевс, не Пан, не Голуб - Дух, —
Лиш Сонячні Кларнети.
У танці я, ритмічний рух,
В безсмертнім — всі планети.

Я був — не Я. Лиш мрія, сон.
Навколо — дзвонні звуки,
І пітьми творчої хітон,
І благовісні руки.

Прокинувся я — і я вже Ти:
Над мною, підо мною
Горять світи, біжать світи
Музичною рікою.

І стежив я, і я веснів:
Акордились планети.
Завік я взнав, що Ти не Гнів, —
Лиш Сонячні Кларнети.

3136397

ЗАКУЧЕРЯВИЛИСЯ ХМАРИ...

Закучерявилися хмари. Лягла в глибінь блакить ...
О милий друже,— знов недуже —
О любий брате,— розіп'яте —
Недуже серце моє, серце, мов лебідь той ячить.
Закучерявилися хмари ...

Женуть вітри, мов буйні тури! Тополі арфи гнуть ...
З душі моєї — мов лілеї —
Ростуть прекрасні — ясні, ясні —
З душі моєї смутки, жалі мов квітоньки ростуть.
Женуть вітри, мов буйні тури!

Одбивсь в озерах настрій сонця. Снує про давнє дим ...
Я хочу бути — як забути? —
Я хочу знову — чорноброву? —
Я хочу бути вічно - юним, незломно - молодим!
Одбивсь в озерах настрій сонця.

І сміх, і дзвони, й радість тепла. Цвіте веселка дум ...
Сум серце тисне: сонце! пісне! —
В душі я ставлю — вас я славлю! —
В душі я ставлю світлий парус, бо в мене в серці сум.
І сміх, і дзвони, й радість тепла.

ГАЇ ШУМЛЯТЬ...

Гаї шумлять —
Я слухаю.
Хмарки біжать —
Милуюся.
Милуюся — дивуюся,
Чого душі моїї
так весело.

Гей, дзвін гуде —
Іздалеку.
Думки пряде —
Над нивами.
Над нивами — приливами,
Купаючи мене,
мов ластівку.

Я йду, іду —
Зворушений.
Когось все жду —
Співаючи.
Співаючи — кохаючи
Під тихий шепіт трав
голублячий.

Щось мріє гай —
Над річкою.
Ген неба край —
Як золото.
Мов золото - поколото,
Горить - тремтить ріка,
як музика.

АРФАМИ. АРФАМИ...

Арфами, арфами —
золотими, голосними обізвалися гаї
Самодзвонними :

Йде весна
Запашна,
Квітами - перлами
Закоспчена.

Думами, думами —
наче море кораблями, переповнилась блакить
Ніжнотонними :

Буде бій
Вогневий !
Сміх буде, плач буде
Перламутровий ...

Стану я, гляну я —
скрізь поточки як дзвіночки, жайворон як золотий
З переливами :

Йде весна
Запашна,
Квітами - перлами
Закоспчена.

Любая, милая —
чи засмучена ти ходиш, чи налита щастям вкрай
Там за нивами :

Ой одкрій
Колос вій !
Сміх буде, плач буде
Перламутровий ...

ДЕСЬ НАДХОДИЛА ВЕСНА...

Десь надходила весна.— Я сказав їй: ти весна!
Сизокрилим голубками
У куточках на вустах
Їй спурхнуло щось усмішками —
Їй потонуло у душі...

Наливалися жита.— Я сказав їй: золота!
Гнівню брівоньки зламалися.
Одвернулася. Пішла.
Тільки довго оглядалася —
Мов би кликала: іди!

Почали тумани йти.— Я сказав: не любиш ти!
Стала. Глянула. Промовила.
От і осінь вже прийшла.
Так любить? — кажи. Та швидше ж бо! —
Блиснув сміх їй мов кинджал...

Зажурились під снігом гай.— Я сказав їй: що ж... прощай!
Враз сердечним теплим сльезом
Щось їй бризнуло з очей...
Сизокрилою голубкою
На моїх вона вустах!

ЦВІТ В МОЄМУ СЕРЦІ...

Цвіт в моєму серці,
Ясний цвіт - перводвіт.
Ти той цвіт, мій друже,
Срібляний перводвіт.
Ах, ізнов, кохана,
Де звучала рана,—
Квітне двіт - перводвіт !

Слухаю мелодії
Хмар, озер та вітру.
Я бриню, як струни
Степу, хмар та вітру.
Всі ми серцем дзвоним,
Сним вином червоним —
Сонця, хмар та вітру !

Десь краї казкові,
Золоті верхів'я...
Тільки шлях тернистий
Та на ті верхів'я.
Ходять - світять зорі,
Плпнуть хвилі в морі —
В ритмах на верхів'я !

Світ в моєму серці,
Мрій танок, світанок.
Ти той світ, мій друже,
Зоряний світанок.
Я твої очиді,
Зорі, зорениці —
Славлю як світанок !

НЕ ДИВИСЯ ТАК ПРИВІТНО...

Не дивися так привітно,
Яблуководвітно.
Стигнуть зорі, як пшенця:
Буду я журиться.

Не милуй мене шовково,
Ясно - соколово.
На схід сонця квітнуть рожі:
Будуть дні погожі.

На схід сонця грають грози —
Будуть знову сльози!
Встали мати, встали й татко:
Де ластовенятко?

А я тут, в саду, на лавці,
Де квітки - ласкавці...
Що скажу їм?— Все помітно:
Яблуководвітно.

ПОДИВИЛАСЬ ЯСНО ...

Подивилась ясно,— заспівали скрипки!—
Обняла востаннє.— у моїй душі.—
Ліс мовчав у смутку, в чорному акорді.
Заспівали скрипки у моїй душі!

Знав я, знав: навіки,— промені як вії!—
Більше не побачу.— сонячних очей.—
Буду вічно сам я, в чорному акорді.
Промені як вії сонячних очей!

З КОХАННЯ ПЛАКАВ Я...

З кохання плакав я, ридав.
(Над бором хмари муром!)
Той плач між нею, мною став —
(Мармуровим муром...)

Пливуть тужіння угорі.
(Вернися з сміхом - дзвоном!)
Спадає лист на вівтарі —
(Кучерявим дзвоном...)

Уже десь випали сніги.
(Над бором хмари муром!)
Розбиті ніжні вороги —
(Мармуровим муром...)

Самотня ти, самотній я.
(Весна! — світанок! — вишня! —
Обсипалась душа твоя —
(Вранішня вишня...)

О ЛЮБА ІННО...

О любa Інно, ніжна Інно!
Я — сам. Вікно. Сніги ...
Сестру я Вашу так любив —
Дитинно, злотоцінно.
Любив?— Давно. Цвіли луги ...
О любa Інно, ніжна Інно,
Любові усміх квітне раз — ще й тлінно.
Сніги, сніги, сніги ...

Я Ваші очі пам'ятаю,
Як музику, як спів.
Зимовий вечір. Тиша. Ми.
Я вам чужий — я знаю.
А хтось кричить: ти рідну стрів!
І раптом — небо ... шепіт гаю ...
О, ні, то очі Ваші.— Я ридаю.
Сестра чи Ви?— Любив ...

1915

Я СТОЮ НА КРУЧІ...

Я стою на кручі —
За рікою дзвони :
Жду твоїх вітрил я —
Тінь там тоне, тінь там десь ...

Випливають хмари —
Сум росте мов колос :
Хмари хмарять хвилі —
Сумно, сам я, світлий сон ...

Вірю яснозорно —
За рікою дзвони :
Сню волосожарно —
Тінь там тоне, тінь там десь ...

Припливеш, приплинеш —
Сум росте мов колос :
З піснею про сонце !—
Сумно, сам я, світлий сон ...

ТАМ ТОПОЛІ У ПОЛІ...

Там тополі у полі на волі
(Хтось на заході жертву приніс)
З буйним вітром свавольним і диким
Струнко рвуться кудись в далечінь ...

Йду в просторі я, чулий, тривожний
(Гасне день, облітає, мов мак).
В моїм серці і бурі, і грози
Й рокотання - ридання бандур ...

Хилить вітер жита понад шляхом
(Ой там хмара похмура з півдня).
І так сумно, так сумно співає —
Тільки перепел б'є десь у дзвін ...

Моя пісне, вогниста, шалена
(Креше небо і котить свій гнів).
Ах, розбийся на світлі акорди,
Розридайсь — і затихни як грім ...

ГАПТУЄ ДІВЧИНА...

Гаптує дівчина й ридає —
Чи то ж шиття!
Червоним, чорним вишпває
Мені життя.

Танцюють звуки на дзвінці,
І плаче дзвін.
Я йду. Мій шлях то із костриці,
То із жоржин.

Тумани линуть вгору, вгору,
А хмари — вниз.
Чому я не люблю простору
Як я без сліз?

Я ввечері цілую рожу
І кличу сум.
Чому, чому я жить не можу
Та сам, без дум?

ОЙ НЕ КРИЙСЯ, ПРИРОДО...

Ой не крийся, природо, не крийся,
Що ти в тузі за літом, у тузі.
У туманах ти сніш... А чогось так сичі
Розридалися в лузі.

Твої коси від смутку, від суму
Вкрила прозолоть, ой ще й кривава.
Певно й серце твоє взолотила печаль,
Що така ти ласкава.

А була ж ти — як буря із громом!
А була ж ти — як ніч на купага...
Безгоміння і сум. Безгоміння і сон.—
Тільки зірка упала ...

Ой там зірка десь впала, як згадка.
Засміялося серце у тузі!
Плачуть знову сичі... О ридай же, сріблій:
Ходить осінь у лузі.

ЕНГАРМОНІЙНЕ

ТУМАН

Над болотом пряде молоком ...
Чорний ворон замисливсь.
Сизий ворон задумавсь.
Очі виклював. Бó - зна кому.

А від сходу мечами йде гнів !..
Чорний ворон враз кинувсь.
Сизий ворон схопився.
Очі виклював. Бó - зна кому.

ЕНГАРМОНІЙНЕ

СОНЦЕ

Десь клюють та й райські птиці
Вино - зелені.
Розпрозорились озера!
Тінь. Давно.

Косарі кують до сходу.
Полум'я квіток!
Перса дівчини спросоння:
Сни ... сенок ...

ЕНГАРМОНІЙНЕ

ВІТЕР

Птах — ріка — зелена вика —
Ритми соняшника.
День біжить, дзвенить - сміється,
Перегулюється!

Над житами — йде з медами —
Хилить келехами.
День біжить, дзвенить - сміється,
Перегулюється!

ЕНГАРМОНІЙНЕ

ДОЩ

А на воді в чийсь руді
Гадюки пнуться... Сон. До два.
Війнув, дихнув, сипнув пшона —
І заскакали горобці!..

— Тікай! — шепнуло в береги.
— Лягай... — хитнуло смолки.
Спустила хмарка на луги
Мережані подолки.

ХОДЯТЬ ПО КВІТАХ...

(Поетам - занепадникам)

Ходять по квітах, по росі,
Очима чесними,
Христовоскресними
Поєми тчуть.
А сондя, сондя в їх красі —
Не чуть.
Царства.

Під спів крові — без пісень —
Вмер чорнобривий день.
О ридарі безумного лицарства,
З прокляттям вас на перегній!

— Трояндний!
— Молодий!
— Бій!

СПІВАЄ СТЕЖКА...

Співає стежка
На горód.
Гарбуз під парасольками
Про сонце думає.

За частоколом —
Зеленій гімн.
Зоставайтеся, люди,
З своїми божками!

Соняшники горять ...
— сама як струна —
Метеликів дуети ...
— а на лапках мед —

Ромашка? — здрастуй.
І вона тихо: здрастуй!
І звучить земля,
Як орган.

ПАСТЕ.ІІ

I

Пробіг зайчик.
Дивиться —
Світанок!
Сидить, грається,
Ромашкам очі розтулює.
А на сході небо пахне.
Півні чорний плащ ночі
Вогняними нитками сточують.
— сонце —
Пробіг зайчик.

ПАСТЕЛІ

II

Випив доброго вина
Залізний день.
Роздвітайте, луги! —
: я йду — день —
Пасітесь, отари! —
: до своєї любої — день —
Колисково, колоски! —
: удень.
Випив доброго вина
Залізний день.

ПАСТЕЛІ

III

Коливалося флейтами
Там, де сонце зайшло.
Навшпивьках
Підійшов вечір.
Засвітив зорі,
Прослав на травах тумани
І, на уста поклавши палець,—
Ліг.
Коливалося флейтами
Там, де сонце зайшло.

ПАСТЕЛІ

ІV

Укрійте мене, укрійте :
Я — ніч, стара,
Нездужаю.
Одвіку в снах
Мій чорний шлях.
Покладіть отут м'яти,
Та хай тополя шелестить.
Укрійте мене, укрійте :
Я — ніч стара,
Нездужаю.

А Я У ГАЙ ХОДИЛА...

А я у гай ходила
по квітку ось яку
а там дерева люлі
і все отак зозулі
ку
ку

Я зайчика зустріла
дрімав він на горбку
була б його спіймала
зозуля ізлякала
ку
ку

ХТОСЬ ГЛАДИВ НИВИ...

Хтось гладив ниви, все гладив ниви,
Ходив у гніві і сіяв співи :
О дайте грому, о дайте зливи ! —
Нехай не сохнуть злотисті гриви.
Хтось гладив ниви, так ніжно гладив ...

Плили хмарини, немов перлини ...
Їх вид рожевий — уста дитини !
Набігли тіні — і ... ждуть долини.
Пробігли тіні — сумні хвилини :
Плили хмарини чужі, далекі ...

Сліпучі тони — і дика воля !
Ой, хтось заплакав посеред поля.
Зловісна доля, жорстока доля.
Здала сміялась струнка тополя.
Сліпучі тони — й сумні волошки ...

1915

НА СТІМЧАСТИХ СКЕЛЯХ...

На стрімчастих скелях,
Де орли та хмари,
Над могутнім морем,
В осяйній блакиті —
Гей,
Там
Роздвітали грози —
Роздвітали грози ...

Із долин до неба
Простяглися руки:
О, позичте, грози,
Зливної блакиті! —
Враз
Вниз
Впали краплі крові!
Впали краплі крові ...

На ланах, на травах,
На срібнозелених,
У житах злотистих,
Стрункоколоськових —
Гей,
Там,
Там шуміли шуми!
Там шуміли шуми ...

Хтось горів світанно,
Коліноприклонно:
Дай нам, земле, шуму,
Шуму - божевілля! —
Ніч.
Плач.
Смерть шумить косою!
Смерть шумить косою ...

ПО ХЛІБ ШЛА ДИТИНА...

По хліб шла дитина — троявно!
: тікайте! стріляють, ідуть.
Розкинуло ручки — троявно...

Ні бога, ні чорта — на бурю!
гей, стійте! знайдём і в церквах.
Знялось гайвороння — на бурю...

ОДЧИНЯЙТЕ ДВЕРІ...

Одчиняйте двері —
Наречена йде!
Одчиняйте двері —
Голуба блакить!
Очі, серце і хорали
Стали,
Ждуть ...

Одчинились двері —
Горобина ніч!
Одчинились двері —
Всі шляхи в крові!
Незріданими сльозами
Тьмами
Дош ...

ХОР ЛІСОВИХ ДЗВІНОЧКІВ

Уривок із поеми

Ми дзвіночки,
Лісові дзвіночки,
Славим день.
Ми співаєм,
Дзвоном зустрічаєм:
День!
День.

Любим сонце,
Небосхил і сонце,
Світлу тінь,
Сни розкішні,
Все гаї затишні:
Тінь!
Тінь.

Линьте, хмари,
Ой прилиньте, хмари,—
Ясний день.
Окропіте,
Нас нашестіте:
День!
День.

Хай по полю,
Золотому полю
Ляже тінь.
Хай схитнеться —
Жито усміхнеться:
Тінь!
Тінь.

ДУМА ПРО ТРЬОХ ВІТРІВ

На ранній весні - провесні,
Гей, на світанню гук.

Ой за горами за високими,
Там за морями та за глибокими,
Ще й за шляхами несходимими —
Рано - пораненьку Ясне Сонечко сходило.
Ясне Сонечко сходило, братів своїх, Вітрів, до себе іскликало,
До них словами промовляло:

«Брати мої!
Вітри мої!
Брати мої любі, милі,
Вольні прудкокрилі!
А станьте ви на рівні ноги:

На гори, доли, на людяні шляхи, на перелоги
Летіть - співайте,
Про мене, вашого брата старшого, Ясного Сонечка,
Людам повідайте.

А уже ж я та не по - зимньому грію:
Зоря з зорею перемигнутися не встиг —
Як я поломеню».

Тес Вітри зачували,
На рівні ноги ставали,
На різні сторони свої дужі крила розправляли.

На ранній весні - провесні,
Гей, на світанню гук.

Що перший Вітер молодий
Лукавий Сніговій
Та так собі подумав, так помислив:
«А чи не краще б було,
Коли б ти, братіку мій, Ясне Сонечко, та по - зимньому ісходило?»

Бо ця землю тільки привіт —
То вже й клопіт імій».
Тож перший Вітер Сніговий - Морозище
Летить, гуде, свище,
Снігом хати обкидає,
З людей насміхає:
«Це вас,— каже,— Сонечко веснянеє вітає».

Тоді теє люди зачували,
Одне д' одного словами промовляли:
«Ой не будь, видно, весні, як у грудні грому,
Коли до нас говорять по - чужому».

На ранній весні - провесні,
Гей, на світанню гук.

Що другий Вітер молодий
Безжурний Буровий
Та так собі подумав, так помислив:
«Хай собі Сонечко як завгодно сходить —
Чи по - зимньому,
Чи по - весняному,
Аби мені було можна пити - гуляти,
Свою душеньку потішати».
Тож другий Вітер налітає,
Людам хати перекидає,
Гірко так насміхає:
«Це вас,— каже,— люди, весна та воля вітає».

Тоді теє люди зачували,
Одне д' одного словами промовляли:
«Як отака весна, як отака воля —
Проклята ж наша доля!»

На ранній весні - провесні,
Гей, на світанню гук.

Що третій Вітер молодий
Ласкавий Легіт - Теплокрил
Та так собі подумав, так помислив:
«А спасибі, що Сонечко на весну повернуло,
А то б земля була навек схопонула, заснула».
Тож третій Вітер летить, співає,
До всіх із ласкою та по - рідному промовляє,
Жодного села, хатинки не минає,
У драгу шибку ще й пучками поторюхає - пограє:

«А вставайте,— каже,— люди, Сонце вам усміхається,
Вашого плуга земля дожидається».

Отоді теє всі люди зачували,
Із хат з піснями виюждали,
З великої радості сирюю землю цілували.

На ранній весні - провесні,
Гей, на світанню гук.

ЗОЛОТИЙ ГОМІН

Над Києвом — золотий гомін,
І голуби, і сонце!
Внизу —
Дніпро торкає струни ...

Предки.
Предки встали з могил;
Пішли по місту.
Предки жертви сонцю приносять —
І того золотий гомін.
Ах той гомін!..
За ним не чути, що друг твій каже.
Від нього грози, пролітаючи над містом, плачуть,—
Бо їх не помічають.

Гомін золотий!

Уночі,
Як Чумацький Шлях срібليсту куряву простеле,
Розчини вікно, послухай:
Слухай:
Десь в небі плвнуть ріки,
Потужні ріки дзвону Лаври і Софії!..
Човни золоті
Із сивої - сивої Давнини причалюють,
Човни золоті.

Опромінений,
Ласкою в серце зранений
Виходить Андрій Первозванний.
Ступає на гори
: Благословенні будьте, гори, і ти, ріко мутна!
І засміялись гори,
Зазеленіли ...

І ріка мутна́я сповнилася сонця і блакиті —
Торкнула струни ...

Упочі,
Як Чумацький Шлях срібlistу куряву простеле,
Вийди на Дніпро!
... Над Сивоусим небесними ланами Час проходить,
Час засіває.
Падають
Зерна
Кришталевої музики.
З глибини вічності падають зерна
В душу.
І там, в озері душі,
Над яким у недсяжній високості в'ються голуби - тремтіння,
Там,
У повнозвучнім озері акордами роздвітають,
Натхненнями, як очі предків !

Він був як вой, сп'янілий від одваги,
Наш Київ,—
Що воювать хотів безкровно —
Безжурний Київ.

— буря!

Стихійно очі він розкрив —
І всі сміються як вино ...

— блиск!

— жах!

Розвивши ясні коро́говки
(І всі сміються як вино),
Вогнем схопився Київ
У творчій високості!

:здрастуй! здрастуй! — сиплеться з очей.

Тисячі очей ...

Раптом тиша: хтось говорить.

: слава! з тисячі грудей.

І над всім дим в сяйві сонця голуби.

: слава! — з тисячі грудей.

Голуби.

І засміялись гори,

Зазеленіли ...

Алеж два чорних гроба.

Один світлий.

І навкруг
Каліки.
Повзають, гугнявлять, руки простягають
(О, які скорчені пальці!) —
Дайте їм, дайте!
Їсти їм дайте — хай звіра в собі не плекають,
— дайте.

Проходять :
бідні, багаті, горді, молоді, закохані в хмари й музику —
Проходять :

Чорний птах — у нього очі — пазурі!
Чорний птах із гнилих закутків душі,
Із поля бою прилетів.
Кряче.
У золотому гомоні над Києвом,
Над всією Україною —
Кряче.
О, бездушний пташе!
Чи це не ти розп'яття душі людської
Століття довбав?
Століття.
Чи не ти виймав живим очі,
Із серця віру?
Із серця віру.
Чого ж тобі тепер треба
В години радості і сміху?
Чого ж тобі треба тепер, о, бездушний пташе? Говори!
Чорнокрилля на голуби й сонце —
Чорнокрилля.

— Брате мій, пам'ятаєш дні весни на світанню волі?
З тобою обнявшись, ходили ми по братніх стежках,
Славили сонце!
А у всіх (навіть у травинки) сміялись сльози ...
— Не пам'ятаю. Одійди.

— Любий мій, чом ти не смієшся, чом не радієш?
Це ж я, твій брат, до тебе по-рідному промовляю,—
Невже ж ти не впізнав?
— Відступись! Уб'ю!

Чорний птах,
Чорний птах кряче.
І навкруг
Каліки.

В години радості і сміху
Хто їх поставив на коліна?
Хто простягнуть сказав їм руку,
Який безумний бог — в години радості і сміху?

Предки з жахом одвернулись.

: виростем! — сказали: тополі.
: бризнем піснями! — сказали квіти.
: розіллємось! — сказав Дніпро.
Тополі, квіти і Дніпро.

Дзвенить, дзвенить, дзвенить
І б'ється на шматки...
— Чи то не золоті джерела скресають під землею?
Леліє, віє, ласкавіє,
Тремтить, неначе сон...
— Чи то не самоцвіти ростуть в глибинах гір?

: виростем! — сказали.
: розіллємось! — Дніпро.

Зоряного ранку припали вухом до землі —
... ідуть.
То десь із сел і хуторців ідуть до Києва —
Шляхами, стежками, обніжками.
І б'ються в їх серця у такт
— ідуть! ідуть!
Дзвенять немов сонця у такт
— ідуть! ідуть! —
Там над шляхами, стежками, обніжками.
Ідуть!
І всі сміються, як вино:
І всі співають, як вино:
Я — дужий народ,
Я молодий!
Вслухався я в твоїй гомін золотий —
І от почув.
Дививсь я в твої очі —
І от побачив.
Гори каміння, що на груди мої навалили,
Я так легенько скинув —
Мов пух...
Я — негасимий Огонь Прекрасний,
Одвічний дух.
Вітай же нас ти з сонцем, голубами.

Я дужий народ! — з сонцем, голубами.
Вітай нас рідними піснями!
Я — молодий!
Молодий!

1917

П Л У Г

(1920)

ВІТЕР

Вітер.
Не вітер — буря!
Трощить, ламає, з землі вириває ...
За чорними хмарами
(з блиском! ударами!)
за чорними хмарами мільйон мільйонів
мускулястих рук ...
Котить. У землю врізає
(чи то місто, дорога, чи луг)
у землю плуг.
А на землі люди, звірі й сади,
а на землі боги і храми:
о пройди, пройди над нами,
розсуди!
Ї були такі, що тікали.
В печери, озера, ліси.
— Що ти за сло єси? —
питали.
І ніхто з них не радів, не співав.
(Огняного коня вітер гнав —
огнявого коня —
в ночі —)
І тільки їх мертві, розплющені очі
відбили всю красу нового дня!
Очі.

СІЙТЕ...

Сійте в рахманній чорнозем
з піснею, грою ...
Над долиною, низом —
сонде горою !

Робіте — прокинувся вулик.
Тверезить земля :
од вас я, од вас тільки волі —
жодних кривлянь !

Будьте безумні — не зимні.
Нові, по нові марсельєзи !
Направо, наліво мечі —
ставте дієзи в ключі !

Ударте у мідь, обезхмарте !
Вірте (не лірте !), ідіть,
фанфарами крикніть вночі :
дієзи, дієзи в ключі !

НА МАЙДАНИ

На майдані коло церкви
революція іде.
— Хай чабан! — усі гукнули:
за отамана буде.

Прощавайте, ждіте волі,—
гей, на коні, всі у путь!
Закипіло, зашуміло —
тільки прапори цвітуть...

На майдані коло церкви
посмутились матері:
та світи ж ти їм дорогу,
ясен місяць угорі!

На майдані пил спадає.
Замовкає річ...
Вечір.
Ніч.

ЯК УПАВ ЖЕ ВІН...

Як упав же він з коня
та й на білий сніг.
— Слава! Слава! — докотилось
і лягло до ніг.

Ще ж як руку притулив
к сердю їк свому.
Рад би ще він раз побачить
отаку зиму.

Гей, рубали ворогів
та по всіх фронтах!
З криком сів на груди ворон,
чорний ворон - птах.

Вдарив революцьонер —
захитався світ!
Як вмирав у чистім полі —
слав усім привіт.

ПЕРЕЗОРЮЮТЬ ЗОРІ...

Перезорюють зорі.
Переночують віч.
На східень у всі сторони —
меч! меч! меч

З піснями, з молотками!—
(мотив - локомотив!) —
Назустріч їм заводи,
води, жита ...

В уї — напнуті перса!
Він весь — локомотив! —
Назустріч їм заводи,
води, жита ...

Як стомляться — обнявшись,
на спадень знову спать.
Од тіла їх пахучого
росяний піт ...

І БУДЕ ТАК...

І буде так —

Сліпі: де ж те небо? — я не бачу.

Глухі: мені здається, правду я б почув.

Каліки: плачу,

Од болю кричу!

І буде так —

Фальшиве небо сміхом хтось розколе.

І стане світ новий і люди як боги.

І скрізь, де буде поле,—

Плуги, плуги...

ЗРАЗУ Ж ЗА СЕЛОМ...

Зразу ж за селом —
всіх їх розстріляли,
всіх пороздягали,
з мертвих насміхали,
били їм чолом.

Випала ж зима! —
Що тепер всім воля,
врізали вам поля,
в головах тополя,
а голів нема.

Як зчорніла ніч —
за селом світило,
з співами ходило,
берегло, будило
безневинну січ.

НА МОГИЛІ ШЕВЧЕНКА

I

I, уклонившись праху,
ми сходили з гори.
— I знов тиран. I знов неволя.
Хрипкий далекий пароплав
сигару закурив ...
Сонхвиля.
Як раптом за Дніпром хтось викресав огню.
Уперся в дощові стовпи,
струснув:
пий, земле, пий!
упийся од повстань!
...Забринів струнний гнів.
Заходили дерева і пристань.
I човни полякались, мов коні ...
Червоно - си' — зеле' дугасто сказало всім здрастуй,—
і почало брать воду.
А в мені —
(забринів струнний гнів)—
Ой, буде ще потопу,
і сміху,
і вина.

НА МОГИЛІ ШЕВЧЕНКА

II

Спинились ми на «Чайці»,
Васильченко з «Кармелюком»,
я — з «Сковородою».
Пригадую: в ріді
задумавсь місяць ...
А на веранді над водою
пісні і карти круг стола:
приїхали, бач, до Тараса
од Скоропадського Павла,
од свинопаса!
Жалілися: нема добра,
а ми ж добра всім хочем.
Росію нам «собрать» пора!
Павлу послужим «между прочим»,
а там ...
Кривавивсь місяць по краям.
Заснув товариш мій селяк.
... а там не випустим із рук!
І враз заплакала вода ...
І ні в кого було спитать:
кого ж нам на Україну ждять?
— Кармелюк.
— Сковорода.

ІЗ ЦИКЛУ «СОТВОРІННЯ СВІТУ»

III

Пустили бідних на поталу
займанщині і капіталу.
Самі ж на троні як царі.

«Ми тут внизу, боги вгорі.
Ідть на фабрики й копальні,
нещасні торбарі!»

Гукнули бідні: ближні й дальні
Не телеграми привітальні,
а кулю в лоба глотаєм !

Візьмім, візьмім на гострі леза !
Всім краям —
Марсельеза !

— день передостанній —

ЛИСТИ ДО ПОЕТА

I

Еллади карта, Коцюбинський,
на етажерці лебідь :
оце і вся моя кімната,—
заходьте колинебудь !

Я привітаю наче друга.
Ах, я давно Вас ждала,
ще як над книжкою поезії
сміялася, ридала.

Мені все сниться : сонце, співи,
і Ви, і день весняний,—
і от я з Вами вже знайома,
поете мій коханий.

Прийдіть сьогодні: в мене вдома
лиш я сама та квіти.
Я цілий вечір буду ждати,
боятись і радіти ...

ЛИСТИ ДО ПОЕТА

II

Ви десь, мабуть, не з наших сел,
абож ... о ні, не смію.
Читала Вас я — і не все,
не все я розумію.

Чи я у полі, чи в лісу —
усе мені здається :
у Вас у книжці неживе,
а тут живе, сміється ...

Про Вас недавно хтось писав :
«Поезії окраса».
А все ж таки у Вас не так,
не так, як у Тараса.

Про все в Вас єсть : і за народ,
і за недолю краю.
А як до серця те узять —
даруйте, я не знаю.

ЛИСТИ ДО ПОЕТА

III

Я комуністка, хожу в «чужому»,
обрізала косу.—
І Вам не соромно співати
в цей час про сонце, про красу?

Пишу до Вас, бо так схотіла.
Скажіть мені:
кому потрібні рахітячні
оті сонети та пісні?

Народу, скажете? голодним? —
Нещасна, жалка ж та рука,
що тріолетами годує
робітника.

Поки прощайте, не здивуйте —
це ж не любовний лист.
А втім скажу: Ви — сила,
і з Вас ще буде комуніст.

РОНДЕЛІ

I

Іду з роботи я, з заводу
маніфестацію стрічать.
В квітках всі улиці кричать :
нехай, нехай живе свобода !

Сміється сонце з небозвода,
кудись хмарки на конях мчать ...
Іду з роботи я, з заводу
маніфестацію стрічать.

Яка весна ! яка природа !
У серці промені звучать ...
— Голоту й землю повінчать !
тоді лиш буде вічна згода.
Іду з роботи я, з заводу.

РОНДЕЛІ

II

Мобілізуються тополі
під хмарним вітром на горі...
Уже давно ми на порі,
давно всіх кличемо: до волі!

До волі, бідні, босі й голі!
не час сидіти у норі!
Мобілізуються тополі
під хмарним вітром на горі...

Гукнем же в світ про наші болі!
Щоб од планети й до зорі —
почули скрізь пролетарі,
за що ми б'ємся тут у полі!
Мобілізуються тополі...

ТАМ НА ГОРІ

26/II (11, III)

Там на горі за Дніпром
радо кричать прапори :
честь йому, слава, хвала !

Грають оркестри лункі,
в квітах вітають портрет —
там на горі за Дніпром.

Котиться спів у степи,
йде від села до села :
честь йому, слава, хвала !

Встанемо ж, менші брати,
стрінем пророка свого. —
Там на горі за Дніпром
честь йому, слава, хвала !

Я ЗНАЮ...

Я знаю: вас не раз ще прокленуть
нові співці, нова краса - голота —
за те, що з рідного свого болота
не зразу вийшли ви на вольну путь.

Спитають вас, до суду поведуть:
ви прославляли лінь, а де ж робота?
Чого замість човна пускали плота,
жахаючись того, що зветься Суть? —

Так годі спать! виходьте на дорогу!
Людині гімн, Людині, а не богу!
Майбутньому всю душу — славний дар!

Горіть! Дивіться сондю просто в вічі!
Бо стогне світ од «геніїв - нездар».
І жвьть самі не будете ви двічі...

П.ЛЮСКЛИМ ПРОРОКАМ

До вас, казенні поети, офіціанти,
до вас моє слово, мій гнів.
Не робіть, не робіть ви романтики
з червоної крові братів!

Упивайтеся славою, винами,
взивайте жерцями краси,—
та не плачте, не вийте над домовинами,
як пси.

Фальшива естетика, грація
для вас навіть там, де гроби.
Що вам всесвітня федерація,
продажні натхненці, раби?

Що те братерство, коли вам еротика?
Змовкніть, од могил одійдіть!
Революції від вас, як од нерівного гнотика,
тільки чахнуть...

ПСАЛОМ ЗАЛІЗУ

I

Ненавидим прокляту мідь,
бетони і чугуни!
Ой, що там в полі, що за гук —
татари, турки, гуни?

Виходим вранці як з печер —
курять по всій країні!..
Замість квіток шаблі, списи
виблискують в долині ...

Спахне — ударить — прогримить,
затихне за горою —
і вже спішить і вже шумить
вгорі над головою ;

копне копитом, зареве,
підкине хмару сизу —
і з криком в небо устає
новий псалом залізу.

ПСАЛОМ ЗАЛІЗУ

II

Десь за морями право, честь.
За океаном совість.
Хоч би вокзал побіг, гукнув,
розбуркав промисловість!

Зслабло місто: кашель, кров.
На труп — ворони, галки...
Лише часом немов крізь сон
музика й катафалки.

І ходить чутка: генерал
утік із міста вранці.
Без бою, певно, іздадуть,
коли кругом повстанці.

Стоїть завод,— не п'є, не їсть,
аж двіллю взявся знизу...
І мовчки в небо устає
новий псалом залізу.

ПСАЛОМ ЗАЛІЗУ

III

Минув як сон блаженний час
і готики й бароко.
Іде чугунний ренесанс,
байдуже мружить око.

Нам все одно: чи бог, чи чорт —
обидва генерали!
Собори брови підняли,
розбіглися квартали.

Над містом зойки і плачі,
немов з перни пір'я ...
Зомліло, крикнуло, втекло
зелене надвечір'я.

Це що горить: архів, музей?—
а підкладіть но хмизу!..
З прокляттям в небо устає
новий псалом залізу.

ПСАЛОМ ЗАЛІЗУ

IV

На чорта нам здалася власть?
Нам дайте хліба, їсти! —
А за повстанцями ідуть,
співають комуністи.

Пождіть, пождіть, товариші,
ще будем їсти й п'яти.
Коли б ви нам допомогли
капіталістів бити.

Ідуть, ідуть робітники
веселою ходою.
Над ними стрічки і квітки,
немов над молодістю.

Туркоче сонце в деревах,
голубка по карнизу...
Червоно в небо устає
новий псалом залізу.

ВІТЕР З УКРАЇНИ

(1925)

ВІТЕР З УКРАЇНИ

Нікого так я не люблю,
як вітра витровіння.

Чортів вітер! Проклятий вітер!

Він замахнеться раз —
рев! свист! кружіння!
і вже в гаю торішній лист —
як чортове насіння ...

Або : упнеться в грузлую ріллю,
піддасть вагонам волі —
ух, як стремлять вони по рельсах,
аж нагинаються тополі!..

Чортів вітер! Проклятий вітер!

Сидить в Бенгалії Рабіндранат :
нема бунтарства в нас : людина з глини.—
Регоче вітер з України,
вітер з України!

Крізь шкельця Захід мов зза ґрат :
то похід звіра, звіра чи людини? —
Регоче вітер з України,
вітер з України!

Чортів вітер! Проклятий вітер!

Він корчувату голову з Дніпра :
не ждїть, пани, добра :
даремна гра!
Ах,
нікого так я не люблю,

як вітра вітровіння,
його шляхи, його боління
і землю,
землю свою.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

Лілі Папарук

I

Сніг. Сніжок.
На княжий теремок.
День і ніч круг нього ходить,
плаче голосок :

— Ой князю, князьочку,
чи ти за Дунаєм ?
чи ти на Дону ?
Дай про себе вісточку,
бо умру.

Прислухається княгиня — тільки сніг,
тільки сніг та сніжок,
та за полем та за лісом
голод - голосок :

Батька війна !
Матері 'ма !
Хто пооре, хто засіє ? —
А - а !

Ой, яка пустеля.

Тут княгиня знов :
— Послужи ще ти, вітрило,
вітре - чорнобров !
Десь князь одступає
з жменькою княжат, —
одвертай од нього стріли,
посилай назад.

Прислухається княгиня — а вітру нема,
тільки сніг та зима,
та за полем та за лісом
чути голоса :

Ми тебе одвернем !
Ми тебе пошлем !

Будеш ти лежать як князь твоїй —
каменем ...

Ой, яка пустеля.

— Дніпре, Дніпре сон - дрімайло,
ти нам батько всім.
Встань хоч ти — коли без князя —
царство воскресім.

Царство тихе, праве,
мудре на закон:
щоб одні землі гляділи,
а другі корон.

Прислухається княгиня — тільки сміх,
тільки труситься сміх,
та шумить, шумить шумище
іспід хат, іспід стріх.

Мо вернувся князь з походу?

Мо дружина прийшла? —

Прислухається княгиня — брязк мечей та яса,
та все ближче голоса:
ми тебе воскреснем!

Ой, яка пустеля.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

II

Дивний флот на сонці сяє,
гімном небо потрясає,
грає на крилі.
То вертаються титани
чорної землі.
Із далекої літани,
там де королі.

Що далекая літана
вбила пана - вкраїтана,
та не вбила тих,
в кого кров тече залізна
в жилах молодих,
в кого пісня сондебризна
і правдивий сміх.

Що шумить - дзвенить верхами?
Що там трусить порохами
вранці на зорі?
То тікаючи туманять
королі й царі.
То за ними отаманять
скрізь пролетарі.

Понад горами, над степом
розметілись грізним цепом,
стали в один хор.
Не ховайтесь, хитрі лиски,
витягнем із нор!
Б'ють згори, метають блиски --
лиш шумить мотор...

Дивний флот на сонці сяє,
гімном небо потрясає,

грає на крилі.
То вертаються титани
чорної землі.
Із далекої літани,
там де королі.

Їх внизу стрічають Лади.
Ще й останньої безвлади
повна повноліть.
Мов жона — тонка, колісла —
нива хліб зернить.
Аж за море вусом звисла,
звисла і шумить ...

НАДХОДИТЬ ЛІТО

Надходить літо,
чуєш бо? — надходить лі —
Томліє гай. Ріка струнка.
В садках додолі цвіт, додолі цвіт ...
Рясніє небо. Дні вже не такі.
Повніє далина. І за повіткою
малина сивіє віями ...
Повніє далина.

На првзьбі лід старній —
як сов.
Кошлатить йому брови внук.
Гойдає вітер мак, і мак і явори.
Син
у землю заступа встромив
і йде до хати. Тепло як!
Це десь за тиждень вже й жита
почнуть мов справжні зорювать.

Пережили і війни і біду,
визволили молоду
і поділили. Іще б останню
лодіють — тоді вже й зовсім.
Тиша. Лиш на кутку і дзв'язк і стун.
Проїде вулицею хтось. Тиша.
Це десь за тиждень вже й жита
почнуть мов справжні зорювать.

Електрику сусіднє провело.
Пора б і нам? Заперечливо
Хитає головою дід.
Скрипить за хатою колсдязь.
Дзв'ід
тремтить і' труситься, от - от впаде.

Артезіанський буде в нас, не пропадем!
Хитає головою дід.
А над селом — пустун-літан
безжурно крильми креслить план.

Виходить з хати молодая
весела мати : де мій син ?
Дитина ручками, дитина ніжками — який !
Напевно буде комсомолец — так ?
І от воно вже на руках.
Забуло діда, всіх і все,
і мружить очі й груди есе ...

Надходить літо.

КОЖУМ'ЯКА

Кожі Микита м'яв —
прийшли к ньому люди,
прийшли в сльозах к ньому люди:
ой горе, Микито, якби ти знав,
горе, якби ти знав!

Король - змії
город оступив —
ну що ти йому скажеш?
Помилю, як крові нап'юся —
ну що ти йому скажеш?

Найшов на Микиту гнів —
голови не підвів,
дванадцять кож під його руками
трісь! трісь!

Прийшли к ньому вдруге:
і в кожного ніс обрізаний,
і в кожного уші обрізані,
і в кожного губи.
І таке загнусавили щось:
ой горе, Микито, якби ти знав,
горе, якби ти знав!

Найшов на Микиту жаль —
дурнями їх обізвав:
от уже дурні, так дурні
й коли вони переведуться!
Прийшли к ньому втретє:
і кожен перед собою вів:
жінку без голови,
сина без голови,
і так страшно, так смішно ступали їх ноги
немов би живі...

Тут Микита зірвавсь —
усі ви безголови!
Ну що з того, що я вам поможу?
Ви тричі приходили і тричі ті ж самі —
які ви нетями!
Де' ваші' багатіі?

А! — пролунало — і стало мовчання.
Розширились очі — і стало мовчання.

— Чом в їх уші не обрізано?
— Чом в їх синів не порубано?

А! — розірвалось — і стало мовчання.
Розширились очі — і всі догала —
(лисніла кров із мертвих) ...

Поклади мертвих окремо.
Живі стали окремо.
Вдарили на багатія!
Микита на короля!

Аж закипіла земля ...

ТРИ СІНИ

Приїхало до матері да три сїни,
три сини вояки, да не 'днакі.
Що 'днн за бідних,
другий за багатих,
а третьому сїлу свою нігде діть,—
просто бандіт.

— Ой, мамо! — каже перший кароокний,—
який то світ широкий!
Не тільки в нас з нуждою бій,
не тільки ми тут з горем —
страждають люди і за морем,
бо скрізь проклятий багатій.

— Ой, нене! — каже другий черногрекний,—
нащо нам думати про світ далекий,
коли в нас од природи все вже є:
і хліб, і вугіль, і голце.
Нехай же на голі тим горлом звисне
чуже, нерідне, ненависне.

— Ой, мати! — каже третій низькобровний,—
повиганай своїх синів із хати,
хай не смішать мене, нехай не сердять.
Кулак здоровий —
оце і воля, і братерство й щастя краю:
чи бідний, чи багатий, — я ніколи не питаю.

Блиснула шабля в першого!
Креснула в другого,
ще й в третього клинок ...
«Ой, сиву, спяку мій, синок!»
Лежить бандит готовий.
А два брати знов далі б'ються —
ніяк їх не рознять.

ХОДІТЬ ФАУСТ

Ходить Фауст по Європі
в смішках, свистах, брехеньках,—
молитовник у руках,—
думає про се, про те,
а назустріч Прометей.

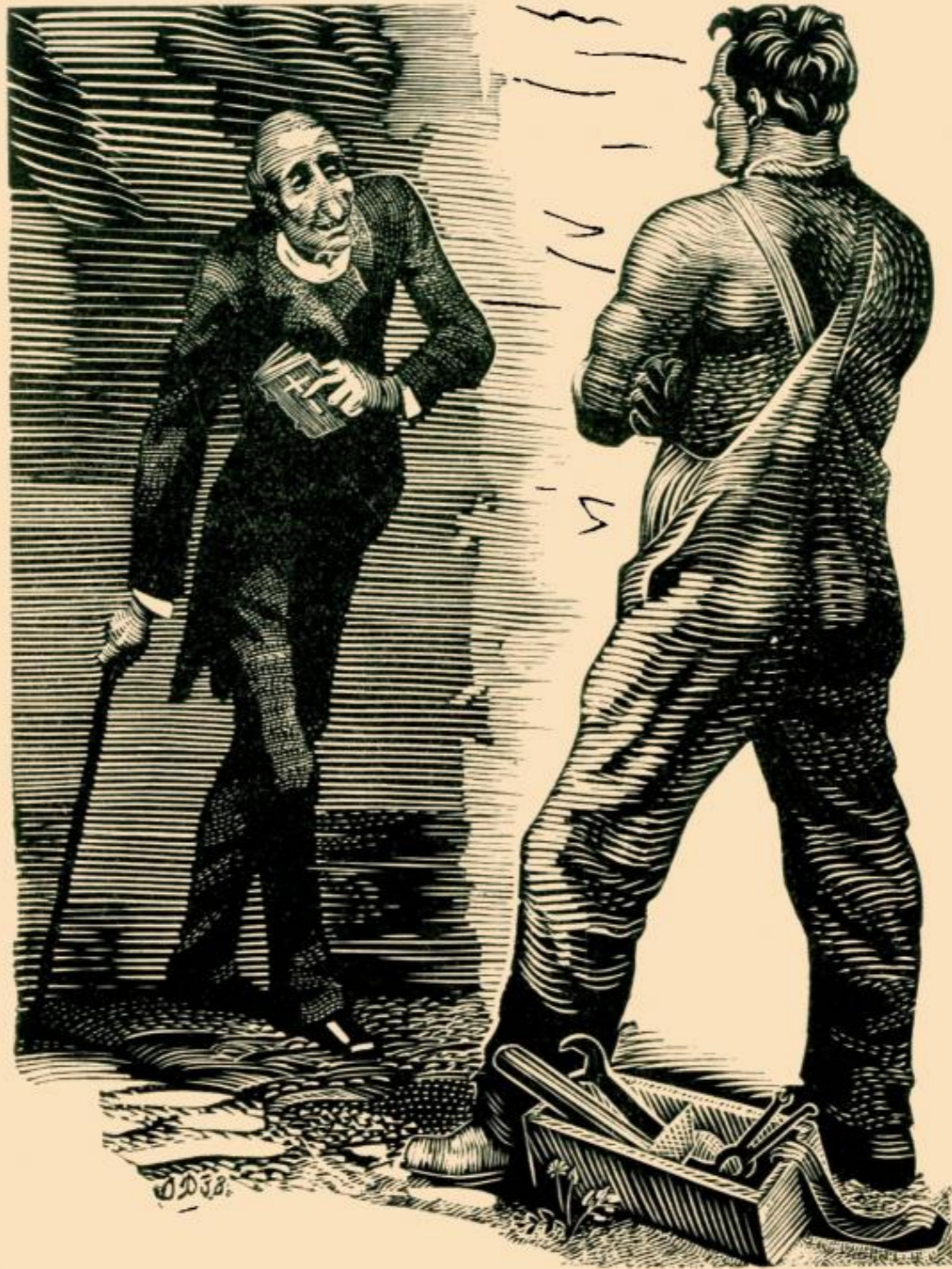
Здрастуй, здрастуй, Прометею!
А! бунтуєш?— ну, бунтуй.
Похвалить не похваляю:
ах, повстаннями, бунтаю,
чи вщасливиш бідний люд?

Я на тайнах неба знаюсь,
в філософії кохаюсь,
цифрами перекидаюсь,
фактами смертей, нужди —
ну, а ти, а ти, що ти?

Я ношу в душі вериги,
не дураюся релігій,
не бунтую — тільки книги
все пишу, пишу, пишу —
ну, а ти, а ти, що ти?

Хочеш світ творить новітній?
А чого ж ти безробітний?
— А того, що ти не Фауст!
А того, що ти панок!
Як візьму я молоток!

А! бунтуєш?— чую, чую.
Я не Фауст?— так я й знав.
Ну, пробач! Ну, прощай!
Ходить Фауст по Європі
з молитовником в руках.

ВІДПОВІДЬ ЗЕМЛЯКАМ

Немов той Дант у пеклі,
стою серед бандитів і злочинців,
серед пузатих, ситих і продажних,
серед дрібних, помстливих, тупоумних,
на купі гною жовчного, що всмоктує, затує на дно:
співай, поете, з нами в тон!

Стою — мов скеля непорушній.

І кубляться круг мене
в багні, в болоті,— мов гадюки,
клубком сплітаються і падають,
і твань їм рота залпає...
І воєни,
мов п'яні, щось белькочуть,
руки до мене простягають і за одержу шарпають.
О, будьте прокляті ви всі — я вас не знаю!
Не доторкайтесь, не вийте!
Болото власне — ви казали —
от двері до раю,
а нишком думали: нехай,
лиш дайте підрости,
ми ще покажем, хто ми є.
Підуть поети з нами і народи.
Не буде чвар, не буде зла,
коли замість кривавих стягів
усі побачать над собою
свого ж таки дзьобатого орла...
Пішли. Загрузли. Розгубились.
В погромах захлинулись. Упились...
О, будьте прокляті ви ще раз!
Душі моєї не купять вам
ані лавровими вінками,
ні золотом, ні хлібом, ні орлом.

Стою — мов скеля непорушній.

ЗА ВСІХ СКАЖУ

За всіх скажу, за всіх переболію,
я кожен час на звіт іду, на суд.
Глибинами не втану, не змілію,
верхівлями розкрилено росту.

Ніколи так душа ще не мужала!
Ніколи так ще дух не безумів!
О, дух ясний — без ялу і без жаза —
давно ти снів?— а вже сучасний дій

всього мене обняв, здавив, напружив,
і я встаю, нову вдихаю міць.
Не мрію, ні, повіки я розмружив —
іронія і гордість на лиці,
іронія ...

Товариство, яке мені діло,
чи я перший поет, чи останній?
Надівайте корони і йдіть
отверзайте уста ...

Товариство, яке мені діло,
чи я пізній предтеча, чи ранній?
Удавайте пророків і йдіть
отверзайте уста ...

Там за мною, за мною, за мною,
я не знаю там скільки іде!
Перед мене твердою ходою
наступаючий день.

Там за мною, за мною, за мною
і від плуга й від трудних стаяків.
Перед мене щасливеє море,
море голів ...

Ну куди ж я піду після цього,
ну куди ж я оглянусь на вас,
коли сонце пронизує розум,
сонце уста?

Я діїшов свого зросту і сили,
я побачив ясне в далені.
Товариство, яке мені діло,
чи я перший, чи ні?

ВЕЛИКИМ БРЕХУНАМ

(Відповідь декому)

— О, як гармонію, гармонію ми любим!
Ми хочем бачить світ прозорим, а не грубим.
Життя для нас лиш звук, лиш сонний, тонний транс,
і робітничий клас, як вічний дисонанс.

Ми бачим спокій там, де боротьба і бурі:
у небутті — красу, і правду в каламбурі.
І брязкаєм в серця і плачемо над тим,
що все це тля і тлін, дурної крові дим.

Та як же нам зламать тиранно - тюрмні ґрати,
коли співці у нас все євнухи, кастрати?
«І ландюги є знак. І ґрати є акорд.
І саяіво від осла. І мир од львиних морд...»

Гармонія живе не тільки там, де блики,
Гармонія і там, де Брехунн Великі.
Лиш брехуни умруть, а правда з віка в вік
стече в один акорд, де звук є робітник.

ПЕРЕД ПАМ'ЯТНИКОМ ПУШКІНУ В ОДЕСІ

Здоров будь, Пушкін мій, землі орган могучий!
І ти, морська глибінь, і ви, одеські тучі!
Я тут у вас в гостях, і всім я вам радий.
Не гнівайтесь за сміх: іще ж я молодий.

Залузаний бульвар. Бульчить калюжна плавань.
І Пушкін на стовпу — пливе у грязь, як в гавань.
Куди ж ти, підожди! — не хоче говорить.
Внизу сирени рев і море бурунить.

То ж вдячнії снги невдячної Росії
поставили його ... плечима до стихії.
Стій боком до людей, до многошумних площ;
господь стихи простить і епіграмний дощ ...

Ах, море і поет! Та хто ж вас не боявся!
Свободи ярий гнів ні разу не смирявся!
Поет родивсь прямим. Помер — то од свобод
все боком ставили, щоб не впізнав народ.

ВЕСНА

(З Баратинською)

Весна, весна! Яка блакить,
який кругом прозор!
Садками ходить брунькоцвіт,
а в небі — злотозор.

Весна, весна! Який там гон
на крилах вітерка?
то в вишні біжить, зника
хмар - хмарова ріка.

Шумлять згори шум - пінярі;
ріка своїм хребтом
несе торжественно вперед
веселий, скреслий лом.

Ще синій ліс не взеленів,
але квіток проріст
уже підняв і розрізнув
торішній злеглий лист.

А там в високій глибині,
де тоне тень ясна,
перловий жайворон тонить:
хмар - хмарова весна!

ГУЛЯВ НАД ТІБРОМ...

Гуляв над Тібром Рафаель
в вечірній час в іюні,
— се сум се сон, лелію льо,
льолюні я, льолюні —

Забилосьь серце. Слухатъ став:
о, як вона співає!
— чи лю чи ні, замає руч,
а він затоном чале —

Все ближче пісня. Зза дерев
пурхнула голубина.
О хто ти, дівчино, скажи!
(несміло): Форнаріна.

І взяв за руку Рафаель,
не мовила ні тона.
Заплакала. А він обняв:
Мадона!

ОСІНЬ ТАКА МИЛА...

Осінь така мила,
осінь
славна.

Осінь матусі їсти несе :
Борщик у горщику,
кашка у жменьді,
скибка у пазусі,
грушки в хвартушку.

Осінь така мила,
осінь
славна.

Прийде, поставить : мамо, спите ?
Підведуться мати :
це ти, моя доню ?
— Я ішла все лісом,
дуб мене за хустку,
він хотів догнати,
борщик однять !

Осінь така мила,
осінь
славна :

— Мамо, мамусю, чом не їсте ?
Бистро подивились
очі матусі,
зсунулось тіло,
звісилась рука ...

Осінь така мила,
осінь
славна :

— Мамо, мамусю, чом не їсте ?

ПОВІТРЯНИЙ ФЛОТ

... Дівчинка на призьбі :
ціпу - ціпу - ціпу !..
Собака на цепу.
Шумить щось у степу.

Біжить з города мати —
шумить щось у степу.
— Ой, світе мій, це ж буря !
шумить щось у степу.

— Ні, мамо, то не буря,
читала я : то флот.
Тремтить від жаху мати,
реве в кошарі скот ...

А небо розкружляло
у кілька сот кругів,
а потім повернуло
і шум подаленів.

— шум даленів —

МИ КАЖЕМО...

Ми кажемо : сходить сонце.

А це :

Уранці

маленька дівчинка, червона шапочка —
встає, встає...

Умилась там чи ні —
корзинку — і в ліс голубий!

А в лісі душно!..

На дощ

хмари, як собаки :
то за вухом почешуться,
а то зубами клад! клад!

У лісі душно, а тут ще й вовк (місяць):
куди це в путь?

— А з сходу аж на спадень,
бо їй там мої живуть,
червоношапочки ждуть не дождуться.

— А може б я тебе з'їв? — Із'їж.

Червона шапочка за ніж!

Вцілила вовку в лису головку,
а сама скорій туди,
де ждуть її, ждуть не дождуться.

Ми кажемо : заходить сонце.

ХМАРИ КРУГОМ ОБЛЯГЛИ...

ГЕКЗАМЕТР

Хмари кругом облягли — і поле у тінь уступило.
Птаство веселе примовкло. Затихнули, здулились трави.
Тільки берези смуглились. За ними вербиді хитнулись.
Винирнув вітер з діброви й курними шляхами понісся,
наче той кінь, що зірвавсь і тіка від пожежі. Далеко!
Вже він далеко забіг, а йому, вороному, здається:
велит жене - здоганяє, гриви огню розпустивши.
Так той вітер шалений, вістун громогніву і зливи,
десь аж в байраки забіг і знесилений впав там на землю.
Слідом за ним із діброви дрібночервонеє листя
кинулось, вихром заграло, мішаючись наче у танці.
Кружляння те довго носилось, з тишею гралося плавко —
вгору, все вгору аж поки не бризнули краплі важкії
і шум не почав наближатись. Різнуло по хмарах і згасло!
Тут щирозлотне мигтіння пішло коливатись додолу —
вниз та увиз осідало, мішаючись наче у танці.
І, обкрутившись востаннє, з них кожне лягало на землю,
кожне на місці своєму, немов би на сон віковичний.
Блиснуло вдруге — регіт із грудей десь гряхнув у горах!
Тріснуло, струхло і стихло... Лиш шум все шумів рясношумній,
шум, що його все б і слухав. Свіжо стало, так ясно...

ПОВСТАНЦІ

Уривок

— Ну, переспіли? — гайда! Пора, товариство, в дорогу!
Десь уже жде Конецпольський, та й нам то сказати не сидиться.
Крикнув отаман в діброву: на коні, козацтво, на коні!
Крик його лісом пішов, передався од воза до воза,
приснувши вниз дощоросно, далеко десь громом скотився...

Рушили, вийшли повстанці — аж ліс зашумів на короні.
Гей, що попереду їде, не їде, а соколом лине
свіжообраний отаман на бистрім коні вороному.
Гей, що за ним же повстанців! — туди і сюди роздалися,
лагою сунуть, несуть, оглянутися й краю не видно:
один за одним — все на конях, один за одним ще й співають.
Тільки далеко обоз по дорозі гадюкою вигнувсь.

Тож піднялася голота за право, за честь, а ще й землю.
Стали ляхи по квартирах — нема ні ладу ні проходу.
Буде страждати Україна, аж поки голота не владить.
Дасть вона чосу панам, розквартирить вона їх на той світ!
Ей трусне, як труснув їх Трясило у Корсуні місті!
Їдуть повстанці, сміються — туди і сюди роздалися,
один за одним — все на конях, один за одним ще й співають.

Раптом отаман спинився. Далекі над шляхом щось мріє.
Мріє, росте і хвилює, мов мак польовий перед світом.
Браття! — отаман говорить: грозу переспіли в лісі;
люльки ховайте — да стрінем грозу ще й у чистому полі.
Зараз заходьте ви збоку. А ви одійдіть у ту балку.
Ми ж утаборимось тут. Та обоз нехай ближче під'їде.
Так, як сказав, так і вийшло, а мак все цвіте, наближає,
мак наближає і ширить і тупіт копит розкидає...
Стали. Заслалися димом — і ціляться знов по обозу.
Вистрелив сам тут отаман — і лях на коні захитався.
Гостинця послали всі разом — за ним іще двоє упало.
Ой, як приступлять поляки, як кинуться наче ті звірі —

світу не видно! здається, от - от ізметуть, перекинуть.
Тільки ж не спали й повстанці, зайшли вони, збоку забігли,
зараз ударили й ті, що їх балка таїла глибока.
Ну - те держіться, ляхи, забувайте назад всі дороги!

Хмара на хмару пішла, наче й сонця не сходило з ночі.
Тут вже рушниці замовкли: схопилися сіктись, боротись.
Горлом земля захрипіла, заюшилась, чорно запеклась.
Тільки все крешуть шаблюки - та очі по - вовчи скрегочуть.
Вирветься крик чи іржання та й знову у шумі зіллється.
Січа та довго тривала, аж поки усіх не посікли.
Шаблі попадали з рук. Може годі? спинився отаман.

Сходились мовчки, шаблі витирали і дихали важко.
Тихо покотом лежало кругом многодвітнее поле.
Годі! Здається, як слід вже. Поклали на спочив безславний
панство прокляте. Не встане. Не прийде. Своїх поховайте.
Так, як сказав він, то так і зробили. Високу могилу
в полі насипали, в ній же навіки братів поховали.
Рушили, вийшли повстанці — далеко могила видніє.
Вечір над нею невітшний, китайка над вечором свіжа.

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

I

Живем комуною, працюєм. Поміж горами монастир. Навколо ліс, а перед нами сам Дніпро. Чудний якийсь—ізразу її не впізнаєш. Усе він спить, усе він думає, ніяк не перемріє. Живем комуною, працюєм.

Як тільки світ—із заступами йдемо на монастирське.

Ченці минають мовчки нас і довго хрестяться й плюють направо і наліво. Крикучий гонг покличе до сніданку. Назустріч сонце гімн свій лє... Сміємся, вірим і горим! Лише Дніпро—ще більше похмурніє. Усе він думає, ніяк не перемріє.

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

II

На капусті жовті метелики, а на Дніпрі—білі.

Вітрила груди пнуть, до сонця весла грають, стежки світають за човнами — і тільки пісня по воді: «ой гия, гия, гусоньки, на став».

На капусті жовті метелики, а на Дніпрі—білі.

В човнах все ліс, ліс, що рубаний, що цілий. Голодне місто проковтне і все таки обмерзне. Тоді: хоч дайте ж ви робітникові! Бандити сміються: всім дамо! Ось ми на зиму в отамани, то може й зовсім вас доб'єм.

О ні! цього не діждете!

ніяк!

Ой гия, гия, гусоньки, на став.

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

III

Вночі фаланги сняться, господарства. А вдень трапляється їй на кров. Село підбурено — прийшлося боронитись. До крові звикли ми давно, хоч не возводим її в канон. Вночі фаланги сняться, господарства.

Поранений: «Ви одняли у нас той спокій, якого ввік не вернеш. Ви бога скинули і зрабували землю — прокляті будьте ви!»

Взяли його, догледіли, читать навчили і писать, розкрили перед ним завісу. І от тепер він наш. Працює в полі з нами він, в театрі духом спіє, і знає, що не у кожного червона кров. До крові звикли ми давно, хоч не возводим її в канон.

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

IV

Іще в нас музики не досить. Ще кожен в своїй хаті, й трима себе окремо. Хоч спільні інтереси—усіх до гурту кличуть. О, знаєм, знаємо, як трудно ухопить тропій! Хай незлобиві християни гріхи покутують в печерах,—ми робим те що робим, і світ новий—він буде наш! Хай «брат»-хижак на всенародне зазіхає, нехай підбурює міста і манить села за собою—ми робим те, що робим, і світ новий—він буде наш! О, знаєм, знаємо, як трудно ухопить тропій! Коли вже на тропу ти вийдеш, Україно? І ти, мій Дніпре інваліде, чи ти коли прокинешся, упертий?

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

v

Посівів, Дніпре мій. Широкий—змеженів. О, де ж твій дух? Де запал твій і сила? Обклався лисинами з берегів: потечу, побіжу по гладенькому дну, дивні царства знайду. Хочеш мира й спокою? Під чією рукою? Адже єсть уже ж у нас рука—і сильна і прекрасна! Посівів, Дніпре мій. Широкий—змеженів!

Понад тобою хмари—армії хмар! Шалений вітер шаблями розмахує, кричить: хто не з нами—зарубаю! розсічу! А ти: до порогів течу. Хочеш мира й спокою? Під чією рукою? Адже єсть уже ж у нас рука—і сильна і прекрасна! Та й море жде, та й море виглядає. Усіх, усіх, усіх...

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

VI

Хочеш, Дніпре, я прочитаю тобі? Колись клекотіла Україна!.. Од краю до краю, з Дністра до Дунаю, туди аж до моря й коло Стародуба—схопилась голота до панського чуба. (Червоне. сонце. в безкраїх. степах...) Хочеш, Дніпре, я прочитаю тобі?

І кидалась шляхта до пап, королів і панство державу собі будувало. Ой скільки там встало! Ой скільки лягло... Колись клекотіла Україна. Дніпро усміхнувся читай—не читай...

Червоне. сонце. в безкраїх. степах.

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

VII

Дихнуло з півночі і з півдня, з заходу і сходу. Куди тікати? Де сховатися од вітру? Знялись стовпи піску, жгутами замигтіли з кручі... Дніпре! бурі неминучі!—Мов той ведмідь встає—одною лапою на берег хлюп! другою під водою...

Вставай, старий, вставай, давно вже встали й Дін і Волга і Дністер, і на твоїх же берегах новий дали порядок люди. Дихнуло з півночі і з півдня, з заходу і сходу. Ану ж за руки всі, гей-гей!

Знялись стовпи піску, жгутами замигтіли з кручі...

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

VIII

Вигулюється там, а тут іще запнуто. Блисне,—упустить на чугунне і довго ковзається і гуде. (Дош іде...)

Коли б іще, коли б частіше! Хай пройде бурею весь край!—Вигулюється там, а тут іще запнуто.

Діди витрушували з люльки, а ви згрібаєте у піраміді.— Дмухни, потужній, рознеси, розвій, щоб не зібрали і довіку! Блисне,—покотить на чугунне і довго ковзається і гуде.

Дош іде...

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

ІХ

А іноді—немов джентльмен. Сам синій весь, у білих берегах-панчохах.—«Я на конгрес, я на конгрес». І удає, що він біжить, і вірить, що він робить, заклопотаний. Сам синій весь, у білих берегах-панчохах.

О, згляньсь на нас!—кричать йому об'апол ниви.—Пошли тумани нам, бо хмари все над панськими лісами.—«Я на конгрес, я на конгрес,—недбало киди їм Дніпро,—я всіх вас боронитиму, лиш дайте мені спокій».

І враз' назад він повертає. Збиває піню і лягає, як і віки лежав. А іноді він як джентльмен.

ЖИВЕМ КОМУНОЮ

Х

Живем комуною, працюєм. Навколо ліс, самотні села і люди дикі, мов шипшина. Ах, скільки радості, коли ти любиш землю, коли гармонії шукаєш у житті! То ж кожен з нас буде людськості престол, і кожен як апостол. Ах, скільки радості, коли ти любиш землю. Нема у ній ні ангелів, ні бога, ані семи небес. А є лиш гордість і горіння, сукупна праця і хвала.

Ну що ж з того, що всесвіт кров заліяла? Майбутні встануть покоління—єднання тіл і душ.

Ми робим те, що робим, і світ новий—він буде наш!

1920 р. Межигір'я

В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ

I

Благословенні :
матерія і просторінь, число і міра!
Благословенні кольори, і тембри, і огонь,
огонь, тональність всього світу,
огонь і рух, огонь і рух!

Дух, що пройняв єси все,
хто ти єсть?

Чи звать тебе спокоєм? вітром?
сліною сплою машин?
Чи слухом атомів, ігрою порошин?
Ти перед всім світом руки звів немов перед пюпітром,
тло —
пропелерами загуло,
хаос у танці завертіло
і десь тромбонами в бездонних коридорах оддало ...

Тьми - тем тіл, часток неспаяних самотно забривіло :
скоріш, скоріш
одне з одним,
орбітно - плавко упадім,
скоріш!

Мільйони сонцевих систем
вібрують, рвуть і гоготять!
Комети ржуть і баско мчаться,
і океани над океанами шумлять.
Тьми - тем тіл, часток неспаяних
спіралять вниз, убік у стелі ...

Огні! огні!
І плачуть, і співають промені удалині,
немов віолончелі.

Дух, що пройняв єси все,
хто ти єсть?

В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ

II

Я дух, дух вічності, матерії, я мускули передосвітні.
Я часу дух, дух міри і простору, дух числа.
Біжать річки аеролітні
од одного мого весла ...

Я дух - рушій, я танк - такт, автомобілів хорн,
моторами двигтять мій двір - гараж.
І я так легко, мов дітей на пляж,
веду титанів у просторн.

Поверх над поверхом на воді,
розміщаю системи,
вкладаю думи молоді,
даю їм теми.

І от уже летять,
через потоки плінуть.
Аж поки не потопуть —
не встану, не піду.

Летіть, летіть, до сонць керуйте,
керуйте в круглий дах!
Скликайте всіх і федеруйте,
розносьте гасла по світах!

Не надавайте значення Сатурновим віндям,
доволі жить для себе, черство!
Усім планетам, всім сонцям
свобода, рівність і братерство!

І от уже летять,
через потоки плінуть.
Аж поки не потонуть —
не встану, не піду.

Я дух, дух вічності, матерії, я мускули передосвітні.
Я часу дух, дух міри і простору, дух числа.
Біжать річки аеролітні
од одного мого весла ...

В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ

III

В космічному оркестрі
підвладно все твердій руді.
Немає меж... і де кінці,
що ставили б сонцям семестри
у голубому молоді?

Пливе етер, струмує вітер,
джерела б'ють нових поем,
встають сузір'я в формі літер
з навколо сяючим огнем.

І що там час? і що там вік?
і що поняття «вдень», «уранці»?
Червоний крик, кривавий крик,
червоних сонць протуберанді!

Нема там смутку, суму - гніту,
чужій системам егоїзм.
Там кожен зна свою орбіту,
закон, закон - соціалізм.

Там кожен зна свої одмини:
сопутник — друг — товариш — брат.
І кожен світ аеростат
іде назустріч щохвилини.

Один впаде, — другий іскриться,
і то без краю й без кінця...
І ні планети ні сонця
не мають права зупинитися.

В космічному оркестрі
підвладно все твердій руді.
Немає меж... і де кінці,
що ставили б сонцям семестри
у голубому молоді?

В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ

V

На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.
Натягне віз —
і всі планети в екстаз!
Не кисніть, люди, погідтвню,
не плачте од дрібних образ.
На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

Люди, любіть землю!
Поети, у космос ведіть!
Як на планетах барикади —
всесвіту болить.
На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

Од сонця кожна планета вагітна.
Планета планеті рівна, привітна —
од сонця.
Орбіта кожноґ і льот по Іґ силі
(гаснуть інертні, тухнуть безсплі) —
угору — вниз, угору — вниз!
І оддаються луни,
і всі системи, мов комуни,
що узали кос - федераціґ девіз.
Угору - вниз ...

Люди, любіть землю!
Поети, у космос ведіть!
А в космос шлях —
жить!
На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ

VI

Мов пущене ядро з гармати,
земля круг сонця творить цикль.
Тюпцем круг неї лисий місяць,—
беззубо дивиться в монокль.

О, скільки на землі беззубих,
боятся сонця і води!..
Роди нам, земле, юних серцем,
о, земле, велетнів роди!

Народи йдуть, червоно мають:
свободі путь! свободі путь!
І кров'ю землю напаяють
і знов у землю тліть ідуть.

Але на зміну їм — у муді
другі встають під дзенькіт куль,
що движуть сили революцій
в новий октябрь, новий іюль.

Вставай, хто серцем кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О, земле, велетнів роди!

Мов пущене ядро з гармати,
земля круг сонця творить цикль.
Тюпцем круг неї лисий місяць,—
беззубо дивиться в монокль.

Дивись, дивись: нема поради,
нема тепер шляху до мас.
Цвіли колись твої декади,
поки ти жалко не погас.

Горіть же всі, хто кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О, земле, велетнів родю!

В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ

Х

В царях знайшли свою опіку і рідню,
в буржуазії власний спокій, лівь і сон ...
Це ж ви Республіку пошили у брехню,
і безоглядно повтікали за кордон.

В крові змішались межі, кілля і ножі:
за власницьке, за «рідне», за своє ...
Смішні чужим, своїм пролетарям чужі,—
це ж вам, недоноскам, в обличчя час плює.

В Європі, в тій півній, на сміх усім, на страм,
манжетно дипломатите,— шумить вивце ...
І міряєте степ родючий, наче крам,
за еполети, за підмогу, за слівце ...

Надієтесь? На тьму, на забобони мас?
А звідки ж то річки, що ваші греблі рвуть!—
Чиї бажання — бачить правду без прикрас,
збагнуть закон життя, життя створить без пут!

Надієтесь? Сконайте, здохніть у пивних,
щоб ваші й кості перетрухли й подвіли!..
Нащо ви темних піддурили і сліпих?
Нащо ви брата проти брата підняли?

Сакви надіньте й жалко руку простягніть,—
ще може знайдеться дурний якийсь царьок,
що прийде рятувать вас і народ душить
і визволять за ласий за чужий шматок.

Сакви надіньте — може в руку хто подасть,
поплаче з вами, і згадає, і зітхне,
як ви жили колись, як купували власть
і як тепер од вас нестерпним трупом тхне ...

**Надійтеся ... П'яніть себе в своїй брехні,
ми підемо вперед — історія не жде.
Пролетарі! перекликайтеся в борні —
Інтер - Республіка, Республіка іде!**

1921

ВУЛИЦЯ КУЗНЕЧНА

ЗАХІД I

Іду вперед.
Там десь — за мною захід.
Сухотно - жовту голівешку на села кинув —
жде ...
І чад, і дим,
і гайвороння понад кладовищем ...
Іду вперед.
Туди, де рельси паралеляться без краю,
де присмерк сонний гасне, гусне.
І павутиняться останній погляд вечора на вікнах
одсвічених, на баштах, на церквах.
Більма сизих калюж
тополь верхи червоні одбивають
і в жмурах щуляться од вітру.
А вітер пил несе, афішами метляє і на базарах
вивіски трясє, мов обивателя бандит ...
Місто от - от засне, замре, навіки заніміє —
без хліба, без води, без ласки дружньої.
Повезли труп.
Взяли торбинки тротуари її розійшлись.
І враз передо мною
похмурим блиском ожгло.
Вкипіла кров і на баркани бризнув мозок.
І тінь моя, мов тінь титана,
лягла вздовж улиці кудись ...
І стало страшно, як на пожарищі!
Проклятий! Це ти так солодко роздвів,
що в нас лиш трупи, трупи й кров!
Чи не востаннє граєш? —

Там десь за мною захід ...

ВУЛИЦЯ КУЗНЕЧНА

ЗАХІД II

Ні, не втерплю, оглянусь —
захід як вулканний лав!
Це того, що там Барбюс,
це того, що там Ролан.

Оглянуся — вся земля
океан палахкотінь!
Це того, що там як я
одкидають власну тінь.

Тінь титаниться на схід,
я ж росту, встаю,
сильним руку подаю
через націю і рід.

Через голови племен
я побачив вас.
О, благословен
час!

1921

ВУЛИЦЯ КУЗНЕЧНА

ОХЛЯЛО СОНЦЕ

Охляло сонце. На будинках
горить гарячий фіолет.
Останній промінь, як стилет,
поранив клен на осінь. Жінка
зніма білизну. Веремію
круг неї вітер закрутив
і заплив у свій мотив
рожеві ноги й повну шию ...
Немов в Елладі! Вітер з моря
вітрилить пазуху ... Краса!
І раптом спірка: крадеш? з горя? —
Вчепились в коси ... Погаса
і гоїться, і жухне клен.
В розстріл гуляє дітвора.
І, патріот свого двора,
собака з ними ... От і день
скінчивсь. Над містом шум кипить.
У всіх тонах струвкі морози.
Лиш божевільні паровози
когось гужають кожну мить.
Хай буде рух! Душі! Знаття!
Нехай і боротьба, одміна! —
Лиш так оновиться людина
і вся матерія життя.

ВУЛИЦЯ КУЗНЕЧНА

ВЕЛИКДЕНЬ

Вертаюсь по Кузнечній. Сонце
ще тільки - тільки. Так : мов тінь
квачем. Тополя червоніша!..
Ще «розговляються», ще тиша,
така на всьому лінь!

Льодок. Граки за ніч похрипли,
а все ж ... За ними скрізь цвірінь,
а там десь голуб в гулких нішах ...
Ще «розговляються», ще тиша,
така на всьому лінь!

Чого ж я чую шум?
Чому в мені бадьорість?
Який там флот
з незавойованих висот
шалену розвиває скорість?

І звідки дзвін?
І звідки в грудях спочуття безкрає?
Не «Воскресіння», не «Різдво» —
нове новітнє торжество
шумить і наближає.
І як наблизиться, впаде —
то многі з нас посліпнуть.
Такий там світ,
такий там думки літ,—
що многі з нас посліпнуть.

Не те, щоб ми були старі,
а просто: грандіозу
не в силі віри ми повяють,
не в силі ще язичества прийять
таку велику дозу.

Сліпить як очі сонце! Синє
таке зелене небо. День.
Вже день, а ми ще по соборах,
а потім «розговляємся» по ворах
і переспівуєм пісень.

Вже зовсім день!

1921

ВУЛИЦЯ КУЗНЕЧНА

ПЕРШЕ ТРАВНЯ НА ВЕЛИКДЕНЬ

Великодній дощ
тротуаром шов-
ковая зелена
ярилась сід землі.

Це христос воскрес
мертвих воскресив
тихо туго вітер
кленоклонив день.

Аж тут враз! враз!
врізався оркестр:
не христос воскрес —
робітничий клас.

Аж тут враз! враз!
похід робітни-
чий же червоніший
празник як цей май?

Загрімів, заграв,
тупотом пішов —
кову ю зелену
кленоклонив день.

ПІСНЯ КОМСОМОЛЬЦІВ

То не вітер з двох боків
з нашого і з то́го,—
то завихрилося скрізь
буряно і много.—
Молодого, молодого,
молодистого!

Гей, вставай, вставай, вставай
не гризня, не секта,—
юна арміє труда
грізна повноклекта —
класового архітекта
Карла Лібкнехта.

Знов на Заході буржуй
з капіталом - богом ...
Ой, та й будемо ж їх бить
радісно і строго.—
Молодого, молодого,
молодистого!

Хай гноять по тюрмах нас,
не вбить ревколекта,—
суне армія труда
грізна повноклекта —
класового архітекта
Карла Лібкнехта.

ХАРКІВ

Харків, Харків, де твоє обличчя?
до кого твій клич?
Угруз ти в глейке многоріччя,
темний як ніч.

Угруз ти так: між горбами
тупу на 'днім місці, тупу.
І раптом прорвався мостами —
і вже ти в степу!

І вже тебе вітер і віте —
розгони, одгони і гон!..
Ех! чор! того сина,
отут уже ти невгомний.

Отут уже (як тільки світ блисне) —
та куди той центра крик! —
гудеш, гудеш ще й акордом приснеш —
аж поки прийде робітник.

Гудеш, 'деш... а як одгаснеш,
то довго ще, довго одгон...
І здається: десь там Донбасний
тобі відповідає в тон.

Відповідають з туману заріччя:
сокири і пилки і дзеньк...
Отут твоє, Харків, обличчя,
тут твій центр.

Ф У Г А

Проходжу кладовищем.
Ще літо за повним столом,
ще день з одкритим коміром,
а щось в природі схлипує.

Колихайтеся, тераси дерев,—
сьогодні такий на вас бізь!

Вітер вітер ві
терзає дуба кле
на хмарах хмура сон
це знов осінній ві

Ще літо за повним столом.
А в листі вже жовч.
Жовтіє.
Спать.
То тут, то там —
по всьому кладовищу.
Прекрасний сон! Терасами сон!
Лиш де в нім зміст? Мета яка?
Кому там? звідки сниться?
(А - й! Ає!)

Чи може мертвим скрізь лиш мариться? —
і кров?
і боротьба?
Хоч раз почути б твою мову,
якою вірить потойбіч!
О ні, потойбіч не всвітає.
Лиш відгук. іноді.. неясний ... долітає —
а - є... а - є...

Вітер кликне кла
наклони дуба кле

на хмарах хмуре сон
де знов осінній ві

Дугами горби лягли,
Опукляться могили як поросята,
а над ними
хрести.
В подертих сорочках, в робочих блузах,
не виспавшись, біжать і падають,
і в листі заплутуються як у гудках заводу.
А вслід їм
чорні пам'ятники дзеркально о́чать презирливий сміх:
«Ще й тут ви заведіться!»
— Так, так, ще й тут!
Ми спід ярма, з тюрми!
Визвольний вітер з на —
ми —

Прислухаюсь :
голос, що вкруг росте,
в собі я ношу.
Живе — давно розпалось на клітнини,
клітина — в землю, в зелень, шум.
І той протест, і той огонь, що був у них,—
тепер він зелень, шум...

Шуми, шуми, рясне верхівля,
епохо наша вітряна!
Проходь з старого кладовища,
мелодіє моя.

Де не піду — півкруг.
Де не стану — овал.
Пругами хмари оспінились.
Колесом лист по дорозь -
— і весь парус блакитний
душу мою круглу
на веслах у безкінечність —
— мелодіє моя —

Чого ж ти, серце? Плачеш тлі?
Що негодні ми світу?
негодні навіть частки світу вмістити в собі?
(вітер ві)
Чи так же, любе? Думки ріка
і радіострум, мов безумна рука,

роздверять космос. І не буде замка.
(вітер кликне кла)
Чи так же, серце?

Так, так, зникнуть злидні й злед.
Зникне нації ворожнеча,
і межі запланет розсунуться,
і ми свії круг повторимо
у вічнім рості
до безківечності!..
І все ж назавжди буде ясно:
зелень ... шум ...

— «Шум» — а правда, неясно? —
ця кров, і старого розгром ...
Дряхліючий голос з могили
доніс мені вітер струмком.

Неясно, а правда неясно? —
І бачу вже другий встає:
збудило мене твоє серце,
чулеє серце твоє.

Ой, брате, гукни кладовище!
Дивись, яка чорна масть.
Ударимо в схід ми з тобою
і захід нам руку подасть.

А там вже й діди на підмогу,
поміщиків сила, жерців ...
Ото пожгли б ми іще раз,
якби оде ти нас повів.

Дивлюсь — там знов і знов примари ...
З горбка униз лечу, біжу!
А проти мене сонце в'яле,
і вітер стружки вструж і струж ...
І вітер стружки і підстружки
ув очі, в душу, в груди, в рот ...
Куди женеш ти, божевільний?
Стій! Чорт!

Прислухаюсь:
голос, що вкруг росте,
в собі я ношу.
Живе — давно розпалось на клітини,

клітина — в землю, в зелень, шум.
І той протест, і той огонь, що був у них,—
тепер він зелень, шум ...

Шуми, шуми, рясне верхівля,
епохо наша вітряна.
Проходь з старого кладовища,
мелодіє моя.

Хмари оспійнились. Вигнулись горби.
А хто кого відсвічує — не знаю, не знаю.
Лиш все те шумить і говорить,
гойдає зелень недоношену і золото і кров,
кро'
А в шумі тім,
як арфи перебір в оркестрі —
осики тремотінь.

А в шумі тім у прósвіт десь
берези хвартушок.
І несподівано
птичка ...
І все те гойдає, шумить і говорить.

ЧЕРНІГІВ

(1931)

МІЙ ДРУГ РОБІТНИК ВОДИТЬ МЕНЕ ПО МІСТУ Й ХВАЛИТЬСЯ

Доганяємо їх доганяєм
як коня що вітрами переня
ти й бачиш сам Ростем щодня
ростем ми туго так як жолудь
а все ж дерзотний сміх
Та хіба ж не завше молодь
молодіша од усіх

Де хилилась вербичка у полі
там тепер паротягове депо
Проходять рейки через по
летять історію історять
Учора ще ж «раби»
сьогодні глянь як твердо творять
філософію доби

Через річку ліннву і сійну
що мутна ж та розслаблена уся
нова вже мисль явилася
Мережно - пружна стекла й стисла
мисль напориста
перекинулася повисла
в формі дужного моста

Прокладаємо ріжем ламаєм
ні жалю ані жалощів нема
бо це ж спланованість сама
Ану ж оклепуйте окливанням
щоб сила життяна
влига прийдешнім поколінням
впна

Забудовуєм високо й гордо
аж глухим догукнулася луна
Нехай ще вище йде вона

Знанням Загостренням Сталінням
щоб сила життяа
влила прийдешнім поколінням
вина

Ще ж лежать під землею багатства
ще ж енергія річка охляна
Черпнім достаньмо аж до дна
Ану ж оклепуйте оклицням
щоб сила життяа
влила прийдешнім поколінням
вина вина

КУПУЄМО ГАЗЕТУ

В Берліні й Ессені
у Рурі й Вестфалі
стривожені піднесені
до найвищої фалі

Робітничі райони
за полідайських часів
дали

чотирь мільйони
шістсот тисяч голосів

Ось воно класове «я»
у гарті «я»
відпорність непримиреність
німецька компартія
14 - го вересня

Тремтять соціал - дергібелі
глина ж ви проти робітників
глина

Бійтесь як своєї загвбелі
металістів Берліна

Кричіть що найвище це нація
ах

може поможеться ах
Капіталістична стабілізація
вже хруснула на зубах

В Берліні й Ессені
у Рурі й Вестфалі
стривожені піднесені
до найвищої фалі

**ЗУСТРІЧАЄМО КОМСОМОЛЬЦІВ
ОБУРЕНИХ УКРАЇ
І ЗНОВУ ШКІДНИЦТВО ВИКРИТО**

Прихитренеє фігове
ще йде на нас як вой
Яремне рабське ігове
і на тобі Чернігове
і на тобі ой - ой

Воно ще скрізь Негадано
проходить як «своє»
То проспано то вкрадено
то ладаном проладано
й нема його і є

Ми б'єм його ми знищуєм
ми дійдем до мети
Чи облавом чи звагами
а Захід все ж обвалимо
щоб далі знов іти

Незборено залізяно
пройти без каяття
не спать голубосизяно
наукою пронизано
щоб все було життя

Ми славимо ми хвалимо
ми дійдем до мети
Чи облавом чи звагами
а Захід все ж обвалимо
щоб далі знов іти

А ЧИ НЕ ЄСТЬ ЦЕ САМІ НАХВАЛКИ АБО Ж ЗАПАМОРОЧЕННЯ ВІД УСПІХІВ

О ні ми ясно кажемо
з заводом школу зв'яжемо
у всі знання узуємось
врізаємось шлюзуємось
політехнізуємось

Штурмуєм панські устрої
у нас доба індустрії
в нас темп і тлум понтонові
туди і дні двотонові
залізобетонові

Нехай Європа кумкає
а в нас одна лиш думка є
одна одна турбація
традицій підрізація
колективізація

Не батькова не неніна
дочка і мас і Леніна
дя мисль усім звідомлена
незламлена незломлена
переусвідомлена

Гей бідняки - безхлібники
і ви одноосібники
за хемію за звільнення
електрику допильнення
фондоусупільнення

Нехай ми ізольовані
хай дні в нас мозольовані
були ми єсть і будемо
весь світ ми перебудимо
пере - перебудимо

**«ПІСЛЯ ЦЬОГО ЗРОЗУМІЛО» РОБІТНИК
КАЖЕ «ЧОГО УКР-ВАРШАВСЬКОМУ
СМІТТЮ ТАК ЗАРАЗ ВЕСЕЛО»**

Пани мої ріднесенькі собаки сучині
танцюйте не танцюйте до танц - терору зучені
не витанцюється

Обернися порося на карася

Чоботу чоботу чоботу пілсудчині
поклонітєся

Такі ви кроткі пани мої оєвропеєні
до шляхти польської задком наліплені наклеєні
ну просто ж не намилиуватися

Обернися порося на карася

Чоботу чоботу чоботу пся - крєвинні
поклонітєся

Не спитьсє щось панам тим більше генералові
Безробіття Повстання Підпал на підпалові
тільки вітре подми

Світ настав піп не свистав

а за боргованість закордонному капіталові
а й з податками

Хваливсь колись хвалько а зараз знов хизується
що Україну й Білорусь по праву польщизується
в ім'я орла тюрми чи ви чуєте в ім'я хреста

Світ настав піп не свистав

Фантазується вельможеству ох і фантазується
від убожества

Хлібний ринок усох Експорту як наплакано
Трясе ж тебе всю Грoзяно зарізякано
Це не Польща а трясця сама

«Гопки рижя» а в рижої й дугу нема

Не одним її фашизмом пожмакано
кільканадцятьома

Та їй що ждять од буржуазії крім покорщини
від буржуазії що з розпадом Австро-Угорщини
ще бач надіється

Будуть пани дуться поки полопаються

А кордони чоботом поморщені
коли їй не зникнуть до кінця
переміняться

ДУЛИСЬ ПАНИ ДОПАЛИСЬ ТА ЇЇ НЕ РАЗ
РОБІТНИК ЗГАДУЄ 1905 РІК
НА ЧЕРНІГІВЦІНІ

Що за шум із Катлавана
Чи тнуть пана дрипапана
чи то черні хвальба
Чому хвальба чому ще її черні
Тож Конотопські майстерні
залізничні майстерні
між болот між сіл між ям
розбурхалися полум'ям

Корюківські заводи
Кролевець Підлипе
Попівка Батурни
Загребелля

Бурхали та все ще мало
ой шуміло ж шумувало
як те п'яне вино
Чому вино чому ще її п'яне
Тож із Віхвостова селяни
найбідніші селяни
б'ють поміщика у скон
не беззаконство а закон

„Fata Morgana“
Коцюбинського

Били їх та все ще мало
Робітництву б сили стало
так не встигло село
Чому село чому не встигло
Бо дрібновласництво не звалило
власництво не звалило
бач «здобришав» пан і піп
і маніфестом цар припни

Хоч ми його
Фінансовим
Маніфестом

Хай би краще не добришав
Хай би потім менше вішав
бо на черзі ж ізнов
Чому ізнов чому на черзі
Це ж не бюргерство в Нюриберзі
дехівство в Нюриберзі
Не Ліонський бунто - човг
і не Хмельницький - Пугачов

Ліонське пер-
ше розуміть-
ся повстання а
не друге

Човгала її рука «владичня»
 клюнула Дев'ятим Січня
 гульк аж рибка її бере
 Чому бере чому ще її рибка
 Глянь Тюрёмная повна глибока
 ремна набита глибока
 «що ж попавсь годуй шур'я | Їхня іронія
 це вам вся її аграрія» | звичайно

Рух притух Село вже снуло
 Враз Потьомкіним струснуло
 аж на много ясніш
 Чому ясніш чому на много
 Бо вже вісниками нового
 вісниками нового
 її Ради і Кронштадт і Шміт | А все це зроби-
 і профспілки як динаміт | ла ідея зброй-
 ного повстання

**ТУТ САМЕ ДЕМОНСТРАЦІЯ ПРОХОДИТЬ
ВСЯ ДЕМОНСТРАЦІЯ КРИЧІТЬ
ГЕТЬ ШКІДНИКІВ СМЕРТЬ ІНТЕРВЕНЦІЇ**

Ленін

Одно тільки слово
а ми вже як буря

Готово

Напружим в один бік направим в другій
і крешем і кришм і крушим як стій

Ленін

Всього лиш п'ять літер
а скільки енергій

Так рвіте ж

Царям не допоможуть ні брехні ні жест
Шумуй вишумовуй залізний протест

І от він вмер І кажуть різно
то се то те

Непманючє

Клянема клятвою залізною
що ворог жоден не втече

І от він вмер І кажуть з сміхом
«тепер державам спокійніш
дихнем хоч раз колишнім дихом
грошнем свободоньку за гріш»

Нехай не знають «патріоти»
нехай повідомлять «міщан»
не заспокоїмось ми доти
аж поки з поля весь бур'ян

не вирвемо А вирвем грізно
Багнетом Критики мечем
Клянема клятвою залізною
що ворог жоден не втече

СТАРА УКРАЇНА ЗМІНІТИСЬ МУСИТЬ

Перекочуючи насичуючись
кількісно якісно перехлюпуючись
проймаючи взаємно протилежності
запереченням старого вибухаючи
прямуєм за законом діалектики
до незмірного майбутнього

Отже перепони всі досліджено
отже глибини всі розгадано
отже з'ясовано всі недомудрення
Розженімось цюкнім по історії
може відкришиться нам віломок
од незвичайного майбутнього

Як часто з дрібного незадоволені
ми зневіряємось хилимось падаєм
ми спотикаємось глухнемо
і нам уже не чути як поршнями
ходить двігот по всесвіту
від не посидючого майбутнього

Загорайсь пазаї закрилюйся
включайсь та не млявістю байдужого
не божевіллям і не одчаєм сп'янілого
а прістрасною силою свідомості
щоб ми були чіткіші й неспокійніші
від неспокійного майбутнього

Впділлі не повторюйсь ув'язуйся
Одплили а вже далеко від берега
Над глибинами суховійно негòдяно
Корабель здригається поршнями
Ходить двігот такий же по всесвіту
від нестаріючого майбутнього

Перекочовуючи насичуючись
кількісно якісно перехлюпуючись
проймаючи взаємно протилежності
запереченням старого вибухаючи
прямуєм за законом діалектики
до незмірного майбутнього.

ПАРТІЯ ВЕДЕ

(1934)

ПІСНЯ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

А скажи, скажи, скажи,
що це за окраса —
повна сили і життя
ще й здоровля класа ?

Падай, падай, упадай,
всі дарі із трона :
наша армія іде,
Армія Червона !

А скажи, скажи, скажи,
чи багато ж труду
одвкати од кубла,
темряви і бруду ?

Падай, падай, упадай,
старі звички в домі : —
ми вже грамотні усі,
класово - свідомі !

А скажи, скажи, скажи :
зрушимо ж озію ?
Ну лкий ваш рішенець
на буржуазію ?

Падай, панство, упадай, —
партія рішила : —
з нами слава прапорів,
з нами Ворошилов !

А скажи, скажи, скажи :
де ж кінець азюру ?
хто Денікіна розбив,
Колчака, Петлюру ?

Падай, падай, упадай
та з церковним дзвоном ...
Наша армія іде,
Армія Червона!

ПІСНЯ ТРАКТОРИСТКИ

ЯК ОЛЕСЯ КУЛІК ТІКАЛА НА КУРСІ 1930 Р

Дим - димок од машини,
мов дівочі літа ...
Не тої тепер Миргород,
Хорол - річка не та.

Літом я робила в полі,
а як всніжило тіль - тіль,
я товаришók питала,
поступала ув артіль.

Ой, артіль, моя «Трояндо»,
маркізет, мадеполам!
Вишивала я узори
з тривогою пополам.

З тривогою — ой же смішно —
з тривогою — ну й чудна! —
Тільки десь там загуркоче —
так і кинусь до вікна.

А воно й ніяк не смішно,
бо між наших вороних
повелися тії коні,
що вже знала я про них.

Не сінде вони смакують,
не траву і не овес,
а так ходять, як літають,
завертають в МТС.

Дим - димок од машини,
мов дівочі літа ...
Не тої тепер Миргород,
Хорол - річка не та.

Тут моя упала голка,
вишитий узор ізблід...
Як не кинусь я в перерві —
та її собі скорій услід!

В МТС їх зустрічають,
сходяться керманічі,
друзями їх називають,
поплескують по плечі.

Я до трактора підхожу —
сонде ясне! світе мій!
Ой, як хочеться учитись,
щоб вести його самій!

Та пустіть же мене, мамо —
звідки в вас отее зло?
Я ж на курси трактористів
у Попівку, у село.

Мати кажуть: бога бійся!
Я кажу: чого це ви?
Доки будуть мене мучить
ваші рясн та церкви!

Дим - димок од машини,
мов дівочі літа...
Не тої тепер Миргород,
Хорол - річка не та.

Мати кажуть: і не думай!
Я кажу: все 'дно втечу!
Раз я вранці рано всгала,
що її ніхто мене не чув.

У самій лише хустині,
у блаженькім пальтечку,
подалась я на Попівку
по веселому сніжку

За Харківкою, за мостом,
у тумані, як ві сні,
доганяла я підводи —
не підводи, а пісні.

То виспівували хлопці —
високо ж та вєсело!..
Що, курсантів не впізнала!—
Ми в Попівку, у село.

Я дивлюсь — і аж не вірю —
все знайомі, все свої...
Сідай з нами, комсомолко,
та й поїдем, та й пої —

Дим - димок од машин,
мов дівочі літа...
Не той тепер Миргород,
Хорол - річка не та.

Миргородська МТС
7. XII. 1933

ДРУГА ПІСНЯ ТРАКТОРИСТКИ

ЯК ОЛЕСЮ КУЛІК БАБИ ЗЕМЛЕЮ ОБИЦДАЛИ

Кому жарти, кому смішки,
а мені не все одно :
у Кермешищипі толоку
тридцять літ не орано !

Тридцять років ... Комсомольці !
нам гуляти не рука.
Поорали, поробили
там, де Шахворостівка, —

то ж поїдемо ще далі
та ізорем ялову,
та поріжемо лішиву
жилаву - пережилаву.

Нас чотири трактористи
з бригадиром на чолі
тільки сіли на машини —
так і крешем по землі ...

Трактористам і не в мислі,
не приходило і в толк,
що напроти наступає
бабськнй власницькнй полк.

А здазеку п'яний ледар
кривуляє по степу.
Б'є в слова, як у цимбали,
притандьовує ту - пу :

Геїі, баби, ану ж бо топу.
Буде ще на їх потопу !
Обніму вас, полюблю,
у горіцді утоплю.

Кому жарти, кому смішки,
а мені не все одно:
у Керменщині толоку
тридцять літ не орано

Ох і скільки ж треба волі,
скільки розуму й зусиль!
... А заходь, заходь орати
першим. Яшній Василь.

Трактором Василь заходить —
тільки плуг чогось не так ...
Тут баби затанцювали:
чудо бога хресто - бога!
диво господа христа!

Ох і скільки ж треба волі,
ой яка ж незламна юнь!
... А заходь, заходь орати
та ще й ти, Андрію Джунь.

Трактором Андрії заходить —
тільки плуг чогось не так
Тут баби затанцювали:
це святого хвосто - бога,
це святого духа знак!

Та давай на нас плювати,
дорікати та клясти.
... Комсомольці, — в безкласове
прокладаймо мости!

І від бога і від чуда,
що була в панів причуда:
де знання, де техніка —
не пускати бідняка.

Стійте — думаю — у мене
потанцюєте ... якраз!
Поспускала ричаги я
та й захожу в самий раз.

Кому жарти, кому смішки,
а мені не все одно:
у Керменщині толоку
тридцять літ не орано!

А баби: хрестіться, люди
Як кінчать, то вже кінчать,
сіпайте, ламайте плуга —
це ж антихри — це ж антихри —
це ж антихриста печать.

Трактором я тут сіпнула —
всі баби й цимбало - п'ян
по'длітали, розкотились,
хто в колючки, хто в бур'ян.

Тут тоді вони за мною,
кожна з грудкою землі —
так накидали, що повно
і на мості й на крилі.

У лице мені шпурляють
та кричать: ану ж бо стоп!
Вам старе перевертати?
ах ти боже, хвосто - боже,
та пошли ж на їх потоп!

Од горілки, од потопу
що того тупого топу!
З їх пани, п'ючи винце,
насміхалися в лице.

А я ріжу, а я ріжу,—
що там крику! Що людей!..
Джунь за мною заглибляє,
трактор Яшного гуде ...

Це було колись — а зараз
і баби змінилися.
Трактор став усім за друга —
оце й пісня уся.
Що задумали, те й зробим —
оце й пісня уся.

Мєргородська МТС
8. XII
Харків 21. XII. 1933

ПІСНЯ КУЗНІ

За Рубацьким

Вне в печі, свист у горні.
Дим і смрад, і дим з огнем.
Непохитні, нецоборні —
ми куєм!
Молотами, молотками,
з передзвоном, блискавками
пісню кузні виграєм,
виграваєм, виграєм!

Гей, не гнись, не журись!
Роби, рубай, розрубуй зруб!
Тягни, рівняй, намічуй шруб!
Гей прадюй! Не гуляй!
Подавай! Піднімай!
Стій бо прямо, моложаво!
Сил не жаліючи, — бий!
Бий!

З громом, реготом і дзвоном,
вільнодумній уми,
з революцій відгомоном
в дружбі ми!
Чуєм, чуєм, хто нас кличе,
кличе серце робітвиче.
Будем вольними людьми,
будем вольними людьми!

Гей, не гнись, не журись!
Роби, рубай, розрубуй зруб!
Тягни, рівняй, намічуй шруб!
Гей прадюй! Не гуляй!
Подавай! Піднімай!
Стій бо прямо, моложаво!
Сил не жаліючи, — бий!
Бий!

Виє в печі, свист у горні.
Дим і смрад, і дим з огнем.
Непохитні, непоборні —
ми куєм!
Що нам ворог? Будем битися!
Хай дзвенить залізо й криця!
Хай дзвенить, нехай дзвенить —
веселіше буде жить!

Гейі не гнись, не журись!
Роби, рубай, розрубуй зуб!
Тягни, рівняй, намічуй шруб!
Гей працюй! Не гуляй!
Подавай! Піднімай!
Стій бо прямо, моложаво!
Сил не жаліючи, — бий!
Бий!

1924

І О Д ЦА Р І В І О Д В Е Л Ь М О Ж ...

І од царів і од вельмож
зоставсь якийсь огидний дрозд,
зоставсь невинний плями —
і тільки попід над полями ...

О вічний бунту грізний мій!
Який твій дивний круговий!
Вриваєшся ти в сонний похід,
як заперечення епохи.

Зчеркнувши з пам'яті всю муть,
ти піднімаєш казамуть,
несеш ту муть і східно й спадно,
аж поки брязнеш її владно.

Ти вже не бунт, ми не раби:
ти план страшної боротьби.
Ти ділиш світ на два — руками:
І ми, як прапор над віками.

Од нерозкутого труда
така земля ще в «них», — руда.
Ростеш — хоча кругом окопи —
під лютим поглядом Європи.

Рости ж, рости, як пишаний сад,
на дві журби, на п'ять досад!
Нехай старе смішком ще трусить,
однак: що має жити — мусить!

1927

МУДРІСТЬ, ОГОНЬ

Ми не спиняємось: навчилися
ми править. Що ж, помучаться
оті, що десь там притаїлись...
Гадюкою каблучиться
старе. Хай вигук закордонний;
хай чорт; хай туча тучиться,
ще її блискає...— Але ж он домни
ростуть! І молодь учится...

Капіталізму катехізіс,—
не лізь,— не витанцюється.
Життя! природа! фізіс!—
оце нам до лиця,
оце нам до лиця.

Нам до лиця здоровля,
і творчість, і удар!
Бо ми ж самі — здоровля,
творчість, удар.

Бо ми ж самі — країни
і мудрість і вогонь!
Нової України
мудрість, огонь.

Ми не вагаємось: хитання
ще не добито. Виткнеться
механістичного сприймання
дерзка трава. Як китиця
на катафалку, засльозиться
дурний аж самосвітиться
ідеалізм.— Але ж он криця
дзвечить! Ще й жито життється...

Капіталізму катехізіс,—
не лізь,— не витанцюється.
Життя! природа! фізіс! —
оде нам до лиця,
оде нам до лиця.

Нам до лиця здоровля,
і творчість, і удар!
Бо ми ж самі — здоровля,
творчість, удар.

Бо ми ж самі — країни
і мудрість і вогонь!
Нової України
мудрість, огонь.

Ми не теряємось: квиління
нам не страшні. Глянь — топиться
шовіністичне озвіріння,
аж бульки йдуть... Прохопиться
й державництво, цей хижий фактор
і перекупщик. Кропиться
і по церквах.— Але ж он трактор
гримить! І топка топиться...

Капіталізму катехізіс,—
не лізь,— не витанцюється.
Життя! природа! фізіс! —
Оде нам до лиця,
оде нам до лиця.

Нам до лиця здоровля,
і творчість, і удар!
Бо ми ж самі — здоровля,
творчість, удар.

Бо ми ж самі — країни
і мудрість і вогонь!
Нової України
мудрість, огонь.

КРАЇНА ГЕРОЇВ

Весь час війни ми уникаєм.
Але бряжчать. Ізнову. Класи хворію,
тремтять: були ми! будем! єсть!
І в цім відхиленні, відклоні,
на лопі геть всії історії —
знаєм! —
як на долоні наша честь.

Загнали ви у хащі, в петрі
питання миру. Де ж кінець! — оновлення!
Ви хочете напасти? — Зря!
Ми встанемо за право праці,
добробут надії, мідь, становлення,
безсмертні
завоювання Октябрю!

Ми встанем: ми ж не одинокі.
По всіх краях вже почали вимошувать
вам шлях. Готуйтеся, королі!
Ми так вас будемо стрічати,
так шанувать, гойдать, пригощувать —
аж поки
навік не клюнете землі.

Єдина в світі батьківщина,
яку ми любим, — кріпко, неприховано, —
Країна Рад! — Ми завше, скрізь,
виховуєм себе. Ми — дужі!
За нами зміна йде, — гримить підковано, —
зміна —
найбільший наш патріотизм!

Країно честі і героїв,
країно волі і труда, — ми тружено

кричим : — непереможна будь !
Проходь в віки і світ оновлюй,
а всіх, хто будував тебе напружено
і стрів,—
згадать в майбутнім не забудь,
згадати не забудь!

ПІСНЯ ПРО КІРОВА

Зелен сад - виноград,
славне місто Ленінград!
А які твої слова
Про Сергія Кірова?

— Слава, честь більшовику,
що у місті у Баку
під єдине із знамен
кличе тюрк і вірмен!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Сланець, торф і метал,
Біломорський канал!
А які ж у вас слова
про Сергія Кірова?

— Слава, честь більшовику,
що на труднім на віку
був трибуном і бійцем —
з мужнім світлим лицем!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Зелен стан, красен стан,
славен краю Дегестан!
А які твої слова
про Сергія Кірова?

— Слава, честь більшовику,
що в своєму у полку
він прапора не схиляв,
нас від папа визволяв!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Нівабуд і Свірбуд,
ой, який прекрасний труд!
Все вдається, все біжить —
тільки б жити, тільки жити!

— Слава, честь більшовику,
що на труднім на віку
всі деталі розумів,
стать улюбленим зумів!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Ой, Нево, ой, ріка,
де ж життя більшовика?
Ворог в Кірова стріляв,
гад у партію ціляв!

— Поклянемося ж ізнов:
ми відплатимо за кров!
За бійця за сталінця
всіх поб'єм їх до кінця!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

КОМСОМОЛІЯ

Славна комсомолія
з ворогами бореться,
мітко націляється,
у болях не зморщиться.
Ціль ця
да яр ця
в пісню перетвориться.

Тож як в дев'ятнадцятім
грізно починалося:
треба було діяти —
класами ж хиталося.
Раз клин
да два клин —
розкололи й сталося.

Що таке — балакати?
з тими з розпроклятими?
Ваше благородіє,
накиваєш п'ятами.
Біймо
да біймо
панів з паненятами!

Ох же ж і мостили їх!
Ой, по тім'ю стукали!
На наших гвинтівочках
чуккали, чукали —
ловко ж
да ловко,
чортові хрюкали!

Ще свиней трапляється —
в нашім огороді є,

але ми їх винищим,
чорнеє отродіє —
хрюкай
не хрюкай,
ваше благородіє.

Ще багато клопоту,
стількв ще турбації:
глянь, як викривляються
фашистівські грації.
Гади!
нощадн?
а немає рації.

Будем домолочувать,
ворога докінчувать,
за проводом партії
всі гвинти загвинчувать,
в праці,
в науці
комунізм увінчувать.

Славна комсомолія
з ворогами бореться,
мітко націляється,
у боях не змориться.
Ціль ця
да яр ця
в пісню перетвориться.

ПІСНЯ ПІД ГАРМОНІЮ

Рута м'ята да неприм'ята
непрогорнута трава
Сюди вітер та туди вітер
аж потоками обвіва

Потоки як токи
руто ой рутó
ти ж у нас так пахнеш
як ніхто ніхто

Повне літо да перелито
медодвітами нахиля
Дощик бором та перебором
переструннюючи гілля

Танцюючі тучі
ви не при собі
нащо вам ронити
перли голубі

Ось там ходить та вже підходить
трактористка на каблуках
Зрастуй м'ято сьогодні свято
чого ж книжечка у руках

Парубочу хочу
пиху перекривь
того в мене й книжка
от тобі отвіт

Ну та й кріпка ж як тая скрипка
ти русявочко молода
В мене мислі не те щоб кислі
нам злюбитися б не біда

Не кисни не висни
діла не будé
Все вперед та вище
жінка наша йде

Ей юначе ти п'яний наче
не заглиблюєшся в життя
Нам робити да врагів бити
ще й учитися до пуття

Недоречі речі
про твою любов
Ударником станеш
полюблю ізнов

ЧУТТЯ ЄДИНОЇ РОДИНИ

(1938)

ЧУТТЯ ЄДИНОЇ РОДИНИ

Глибинним будучи і пружним,
чужим і чуждим рідних бродів,
я володію арко - дужним
перевисанням до народів.

Воно в мені таке могутнє,
і на стількох стоїть підпорах!
Поділиш блиском - громом в сутне
і чути: другий грім у горах ...

А другий грім — другим ще далі
гримкоче, хоче та радіє,
що поміж націй міст із сталі,
що міжнародна дружба діє.

І ось тут сам, прогримкотівши,
стаєш ясним в своїм розвої,—
як доброго здоров'я пивши
коло криниці степової.

Ой, пивши, пивши, ще й утершись —
без попереджень, без умови —
в послідньому вбачаєш першість,
як до чужої прийдеш мови.

До мови доторкнешся — м'якше
м'яких вона тобі здається.
Хай слово мовлено інакше —
та суть в нім наша зостається.

Спочатку так: немов підкова
в руках у тебе гнеться бідна,
а потім раптом — мова! мова!
Чужа — звучить мені як рідна.

Бо то не просто мова, звуки,
не словникові холодики —
в них чути труд, і піт, і муки,
чуття єдиної родини.

В них ліс шумить і пахне квітка,
хвилюють радощі народні.
У них класова чути нитка
від давнини і по сьогодні.

І позичаєш тую мову
в свою, — чудову, пребагату.
А все знаходить це основу
у силі пролетаріату.

22. VII. 36 Ірпінь.

ВОЛЯ НЕПРЕЛОЖНА

Хитрість тонша волосу
з Європи опитує:
що в вас того колосу! —
вітер аж похитує ...
Яка ж сила голосу —
ваша — поміж світу є?

А нащо її запитувать,
та нащо загадувать?
Кожного трудящого
можемо порадувать.
Тільки не потішимо
фашиста проклятого: —
ми його ще рішимо.
Ех, скоріш діждать того!

Де колгоспний колос —
о т а м с а м е й г о л о с .
Де ягода повна —
о т а м в о н а м о в н а —
вольної Країни Рад
краса невимовна!

Знову тичуть ридами
в наші межі дальні.
Тікаючи з білими,
дивуються жальні:
звідки берем сили ми,
сили вирішальні?

Ой же ж і гидота там! —
дражниться та й дрочиться ...
Будем гнатись по п'ятам,
поки аж не схочеться.

Поки не побачимо,
що вже ворог як та грязь ...
Щось ми, значить, значимо,
коли так бояться нас ?

Де рудні, копальні —
там і вирішальні.
Де говорять горна —
там вона відпорна —
вольної Країни Рад
сила непоборна !

Сливою єхидною
бризкають вельможні:
як це так ... обидно їм —
мужніми ще її можливими,
з біднотою бідною
та стали заможні ми.

А нащо й запитувати,
та нащо загадувати ?
Кожного трудящого
можемо порадувати.
Тільки не потішимо
фашиста проклятого : —
ми його ще рішимо.
Ех, скоріш діждать того !

Що бідна ж біднота —
давно на висотах.
Стахановка кожна —
сильна і заможна, —
Великого С т а л і н а
воля непреложна !

А в саду сплітаються
вишні та акації.
В'удливо ж цікавляться
наші за ріжнадії:
як в нас уживаються
між собою нації ?

Ой же ж і гидота там ! —
дрочиться та її дрочиться
Будем гнатись по п'ятам,
поки аж не схочеться.

Поки не побачимо,
що вже ворог як та грязь ...
Щось ми, значить, значимо,
коли так бояться нас ?

Хай же знають ниді :
в нас нема ріжниді.
Надія в нас кожна
рівна і художна, —
Великого С т а л і н а
воля непреложна !

ПІСНЯ ПРО КОТОВСЬКОГО

А я шляхту переб'ю
де шляхи де Львовські.
Як махнув же у бою
у дні августовські —
шаблею та шаблею,
шаблею Котовський!

За Країну Рад ідем —
геть, білополяки!
Що б то в наше у святе
влізли посіпаки? —
Брешете та брешете,
брешете, собаки!

А Пілсудський каже: «Юж
єстем крузь Кийівські».
А його по шапці тут
полк Білодерковський,—
шаблею та шаблею,
шаблею Котовський!

Чуєм слово Леніна —
Україні жити!
Чуєм слово Сталіна —
в одній сім'ї жити!
Леніна,— Сталіна,—
будем боронити!

Ей, Пілсудський, не спасти
тобі матки - боски:
вже ж тебе перехрестив
на князь олуховський —
шаблею та шаблею,
шаблею Котовський!

За Країну Рад ідем, —
геть, білополяки!
Що б то в наше у святе
влізли посіпаки? —
Брешете та брешете,
брешете, собаки!

А тупу назад, тупу,
«од можа до можські»!
Дасть вам тут по черепу
черепної чоски —
шаблею та шаблею,
шаблею Котовський!

Чуєм слово Леніна —
Україні жити!
Чуєм слово Сталіна —
в одній сім'ї жити!
Леніна, — Сталіна, —
будем боронити!

ПІСНЯ ПРО ДЖОНА БОЛЛА

(Із поеми)

Коли царі й дворяни
то хто ж із нас не гол
татейлера татайлера
ну хто ж із нас не гол
прославим Уотта Тайлера
живи Джоне Болл

Одним земля й розкоші
а другим хоч здихай
безхлібно безводно
собакою здихай
ну так хоч ти свободо
хоч ти нас прикохай

Вночі огонь у лісі
од танців аж димин
отаман настобурчений
але веселий він
із дуба звисив голову
на шворці дворянин

Вихитують витупують
бахкають на знать
ой радуйся гнобителю
пречистая мать
та кинь його йдім далі
весь світ воювать

На коні й поскакали
з них кожен як той лев
напали десь ненавидних
і крик і брязк і рев
огонь під дворянином
світає між дерев

Так от як воювався
голоколінець гол
татейлера татайлера
ну хто ж із нас не гол
прославим Уотта Тайлера
живи Джоне Болл

ДЖМІЛЬ І МЕТЕЛИК

(Із поеми «Танець буржуазії»)

На медок лечу —
дзінь! цок!
чаркою бринчу —
дзінь! цок!
З вами чок! з ними чок!
В легкім танці' закручуся
я метеличок,
я метеличок.

Мужиче життя —
фе! бриль!
Ні сну ні пиття —
фе! бриль!
Де тарель, де таріль —
джміль за всіх там соки тягне —
танцюєм кадрилль!
dansons un quadrille!

Свій народ в краю —
цок! брязь!
кров'ю напою —
цок! брязь!
Як не князь — в лиде грязь,
з канчуками скрізь полюю
над Європою,
над Європою.

Жніте, женчики, —
бо! вб'ю!
тень, поденчики —
бо! вб'ю!
Ви ж, отді, жніть кінці,
моліть бога, лепечіте,
чорні ченчики,
чорні ченчики.

Жить нам без раба —
ой! жаль!
Хоч нас він руба —
ой! жаль!
Хоч на те — ще й змете,
ще й на камінь кине - змеже
панство золоте,
панство золоте.

Гей, панове, грай —
дзінь! цок!
вже прийшов нам край —
дзінь! цок!
З вами чок! з ними чок!
Хоч останнє погуляєм
як метеличок,
як метеличок.

ІСПАНІЯ

Було ж їй зір опечено,
щоб правді не дивилась;
було їй злбно речено,
щоб кров'ю затопилась.—
Чи речено, проречено,
а тільки: що за милость!
Фашистська Німеччино,
чи ти б не подавилась?

Ну що тобі — угорського
ще хліба не обжерлась?
До міста коридорського,
до Данціга продерлась.
Без нафти без румунської
ої як же ти обмерзлась!
Од власті од дикунської
політика протерлась.

Політика по - темному,
що каже спини гнути;
що на народ «по - чемному»
та цитькає: ану ти!
На морі ж Середземному
і крутиться і в'ється.
Піратом по - непевному,
ще й Гітлером це зветься.

Ой чули ми Британію,—
протест її — негоден:
труснуть гітлероманію
він згоден і незгоден.
В Європі її Португалію
не осмикнув ні жоден!
Защо жереш Іспанію,
ти людожерний роде?

Іспанія — за тучами,
а буде ж, буде ясно!
Отрутами гадючими
отруюють дочасно.
І що в гадючій жалі є, —
вони дають як милість.
Фашистська Італіє,
чи ти б не подавилась?

Ну що тобі — весінній
шматки у шлунку травпиш?
У рану Абіссинії
ти б'єш іспаче в клавпиш.
По самому призначенню
себе як звіра славиш?
Защо ж, скажи, Іспанію,
Іспанію ти давпиш?

Та що тут нам запитувать?
Тебе ж самі іспанці —
не змувають, не літують
запросять, а у шанці
доб'ють прокляту й трупище
закинуть аж за хмари!
Ой будеш пам'ятать іще
урок Гвадалахари!

Італіє напшжена,
ти теж неоднородна:
ось - ось в тобі обижена
підніметься народна —
розгнівана, розлючена
могутня маса к бою!
Тікатимеш, скарлючена,
в ворота головою ...

Політика «захисника»,
що сам жиріє з ліні:
іграти роль вістника
народів, що в болівні,
Їх карту як налісника
ділити на коліні —
«святого безкористника»
тирана Мусоліні.

Подавишся! подавишся!
Ковтаєш? рота хрестиш?

Нащо ж ти дітьми бавишся,
жінок за що безчестиш?
Пожди ж ти, — все вигулькуєш? —
у дні новім буремнім
запирхаєш, забулькаєш,
потонеш в Середземнім.

Подавишся!.. заблимає
твоє злодійське око.
Одна лише країна є,
що високо - високо
підноситься, зростаючи;
в ній зріння і умівня;
до миру закликаючи,
всім світить як проміння.

У тій країні — славами
повиті всі трудящі.
Ідуть вони та лавами
од кращих ой же кращі!
Європа хмура бровиться?
Фашисти брехні клеплять?
Та їм не поздоровиться,
як нас вони зачеплять!

КОНГРЕС ОБОРОНИ КУЛЬТУРИ

Барбюса гнівне слово — гострий спис,
з конгреса пущений — упав, попав
у саме серце ворога! Удав,
перекрутившись, не здох: підніс
він знов оскалене — і знов прийшлося
гатить, мостить його по голові,
аж поки по прим'ятій по траві
крово - матерії не полилося...
Радість
стрілами!
Оплески мов крилами...
Ще й оркестри, що піднесли
мідно - пругній крик,
срібній
крик!

О, крик понад Парижем! Францію,
Європу всю він сколихнув: то ж ми,
що з'їхались з усіх країн, громи
шпурляли в прокляту ту змію,
яка об'їдала демократію
все чванилась. Сюрреалістами
поштитий культ Аполлінера. З тьми
троцькісти вилізли, попи, повії...
Там
фонтанами,
бубнами, тамтамами
капітали м'яко слали: —
жив Аполлінер! —
Та вітер
стер.

Париж, Париж, диявольський казан
(це ж ти так звав його, Огюст Барб'є?) —

огонь під ним гогоче, крутить, б'є,
димить на робітництво, на пейзаж.
Та робітництво, брудом передмістя
приметене, уже не хоче скніть: —
воно підводиться! стресає! Мить —
і от з буржуазії пада листя.

Листя
падає,
вітер листопадує:
по доріжці на 'дній віжді
Захід робить па,
смертне
па.

Нападало такого там! — хоча
ще тільки червень був. Одного дня
поїхали ми з центру. У м'яча
гулялися дівчатка; старченя
голоднеє одбоку наче клякса
на совісті. Околиця — як тиф...
Комуністичний сектор Вільжюіф
зустрів нас краще: школа Карла Маркса!

Вітер
з бемолями
грається тополями,
а внизу народу - роду!
В школі прапорці —
червоні —
ці.

Ой, скільки робітництва! Той дає
нам квіти, — руку другий від душі...
Пора! І за Вайяном Кутюр'є
ми сходим на поміст. Товариші!
Це ж наше свято, — сила негасима
росте у нас! — Ми завше, як навар,
заваримо фашизму й тут: бульвар
назвем ім'ям ми Горького Максима!
Радість
стрілами!
Оплески, мов крилами...
Ще й оркестри, що піднесли
мідно - пругий крик,
срібний
крик!

І Кутюр'є, звернувшись до нас,
ізнову говорить почав — кулак
«ротфронтом»! — Сталіна вітав і нас —
Країну Рад. Чудесно! Вірно! Так.
А ввечері у Жан - Рішара Блока
слова із уст лилися із устен:
то Арагон, Вільдрак і Люк Дюртен
були між нас, як дружба снівоока.
Дружба
грай - дуга,
міжнародна райдуга,
що сягає, доставає
до країни Рад,
краю
Рад.

КИЇВ

Не златоглавий нам потрібен,
не кволо - темний, не чупрун,
не сам в собі старим заглибен,—
а повен сили, золот - срібен,
новий наш Київ, з юних юн !

Ой Києве, червоний Київ,
приводиш ворога ти в дрож ...
Якби він зміг, він очі б виїв :
ти став форпостом проти зміїв,
гадюк загнав на бездорож.

На бездорожі — хижі, «божі» —
вони ще дихають і ждуть ...
Ну що ж ! Сіпнуться знов вельможі —
рубни по шкурі їх, по кожі,
одкинь на воронову путь.

Фашист фашиста зустрічає
й бере під руку, під плече.
Ми знаєм, що це означає,—
де звір звіряку величає,
а величаючи рече :

Що їм, бач, тісно у Європі ;
що расовий обняв їх шал ;
«як мухи крутимось в окропі,
хіба ж не надоїсть в окопі?—
На Україну ! На Урал !»

І от побрязкують у зброю,
хоча й бояться починать :
то забіжать вони сюдою,—
дипломатичною ігрою,
то звідти дудником гавчать.

Від бога ж — стільки провіденції
у них на український лан!
А брехень, доказів, сентенції!
Антирадянських інтервенцій
давно розроблено вже план.

Давно вже мріють: під імперським
тебе зламати — під орлом.
Абож під гетьманом зажерським,
щоб ти сидів ченцем печерським,
спустивши ноги над Дніпром.

Обсипались церковні тавра,—
ти чистий весь, як аметист!
Нема й ченця — іхтіозавра ...
Хоча й стоїть Печерська Лавра,—
але другий вже в неї зміст.

Могутні плечі, дужа шия —
такий ти, Києве, наш друг,
історії рушійна дія.
Хоча й стоїть стара Софія,—
алеж індустрія навкруг!

Обсипались по тих трапезах
благословляючі святі ...
Там поруч діти у лонгшезах,
там піонери, як по тезах,
у сурми сурмлять золоті!..

Не златоглавий нам потрібен,
не кволо - темпий, не чупрун,
не сам в собі старим заглибен,—
а повен сили, золот - срібен,
новий наш Київ, з юних юн!

ЗЕЛЕН-ЗОЛОТ

Герб радянський: Серп і Молот —
зелен - золот пишний край!
Герб між колосом пшениці —
в сталі - криці пишний край!

Куйся, сталь, біжи, формуйся —
перекуйся на тверде!
Скаже Сталін тільки слово —
ми готові, хай веде!

Ти рости, пшенице повна, —
красномовна наша мідь!
Стали ми народом дужим —
ми напружим нашу мідь!

Будь — герої, боек, людина —
батьківщина в нас одна!
Про любов народ співає —
г нас улюблена ж одна!

Ворог стука, як у клямку —
в них же лямку тягне люд!
У землі у нашій красній —
весно - ясний вільний люд!

Хай той ворог стука, лає —
бо його з'їдає лють!
В нас і саду й винограду —
й ріки дружбою течуть!

Ворог хай трусне соломки, —
щоб як падать — м'якша смерть.

Хоче лютній чи не хоче,—
а від нас дістане смерть!

Герб радянський: Серп і Молот —
зелен - золот пишний край!
Герб між колосом пшениці —
в сталі - криці пишний край!

НА ОЛІМПІАДУ ХОРІВ

Роздвітаймо піснею, писаною, усною,
виростаймо щасною, чистою та чесною,
освіжаймось росною, завше земносною,
щиро - прямовисною, усною, прекрасною!

Щоб у пісві чулося: діло увінчалось!
Бож за діло й билось — ворогів кололось!
Щоб само співалось, щоб само ходилось,
щоб на крилах мчалось, парусами дулось...

Тут не смій ізбочити, правді десь перечити:
спів не можна мучити, — сміхом треба значити,
мужність забезпечити, в фарбах ожіночити.
Хто не вмів побачити — де вже там позичити!

Спів реальним живиться, цим як бритва правиться,
гнівом грізно бровиться: ворог сам не з'явиться.
Як фашизм удавиться — всесвіт ущасливиться.
Хай нам сонце дивиться! Сталін нехай славиться!

Роздвітаймо піснею, писаною, усною,
виростаймо щасною, чистою та чесною,
освіжаймось росною, завше земносною,
щиро - прямовисною, усною, прекрасною!

Згинь старе із мріями — йде пове з героями! —
з розмахом, із зброями, з золотими збруями!
Бризнем водограями — в нас таланти строями!
Хай нам сонце дивиться! Сталін нехай славиться!

ФЕЛІКС ДЗЕРЖИНСЬКИЙ

Він — жар в огні, він — стійкість у металі,
він — ворог мертвої анестезії,—
відпорний, сміливий. Товариш Сталін
назвав його «Гроза буржуазії».

Та як же не грозить, коли стабільність
життя старого гірш була від ката!
Тож і підніс революційну пильність
безстрашний ридар пролетаріата!

Тут саботаж, а там локомотиви
розхнюпились. Ну що робить? Як чиста
людина він — знання перспективи
та зажадав од самогó ж чекіста.

Щоб добре знав, де хитрощі, де маска;
щоб чесним був він та прямим, рішучим.
І скромним теж. Тоді панків — будь ласка! —
ми шкодити одучимо, одучим!

Залізний Фелікс одучав! Химери
плели ж на нас усі, хто в лаки, в лоски
обкрипсся — меншовики, есери —
буржуазії кляті підголоски.

Залізний Фелікс одучав! Рукою —
і білих брав і чорних ... Ой, в них злість там!
Він ні хвилини не давав спокою
жовто - блакитним націоналістам.

І від його чітких і вчасних кроків
не раз залежав успіх. Весь — окраса
революційних дій. Бож тридцять років
для робітничого віддав він класа!

Ні заслання, ні каторга Сибіру,
ні царські підступи, ні каземати
тюрми варшавської — ніщо ту віру
його були не в силі захитати!

Гарячу віру в правоту і вчинки
святої справи нашої! Залізний —
він ніжний був до жінки, до жінки,
і до дітей — ласкавий, сміхобризний.

Такий весь образ ридаря. Візьмімо
його до серця. Щоб у щасті, в горі
світив він нам. Це що — ізнов погані?
Хай ворог, кинутий на землю, німо
здригне: ми й далі будемо суворі,
суворі, невблаганні.

Київ, 12. IX. 1937

СИМВОЛ СИЛ ПАННОЇ

Не вірте кротким, нищим. Ви святош
не слухайте. Бо те, що зветься совість,
у них давно метляється мов кльош

на присідаючій позі. Готовість —
на язиді у них, а на умі
брехня, крутня, відписка, паперовість.

Якраз тоді ж вони глухі, німі,
як ворога розпізнає вітчизна.
Вони не винні, бач,— самі,

прехитрені ж та злі. Їх голубизна —
мов з голуба живого здерта! Гра
така тонка, що жодна укоризна,

здається, не обходить їх. Гора
заслуг бундючних, гноїще та її годі.
А самокритику — гучним ура

нахабно заміняють. І при вході
й при виході все ті ж вони, святі,—
хоча самі стоять по шию в шкоді.

О «праведність» іудушок! В житті
ти нашому як тая цвіль хотіла
поширитись кругом, та все на ті

висоти поглядала. Хпхотіла
в душі своїй, аж поки меч важкий
як стій не обезглавив твого тіла!

О «святость» диверсантів! Ніж і кий
на нас приберігаючи, ставала
ти в хитру позу, й кожен раз — такий

суворий грізний грім на всіх метала,
на тих, кого намітила достать
гидким гадючим вістрям твого жала,

що «святость» — ядом стала обростать.
Аж раптом правосуддя пролетарське
по ангельську твою фальшиву стать

явилося несподівано! І барське
пропало ваше житіє. І час
пробив. І за кордоном гниля царське

по вас заплакало. Та що по вас? —
І по самих собі ж! Бо знов урвалось.
Теорія владущих вищих рас

збанкрутувала ще раз. Відгукалось
в фашистській пресі болем: боже мій!
невже провал? коли? та як це сталося?

І засичало від гадюк, од змії
по всьому світі: лізем, лізем, плазом...
Комуністична ж партія: не смій!—

сказала, її теж по всьому світі разом
ще більш напружилась. Знялась війна
не на життя — на смерть. Скаженим сказом

заражене повітря. Її лиш одна,
одна та сила буде в перемозі,
яка сама — прозора аж до дна —

та сяє всім, як сонце на морозі!
Як сонцю дужому напровесні —
ну що і нам в гадючій тій погрозі?

А все ж не зайве десь в височині
проверити себе на силі. Тільки
подумалось — і Чкалов за два дні

перелетів в Америку! Мов кілька,
в Європі всі фашисти підгнили,
і «білі» з горя похилились хильки.

Та й не лише в Європі. Що ж. Були
богатирі колись, а зараз стало
ще більш! Як ствердження, тут загули

пропелери — і Громов спішно, вдало
перелетів в Америку! Всьому,
всьому тепер вже світу в око впало,

хто чується на силі. «Підніму
я полюс між долонями!» — це мова
героїв Сталінських. Так ось чому —

така доба в нас славна, чорноброва!
На полюс рейс — та став для нас коротким.
Здорова ж будь, душе моя здорова!

Не вірте, люди, тим святошам кротким.
Не вірте ницим слизнякам, ні тим
тихеньким, гармонійним і солодким.

Герой — з аеропланом золотим —
аж ген аж там в найвищій високості —
це символ сили нашої. Святим

хай буде слово те, що нас як в гості
вперед, в майбутнє посилає. Мить
одна ж — а за кордоном Угомосці

не спиться вже. Бо як їм пережить
всі наші успіхи? Еж сміємось
ми з того панства. Так! Ми будем жить:

ми вісимось! ми возвишаємось!
Над смрадом, розкладом, над їх маразмом —
ми возвишаємось, ми вісимось

трудом, моральністю, ентузіазмом!

ПІСНЯ МОЛОДОСТІ

Значить, єсть у нас ті соки, що коріння поять.
Єсть плоди червонощокі, що к зимі достоять.
Ті майстри, що дім будують і подвір'я строять.
Юнаки, що завше норму удвоять - потроять.

А пісні співатися
чёрвоно, крилато!
Танцю танцюватися,
бо на те ж і свято.
Геї танцюй да геї танцюй,
серце ворога клинцюй!
Все зробив ти?— не забудь:
весел
будь!
Весел, весел, весел будь!

Єсть у нас могутні люди, що немов із сталі.
Дихаєм на повні груди, прозираєм далі.
У великому ж прагнєм у всесвітнім залі —
перельоти і змагання, матчі, фестивалі.

Дружбою ми здружені
Батьківщино - мати,
в наші дні напружені
що нам треба знати?—
Чи це ворог чорний, білий,
чи від злості посивілий,
а чи жовто - голубий,
просто
бий!
Просто, просто, просто бий!

Як гірлянда із калини, що вже не порветься,
між народами країни дружба розцвітеться.
А в тій дружбі, молодече, це ж багатством зветься —
і танцює, і сміється, й де воно береться!

А пісні співатися
чёрвоно, крилато!
Танцю танцюватися,
бо на те ж і свято.
Гей танцюй да гей танцюй,
серце ворога кливцюй!
Все зробив ти?— не забудь:
весел
будь!
Весел, весел, весел будь!

Значить, єсть у нас здоров'я, і краса, і сила.
Вірю в творчість і любов я, що мене зросила.
А були ж ми, як послідні, чорна смерть косила,
Революція Жовтнева бідних воскресила!

Дружбою ми здружені
Батьківщино - мати,
в наші дні напружені
що нам треба знати?—
Чи це ворог чорний, білий,
чи від злості посивілий,
а чи жовто - голубий,
просто
бий!
Просто, просто, просто бий!

ПЕРШЕ В ІСТОРІЇ

Що у них самі ж колючки — гострі та суворі.
А у нас гінкі берези — срібні, яснокорі.
Буржуазній «свободі» — плюсклії ще й хворі.
Наше ж право, рівне право — перше ув історію!

Добровісне, ясновесне,
незагасне, молоде, —
і таке ж воно прекрасне,
як ніколи і ніде!

Ой гнилеє ж панське право по своїй брехливості.
Бо без впливу, без маєтків, без дензу осілості
не доб'ється його бідний, як якоїсь милості.
Наше ж право, рівне право — цільне в своїй цільності!

Добровісне, ясновесне,
незагасне, молоде, —
і таке ж воно прекрасне,
як ніколи і ніде!

Що банкірам служить бідний згорбленою спиною,
скоро їм в житті постане грізною причиною.
Ми ж пишаємось героїзмом, честю, батьківщиною.
Женщина у нас у праві рівна із мужчиною!

Добровісне, ясновесне,
незагасне, молоде, —
і таке ж воно прекрасне,
як ніколи і ніде!

Те, що нам за днів царату тільки було мрією,
дійсністю тепер явилось, діючою дією: —

демократія радянська розцвілась лелією,
і для бідних всього світу стали ми надією!

Добровісне, ясновесне,
незагасне, молоде,—
і таке ж воно прекрасне,
як ніколи і ніде!

ДАВІД ГУРАМІШВІЛІ ЧИТАЄ ГРИГОРІЮ
СКОВОРОДІ «ВІТЯЗЯ В ТИГРОВІЙ ШКУРІ»

Жартував Гурамішвілі да з Сковородою :
ой же її дівчину я бачив з мужньою ходою !
Хочеш ? підем познайомлю. З піснею, з ігрою —
ти сюдою, я тудою — зіїдемося горою.

Тут Сковорода підвівся : слова твої ж ярі !
Щастя я в душі шукаю — не в плотському чарі.
Що мені дівочі очі, голубіу, карі ? —
Зачинив у світ я двері — ме давхуре карі.

І сказав Гурамішвілі : не сміши, Григорій !
Хочеш бути як береза в льолі білокорій ?
Зовнішнього відректися ? всіх віків, історій ?
Ей, слова твої несмачні, як густий цикорій.

Ну от ти шукаєш щастя, але де — в пустелі ?
Ну от ти угору рвешся — над тобою ж стелі ?
Будь земним, життєупругим, як герой в новелі !
З Руставелі бери приклад, тільки з Руставелі !

І почав Гурамішвілі, ставши серед хати,
да словами ж Руставелі світ старий хитати.
Ей, Сковородо, ти хочеш од світу втікати ?
Чи ніколи не кохав ти ? чи не нюхав м'яти ?

В вісімнадцятому столітті, у провітнім віці
стидно нам шукати вати — миру в чоловіці.
Що якби та пошукав ти у людини криці ?
Дрогнув тут Сковорода : я знаю, — відповів : ме віці.

Криці кажеш ти ? заліза ? — і, розкривши руки,
враз Сковорода промовив : ось я весь ! На муки,
муки бідних я дивився, тільки ж запоруки
не знайшов я, щоб звільнити їх од пана й дуки.

В Руставелі яр заліза? — дай же тої ярі!
Був у біблії я довго, як у темній хмарі.
«Вепхіс Ткаосані» чую — сам горю в розгарі.
Відчинив свої я двері — ме гаваге карі!

І почав Гурамішвілі, ставши серед хати,
да словами ж Руставелі світ старий хитати.
Він читає та хитає — й сипляться агати,
і алмази, і сапфіри — тільки б підбирати!

Так і світяться дододі — годі вже! доволі!
Що ні вірш та що ні думка — радощі ж і болі.
Йї поміж них одна прорвалась, як бурян на воді:
Всіх рабів, в кайдани кутих, визволи з неволі!

Що такеє раптом сталось? Що з Сковородою?
«Визволи рабів з неволі», — повторив луною.
Руставелі, в Україну підеш ти зо мною:
буду я тепер ходити з думкою одною, —

від Ізюма до Полтави, ще й до Кременчуку.
Дівчину, просту крепачку, я візьму за руку.
Відкупивши її в пана, віддам у науку.
Ой панам тепер проклятим нароблю я стуку!

І Сковорода промовив та слова ж веселі:
Руставелі, Руставелі, я — в новій оселі!
Ой спасибі ж Руставелі за слова за ярі!
Відчинив свої я двері — а був як у хмарі, —
відчинив у світ я двері — ме гаваге карі!

20-XII 1937. По дорозі на Тбілісі.

ГОРЬКИЙ

Розкоріюється дуб та на всі боки,
а вгорі гілля його, як тая стега.
Корінь Горького — у кожному народі,
в українській він землі аж переплівся.

Гей, з Мануйлівки встають легенди бурі;
над Голтвою пісня радість колисає;
а в Чернігові садки тремтять і досі:
лист із Капрі проказав їм Кодюбинський.

Як ходив із правдою між людом Горький —
то ж і бралось на нього люте панство!
Тільки — чувано хіба коли такеє,
щоб пани та не жахались правди світла ?

Ось і зараз — на суді ж відкрилось ясно,
що вони протесту Горького боялись.
Як же не боятись! Кришталєво - чесний
Сталіну він був порадником найближчим.

Ах, гадючі жала, прихвосні фашизму!
Ну авжеж що Горький панство розметав би!
Він би скелями ненависті закидав
вас, собак неситих, зрадників проклятих!

Ах, гадючі жала, розпродажні душі!
Україну в кабалу вам продавати ?
Ми вас, прокленувши, з пам'яті ізбудем!
Кригами презирства в небуття затиснем ...

Хай лиш вороги посміють зачепити —
ми їх добре пошануєм, пошаткуєм!
Наше серце тільки партії уважне,
наше серце тільки Сталіну одвітне.

ПЕРШЕ ЗНАЙОМСТВО

(Чернівці, 1910 р.)

Пригадую: осінній день. Прихильно
по-щирому спігло небо. Синь
його — немов би срібна! Легкокрильно

той срібний пил носився з вітром. Тінь
була в садках суха аж посивіла.
І як стара тремтіла далечінь ...

А чи не вийти б на етюди? Сила
якась тягла мене із кам'яних
казених стін на простір! Закінчила

уроки ж семінарія — і сміх
і крик під музику губну нехитру
по класах залунали. За тісних

я виліз парт. Почистивши палітру,
її в етюдний ящикок уклав
і защебив гачками — її ось... під вітру

постійне забігання (ніби знав
той вітер, де мені іти) спішуся
із ящиком в руці до Валу. Став

на вуличці я раптом і дивлюся:
та можна ж тут! Он поблизу тече
тихенький Стрижень. Правда! Примошуся

та й малюватиму. Почав. Пече
згори так сонце! Сонний час. Чинювник
якийсь пройшов. Я знову сам. Плече

одне моє на сонці. Наче мовник
чужою мовою заджеркотів
пожовклій ясен падо мною. Човник

на Стрижні повернувся... Я хотів
покласти ще крап - лаку на палітру
і мимоволі оглянувсь. Летів

із клену листопад, і струмом вітру
односило його аж на дроти
на телеграфні, де він, як на цитру,

по струнах грав... Внизу ж, немов рости
з землі узявсь, підвівсь якийсь високий: —
— Нуда, а як усе це принести

додому? — він промовив. Чорноокий.
У капелюсі. Й повно на руках
живого листя! А в очах — неспокій.

Коли і як підсів він? Чи в словах
його було й до мене щось дотичне?
Та й хто він сам — не знав я. З гілки птах

спурхнув. Буран ущух. І сонце вічне
засяло. Незнайомий подививсь
(в очах його щось тепле, чоловічне!),

на мене глянув він ласкаво. Стрівсь
аж десь в душі зо мною, усміхнувся
й пішов. А я зірвавсь, на ноги звівсь,

стояв, про все на світі я забувся
і вслід йому дививсь... А через п'ять,
приблизно, днів — великий в нас відбувся

у семінарії концерт. Стрічать
гостей запрошених самі ж ми, учні,
взялись. По коридору вже гулять

прибула публіка пішла. І штучні
звисали над дверима в зал гірлянд
разки дебели. Отже ми, підручні,

стояли біля входу. Про Жорж - Занд
розмова долетіла... Ці пройшли —
вже друга пара: х - ха, невже у фант

не вмієте?.. і третя знов... З імлі
розмовної вони все виринали,
а я стояв замислений... — Найшли! —

хтось крикнув біля мене : ми її не знали,
що ви ось тут... у мріях... Як ві сні
я стрепенувсь! Дивлюсь і завмираю :

до мене ж усміхаються ясні
і чорні очі. Хто це? А! високий...
Це той високий, що тоді ясні

листочки ясеніві... І неспокійі
той самий ув очах.— Ну, не журись,—
сказав учитель малювання : — поки

там що, а ми вже її познайомились,—
це молодий поет, що мо її до друку
пора б його...— Ага, ага, надісь

уже от стільки написали?— руку
по - дружньому до мене простягнув
високий, лисий, -- засміявся без звуку.

— А це ось Коцюбинський,— підморгнув
мені учитель малювання.— Fata ? —
у мене вирвалось ... Високий був

такий радий : та фата ж ... Розіллята
в очах його за мене радість — враз
передалася і мені. Багата

душа його озвалась : — ми вже раз,
здається, бачились? — І взяв за плечі
мене злегенька він, і мій екстаз

оберігаючи, між молодечі
повів ряди, між юні пари ... З ним
мені було так легко! Жарти, речі

кругом лунали. Я ж не чув. Одним
його лиш голосом впивавсь. Сердечним,
м'яким, ще й теплим сміхом золотим

з іскриками...— Ну, не журись,— безпечним
мене своїм тут ліктем підштовхнув
учитель малювання. Словом гречним

хтось привітався до нас ... Сміявся і гув
і рухавсь коридор ... Давінок почувся —
тож люд увесь поволі повернув

до зали. Й ми утрюх пішли. Вже чувся
там настрій кондертоний. Ноту ля
давав кларнет альтам. І розгорнувся

од проби інструментів гук! Здаля
здавалось: звуків суперечка. Взявши
і я тут свій гобой, що, як мали,

весь шум оркестру тонко провизавши,
заплакав,— знов поклав його, а сам
тремтів я... Капельмейстер, вгору знявши

оббиту паличку, всім голосам
сказав замовкнеть. Стихло в залі! Глінка
у музиці заговорив. Лісам,

що все росли із звуків, поропинка
жива із неба сіла привіт —
тріолями. Озиме і травинка

заслухались. Скінчивсь зимовий гвіт —
весна! Саме лиш сонце, та в блакиті
ота пташиночка. Е, ні! І піт,

трудящих піт, що в Intermezzo в житі
його ж сам Коцюбинський відчував
як головне: крізь нього ж бо — всі нпті

в майбутне, в «завтра»! Це оркестр іграв
прозорий «Жайворон». І на гобої
радіючи, я бачив — мов читав

те «завтра» Коцюбинський: — і двобої
ще ж будуть і бої!.. Принаймні він
дививсь кудись поперед себе. Строї

мінялись в музиці, а він один
сидів настроений і себе гідний —
серед усіх — творець! Я тих хвилип

ніколи не забуду! Любий... Рідний...

17. IV. 1938 р.

НА «СУБОТАХ» М. КОЦЮБИНСЬКОГО

В Чернівці 1910 - го року, як я ще вчився в середній школі.

Високий, трохи зігнутий у плечах,
він зустрічає нас на дверях: о!
сьогодні й новички є? А по втечах

не кинуться ж за вами?— Все одно
(ми сміємось) не вернемось: хай правлять
«всюношну» батюшки й без нас, в рядно,

чи то пак в ризу обіп'явшись.— Давлять
церквами вас, як і мене колись
душили. Ну заходьте ж.— Нас цікавлять

суботи Коцюбинського, а слизь
церковна... ой, набридла ж як! Привітно
сміється він до нас. І тепла бризь

в очах його: — Помітно ж бо, помітно,
що ви не будете царю служить
та церкві. Роздяглися? Прощу! Квітно

до зали двері розчинились. Жить
схотілося ж одразу — стільки люду!
Від лампи від калійної дрижить

кружечок там на стелі... Йдем, без труду,
по теплому знайомимось. І враз:
— Дозвольте сказати? а то забуду!

(Присутні в залі втихли. Квіти з ваз
теж насторожились): — поет між нами!
Усі: поет? а де ж?.. і кожен раз

дивились на дідка, який (з бровами —
острішками) сидів і все гортав
журнал якийсь. І я з товаришами

своїми теж на нього поглядав
з цікавістю. Та Коцюбинський : — бачу,
що не вгадали. Гляньте ж ! — показав

рукою він на мене. Як в гарячу
я воду вскочив ! Серце налилось ...
бо справді ж : молоденький — що я значу ?

А він сідає тут до столу : — ось
той зошит ваш, що ви його в суботу
дали мені. В ньому таке є щось

крізь зелень прозира !... Ну як, в роботу
ми включимо і це ? — він запитав.
Усі : будь ласка ! просим ! — Про голоту

тоді я прочитаю. Тиша. Став
читати він — і я в своїх писаннях
побачив те нове, чого не знав

раніш. В притишеннях і в наростаннях
гнучкого голосу його — рости
почав я ! А відтоді ж у зростаннях

все йду. Як де убрид. А де й через мости.

А прочитав тоді М. Коцюбинський саме одей ось вірш : „Розкажи, розкажи
мені, поле : чого рідко ростуть колосочки“.

ЯК МИ ПИСАЛИ ЛИСТА М. КОЦЮБИНСЬКОМУ

(1911 року, в Чернівці)

Умовленого дня ми довго ждали!
Замкнувшись вечірньої пори
у малярській класі, посідали

кружка один до одного. Коври
на те вікно набивши, що дивилось
у коридор, спід стелі ізгори

зняли ми лампу; і так, немов училось
отут гуртом урок назавтра, стіл
підсунули. Федось сказав: уїлось

зубрить!— і книжку розгорнув. Кирил
митрополит — з двадцятої сторінки
(«учителен зедо и хитр!»)— як від

на нас поглянув тупо.— Чули? Вчинки
Кирилові — тут прочитав Іван —
святі, бож бачив в образі він жінки

диявола.— Зак - кон від бога д - дан —
перекривляючи попа, тремтуче
суворо загугнив Євген: — у бран,

у сатанни полон не йдіте! Лучче
без шлюбу, так, де хто собі схотів,
аніж ... (і, нахилившись, він сикуче,

мов сповідав кого, зашепотів
лисичкою :) а Горького Максима
читаєте? А хто ж ото сидів

у Коцюбинського у день Якіма
і Анни?.. Всі ми разом: — та невже!
та ні, скажи, це правда? Очима

зблизивши Євген: ну, от і вже,
о многогрішне чадо! Я прощаю
і розгрішаю. Все земне й чуже

покинь, та не ходи — христом благаю —
до Кодюбинського!..— Розігнувсь
Євген і розсміявсь: як так — до раю

мені ж тепер дорога є? Лайнувсь
тут не один із нас і плюнув: гидко!
То це він так на́сповіді? Не зчувсь,

як закричав Дем'ян: Їх треба їдко
десь висміять, чи написати!.. або ж —
і змовк. (Він взагалі балакав рідко).

Федось до нього: написати? Ну що ж.
Але до кого? Хто там нас почує
і де, скажи, ну де? Велику лож

ми тут побачили в цій школі. Чує
з нас кожен, що святе — не те, не те.
А як ти з його вирвешся! Вирує

кругом. І в нас бунти. Ну, а проте
«синод святейший» ...— Що «синод»! аж смішно!—
(Це так Петро): не бійтеся, змете

її синод колись, і тих хто гучно - пишно
за рахунок других живе. Сказати
про це багато б можна. Незатишно

в Росії царській. Ми теж бунтувати
не за картоплю ж почали, як брешуть
про це газети. Нам би треба «Мать»

гуртом тут прочитати. Іскри крешуть
в імперії. Ну от вони й до нас
доскакують. Звичайно, що причешуть

не раз іще жорстоко. Лютий час!
і треба стерегтись. Не все ми знаєм —
бо молоді ще. Те ж, що не пригас

вогонь, це знаєм добре. Та її читаєм
у Кодюбинського ж про це. І «Сміх»,
і «Він іде», і «Невідомий». Плаєм

та стежкою — мо й вийдем до стрімких
висот, хоч стежка та уся ж кривава.
Про Вихвостов згадайте ... Він затих,

а ми аж стрепенулись. Мов удава
холодна слизь на шию нам лягла —
від слів отих — Росію холод. Слава! —

хотілось крикнуть — хто з крильми орла,
хто бореться з царем — за їхні книги
подяка і пошана!.. Круг стола

замовкли мп. Настала тиша. Фіги
із гіпсу — щерблену по стінах тінь
прозора відкидали. Наче криги

чи айсберги холоднувату синь
полотнами накинуті й мольберти
давали по кутках ... Губатий Бринь

зубрив у коридорі: ... тож умерти,
сказав пророк, усі умрем ... умрем!..
Ага, так значить так ... сказав: роздерти

одежу роздеріть ... і над вогнем
над жертвеним клянимося її забути
про ідолів ... Ну ще ... до бога шлем

молитву — хай би злох він! — дай почути
твою нам милість! Ні, не так ... подай ...
а будь ти прокляте, ну й трудно!.. — Фу ти! —

схопивсь Дем'ян із місця: хоч волай,
кричи — така задуха! Хто ж почує,
ну, хто нас молодих порадить? — Май

терпіння (це Петро так); вас хвилює
зубряка цей? Аби щоб тільки ми
були прекрасні! (Павза). Десь нуртує

і бризка море в береги; крильми
вгорі поблискують там альбатроси;
на острів Капрі все летять громи

з Росію та летять; часом, як оси,
і куля понад вухом дзизне — це
російські жандарі «жартують»; в роси

квіток капрііських там впаде слівце —
розгнівано! і друге теж — вогнисто! —
де Горький! Коцюбинський! — Їх лице

примружене, бо чути ж їм все чисто,
що діється в Росії; два стоїть
письменники, а море грає гристо —

кругом — розбурхане — грізне ... На мить
одну замовк Петро, а потім: значить,
нам є кому писати, розговорить

себе в такій задусі? Хай побачить
Михайло Коцюбинський із листа
із нашого, як нам отут товкмачить

життя попів про духа, про христа,
і як живе життя на волю кличе;
і скаже, одкриваючи уста,

до Горького: — Людино! Чоловіче!
із України наймолодші шлють
привіт тобі! Не тайно - таємниче,

а навпаки: видимо, наче ртуть,
що звизилась під тиском холодоги
аж до найнижчого; вони несуть

нову та давню звістку: в царстві пуги —
нема добра ... Петро враз зупинивсь
і став на рівні ноги. Від напруги

ми аж зітхнули всі. І загорівсь
із нас тут кожен: правда! правда! — разом
заговорили ми. І ось вчинивсь

такий розгардіяш! В очах екстазом
світився він, дзвенів як той ясний
дзвенючий хор: не хочем жити плазом!

Ми хочем бути як вони — ясний
один, алеж тривожний — другий пружний
і завше буревісний!.. Голосний

тут залунав дзвінок: на осоружний
скликають чайі. Обійдуться й без нас!
і знову сіли ми кружка, і дружний

писати лист ми почали: про час
страшний, про бунт, про наше бите право ...
Аж саме хтось у малювальний клас

постукав.— Тут! — почувлось: — ключ? — лукаво
ванільний голос проспівав: ага,
і ключ ось видно!.. Ми (до Івана): гаво!

Ти що ж де ключ не вийняв?.. Підбіга
потиху до дверей Іван: — довесли! —
прошепотів. А цить ... сам ректор «Га»,

треклятий «Єсли». (Ректор завше ж «єсли»
любив казати, а ще: «ідіть к свиням
ви, братдя, з богом, га?») — це що, воскресли

вчорашні бунтарі? Ось я вам дам! —
весь час він стукав. Підійшов інспектор:
та тут не утечуть, а там ... онтам

якби ви знали що застав я! «Гектор»
внизу у кочегарді — я запер
на ключ його. Щось нелегальне ... Ректор:

та єсли! він! не втік! то я!.. потер
руками радо: га? — подокоті - і - ли
по кахлях коридору ...— Ну, тепер

розійдемося чи як? — і ми гляділи
один на одного. І враз у всіх
насупилися брови: — ми ж хотіли

на Капрі написати, то що ж це — сміх
чи як? Укручуй лампу! В дверях — чуєш? —
ключа щоб не було! Готово? Тих

собак ще будем слухать! Очікуєш,
тривожишся, притуплюєш чуття ...
море, море! ти собі нуртуєш.

Так прихились до нас, і про життя
про наше ти почуй. Хоч раз, разочок!
К тобі крізь вітру свист і скавуття —

ми подаєм свої юний голосочок ...

10 - IV - 38.

В ХАРАКСІ

Вже світ. З постелі встав я. Санаторії
ще спить кругом. Лиш смарагдовий сад
пташок збудив, що снів своїх, історій
ніяк не ущебечуть. Ранку рад,

садовник кишку тягне: він струмками
між листям шумко шелестить. Гора
Ай - Петрі рожевіє. Ніжні плями
її на сході теж,— проміння б'є. Пора!

І я до моря йду. І мов неволюсь —
затримуюсь. Бо щось в мені дзвенить
ще з вечора! А що — чолом начолоюсь —

не знаю її сам. Аж тут вгорі умить
аероплан. Згадав! Це ж наші полюс
перелетіли! Полюс! Сонце! Жить!

Листопад 1937 р.

КІНЕЦЬ ФЕОДАЛА

(Уривок з драми)

Україна. Панські покої. День. Огенія уводить Вахтанга.
У нього очі зав'язані, назад скручені руки.

Огенія

Я привела тебе сюди поспішно
чи знаєш ти чого? Нехай скавчать
скакунчики в подвір'ї; п'яне панство
танцює хай, святкуючи свою
дворянську усобну перемогу
над вахлаєм, володарем твоїм
нещасним; — я, по ширості признатись,
дікавлюся лише тобою. Стань
ось тут іди! Кажу: чи хочеш волі?
Чи знаєш ти слова: боротись! жить!

Вахтанг

Ну - ну, веди мене, мордуї, допитуї:
еж я тепер ніщо, еж я тепер
нікчемний раб, покора, гній і порох
од віг твоїх, — души ж сірому, бий:
Вахтанг тобі колись за це віддячить,
ох як же він оддячить!

Огенія

Заспокойсь,
невільнику: сірому я душити
ї не думаю. Тебе зовуть Вахтанг? —
Тримайся, Вахтанг, ще будеш ти на волі!

Вахтанг

Хоч не глузуй, убий одразу, — бий!
Ось груди я бестрашно підставляю.
Всади клинок, загороди ножа —
хай знатиму, що ваша батьківщина

мене гнітить: — чужинець я між вас,
ненавидний, чужий ...

О г е н і я

Та ну ж, не треба
вбиватися. В твоїх словах одчай,—
переміни його на мужність. Мудрість
пригноблених ти покажи! — красу
незламленої сили! Дай нам змісту
і розмислу, а не розгубленість
дитячу! Кинь свою кровоточивість,
а рідний край отвергни, й будь твердим,—
тримайсь, Вахтанг, ще будеш ти на волі!

В а х т а н г

Ти жєнщина, чи ти єхидна? Хха!
Отвергнуть рідний край. А чим живитись,
чим дихати я буду, марити,
пишатися, коли вже й сонде краю
коханого не осліплятєме
нещасного мене чужинця?

О г е н і я

Клинця

гострючії стирчать в твоїй душі.
Сміши! Іржа стїкає ж замість крові,
і плачеш ти: Ах рідне! Ах чуже!
Засліплений! Пишайся боротьбою,—
проти кого? Проти своїх панів,
проти панів чужих, що знов ось... чуєш?

За вікном музики.

В а х т а н г

Проти своїх панів. Таж я давно
їх проклятих прокляв! Твоїх я мстиво
ненавижду як і тебе змію,
гадюку,— о! я ще повстану, встану
її зачервою ваш ситий сон. Не я —
так тисячі таких як я,— а вольні
ми будемо од вас! Ми уб'ємось
у гнів!..

О г е н і я

Аж ось нарешті ти прорвався
їй по - справжньому заговорив! Дозволь
тепер мені в твої слова про сонде,

про рідний край -- не вірити. Іржа
то все була, а не джерела помсти
правдивої. Плювок злостивості —
це ще не є той гнів, що ти свідомо
тут висловив: не я — так тисячі
таких як я повстануть, грізно встануть
і червоно по світу проростуть —

Ва х т а н г

Не прикидайсь ласкавою. Жорстока!
Ну отже ти мене взяла. Радій
і торжествуй, що я тобі піддався.
Нехай і так. Нехай я буду раб,
обпльований, осміяний тобою —
ненависті моєї все одно
не вивернеш ножем із серця! Гнаний
у Грузії, — на Україні, — скрізь —
я буду скрізь найперший справедливець,
я розсічу напополам весь світ!
Ах світ увесь — гнобителі ж і гнані,
і другії колись таки складуть
братерську громаду!

О г е н і я

Друже! Брате!
Оде ж і є той справжній рідний край,
оде ж і є та наша батьківщина
погноблених, — не проклинай мене,
не проклинай: ми ж рідні, прокинься!

Ва х т а н г

Ізнов мені одя ласкавість... Я —
як стеряний. Не вірити? І сам же
впадаю в річ тобі і вірю. Ох,
не муч мене, — убій, зласкався ж! пані!

О г е н і я

Вахтанг, Вахтанг, невже по голосу
не чуєш? Ми ж — однаково з тобою
ненавидим ярмо... Морози! Ніч! —
— ти пригадай ту ніч, як нас ганяли, —
як босими... та по свігу... в дворі
під сміх панів. Як канчуками сік —

За вікном музики.

Ва х т а н г

Кривавосік та люперкалії?
Я ще помщуся за них на череватих
Але: сама ж ти хто?

О г е н і я

— тож Люперка
чи вовчого поміщицького бога
справляли день. І ждали на твого
господаря Херехевлізе. Сісхлі! —
приніс таку ти відповідь, — що «кров»
по - нашому це значить.

Ва х т а н г (в припадку люті)

Сісхлі! Кров!

За те, що знов загризлися? За власність?
За титули? За князювання? Хай
згадуються, нехай перегризуться
зажерливі — мо швидше скинемо!..
Та хто ж ти є? — скажи мені. Гаяли ж
не нас одних із челяді.

О г е н і я (підказуючи)

Той мент

як грозяно Скворода з'явився —
пригадуєш?

Ва х т а н г

Ти з криком: заступись! —
рвонулася...

О г е н і я (радісно)

Згадав! Іди я скину
тобі з очей ганебну пов'язь, ну —

(розв'язує очі)

— тепер ось глянь: яка ж я пані?

Ва х т а н г

Леґе!

Огенія... Невже Огенія? —
Скажи, це сон, чи справді... учениця
Сквороди Огенія мені
зустрілася ізнов. Та дай же — гляну.

Г о л о с п а н і

... шукайте ж бо! уб'ю! —

Вахтанг

Ти чула крик?

(біжить до вікна)

Так он вона — аж п'яна вся! Од звірати порятуй мене, рятуй!

Огенія

Чекай.

Кріпачка я (— уже ідуть?) кріпачка
її теряться я не звикла.

Голос

... засічу!

Огенія

Зробімо так ... чекай,— так що ж придумать ...
Та не хвилюйся .. ага! Ось на гвіздку
чи бачиш там підрясник? Швидше ж! Візьмем
і скуфію також. Але ... давай
я розв'яжу тобі спочатку руки.
Та де ж той ніж!.. Уже ідуть? Ідуть?
Тоді сама я розгризу — зубами! —
... ну от і все —

Вахтанг

Ой дякую Повік
я послуги цієї не забуду!

Огенія

Чи хочеш ти, щоб цей дворянський звір
наскочив? На ж та одягай ... Та слухай,
що я скажу: — як тільки вваляться —
прикинешся святим та юродовим.

Вахтанг

Щоб роздушить панів — віднині я
піду на все! О, помсти, помсти! Раптом
зміню себе, — я викривлятимуся,
як скорпіон ...

Огенія

... ти знаєш шлях, дорогу
на Миргород? Та ну! Такий як ти
щоб не вхопив тропи у яр? Так отже:
ти привітай одважних козаків.

Люциперу скажи: хай пам'ятає
ту помилку, що Залізник Максим...

Вахтанг

що Залізник?

Огенія

Скакунчики й пан Фігель —
Мовчи!

З шумом розчиняються двері.

Фігель (п'яно підтанцювуючи)

... і ой дід бабу ще й руду,
і ой дуду да ой дуду Дорогу!
Не бачите хіба хто йде? (розмахує шаблею).

Огенія

Авжеж!

Дорогу там, дорогу! (затуляє собою Вахтанга)

Гайдуки

1. От їй - богу

життя! Танцюй, поки танцюється!
Нам павщини робить не треба. Хто ми?
Скакунчики! Надворні козаки!
Ми гайдуки шляхетські.

2. Чим ми справді

не гайдуки!.. За пана? бий! гурра!
... а тут його ек рубону — дак нехрист
перевернувся аж чвякнув.

3. Ну, а я

по іншому стріляв: у сінях дівку
нагледівши да як шарпну її
в куток... (побачивши Вахтанга)

Чекай, а хто ж це причаївся?

Вахтанг

А хто хіба! Я ченчик - ченчикок,
я докучай - одчай. Чергинькнуну - дзенькнуну,
ножем дворян чичикнуну, га? Хай кров
біжить, а я царидю обамбурю —
ага? ага? (скаче)

Гайдук

Проходь, гагакало,
до чого це юродство? Бачиш: пані,

а з нею ще її дванадцять дударів
іде. Проходь, бо зараз так і цопну.

Вахтанг

А я все 'дно щось знаю. Га? А от
і не скажу. *(Увіходять дударі граючи).*

Ну, драстуйте, повстанці!
Так ви ж глядіть: пожакою панів
по горлу чик! — а потім буде видно.

(Від задоволення куиче).

Огенія

Та її де він тут узявся! Гайдуки,
женіть його! Скакунчики — дорогу! —

Фігель

Так це куди — назад! Еж я іду —
і ой дуду, дуду... *(падає на канапу)*

*Розхльостана, вся в шелесті і брязку
увалюється пані.*

Пані (кричить)

Це ж Ліада! *(одлигується)*
... а з Лейпціга нема ще її досі? Цить,
дударики — *(скакунчикам)*

Та припиніть там танці!
— тепер уже ви не дударики,
а вояки - ахейці. — Ліада!

(падає, вхопившись за крісло, її підводять)

Вахтанг

Ага? Ага? Убиймо гада! Як?
а ось отак — *(наміряється)*

Гайдук

Ну - ну, бо так і цопну.

Пані

Блажененький?

Гайдук

Та хто зна звідки він
уклюнувся, чи може по дорозі
пристав.

Пані

Пусти його! Нехай. Я всіх
блажененьких люблю. Ченців приймаю.

Вони ж мене до неба піднесуть,
по всіх світах прославлять. Ах, поді!..
І як це нам вдалось наскочити
на отого князька Херехевлідзе!

(моном, яким декрета читають)

Самодержав — ... Це хто тут засміявсь,—
Огенія? Як трон дак незугарна
вмостить? — моє фамільне крісло, трон!

(Огенія підмоцує подушки)

Я покажу вам сміх! — ... самодержавство;
монархія; дворянство. Гайдуки!
всі виходи занять, не випускати
нікого! *(Гайдуки стають на дверях)*

Так. Бо я боюсь,— боюсь,—
боюся я сама зостатись!.. боже,
нудьга яка!.. Невже кінець? Невже
прийшов кінець самодержавству? — Вольність?
Голоти бунт? А як же без раба!
Я без раба не можу!! Не уявляю
доцільності дворянської душі,
краси життя свого як феодала.
Шакала — ось кого повинна я
сама в собі любити. Кровожеру,
хитрючого шакала. Я! Щоб я
душила всіх за горло. Душно!

(зомліває, її підтримують)

Сяду.

Втомилась я. *(Залюцує очі)*

Вся філософія

моя — це я. *(Важко дихає)*

О г е н і я

Не гомоніть ... Заснула ...

... виходьте,— всі,— та потихеньку — дс!..

*Всі повертаються надзибочках,—раптом Фіель
починає гавкати на каналі.*

П а н і

Ой цюцінько! — бідненька! — обіжають.

Д у д а р

Кумедія!

П а н і

Дай лапоньку, цюцюнь.
Ну дай же! Що? *(говорить у повітря)*
А вас дивує ніжність?
Ну боже мій, та до собаки я
хіба коли була недобра? Бидло
чи кріпаки — то зовсім інша річ.
І взагалі *(Шюхас табакерки)*.

Д у д а р і

Ви чули? — «бидло». Ловко
виспіває, — а ми дак боїмось
і кашлянуть...

Г а й д у в

Ану лиш там замовкніть!

Д у д а р і

Чого кричиш! Бо їй справді: що це ми
невільники чи що? Віддай нам, пані,
умовлене —

П а н і

Умовлене? Платню вам?
А ось вони...

Гайдуки підносять канчуки напоготові.

П а н і *(зловісно)*

Імперія — це пуга.
Мій рідний край — це гроші, грошечки,
грошва. *(Беззвучно реєоче, а потім враз божевільно
розширює повіки)*

Так ви Давид Гурамішвілі?
Чудесно. Це ж — Грицько Сковорода,
громадянин усього світу, старчик.
Знайомтесь. Ха! Поет грузинський, князь,
покривджених заступник ще й поміщик, —
і мандрівний селянський наш філософ.
... вина сюди, вина!..

Оленія приносить вино.

Піднесемо ж
ми келехи за цей іконостасний
негласний наш союз. Ви не п'єте?
Не хочете? Ви кажете, що воля
цим кріпакам потрібна? Го - во - рить...

ви не страшні. Замкніться краще в душу
свою. Усе ж оте, що робите,—
у вас лише до половини. Землю! —
Голоту! — О, її боюсь. А вас ... (*істерично реюче*).

О г е н і я (*тихо*)

А що, Вахтанг, наївся рідним краєм?
Вишлутуйся ж тепер. Ну починай.

В а х т а н г (*на різні толоси*)

Бонжур, мадам! Бонжур. П'ятсот? Не смійтесь.
А скільки б ви хотіли. Я? Та ви ж!
Светлейший граф, ви ж знаєте: собака —
вже кращої її нема.

Г а й д у к

Та одійди,
не приставляй, бо так і дзизну!

П а н і (*молитовно*)

... слізну
люблю я гру, і тонкощі масні,
і рококо, і голубизну. (*Робить магічні рухи*)

Д у л а р

Отде
кумедія, їй - бо!

В а х т а н г

... п'ятсот? А ця,
наприклад, Д.и. Ну чим вона не цюця!
... ой сучечко, та підійди ж, не бійсь,
на кріпака міняємось, нічого
страшного в цім нема.

Г а й д у к и

Чума б тебе
взяла! — а геть відсізь, бо будеш битий.

О г е н і я (*тихо*)

Ану, Вахтанг, іще.

В а х т а н г

... абож он та
безхвоста Б у л ь (дай лапоньку, дитняко!)—
не до смаку хіба! Питаєте,

чого їх так прозвала? Дуже просто :
еж Ди і Буль, а разом це : Дибуль
входить. Га? (дударям)

Чики ножем, чики!

Пані (тоном декрета)

... і між собак віднині я безсмертна.

(прочунавшись)

Це що — в екстаз я впала, в сон, у транс,
у візію? (кричить) О, боже мій, як нудно!..

Вахтанг

Ух весело! (підстрибує).

Пані (корчиться)

... це світова в мені
озвалася печаль. Це та гуманність
за нас усіх, за всіх дворян, князів,
поміщиків, подвижників господніх.

Вахтанг

А прийде ж смерть собаці, господи
помилуй.

Дударі сміються.

Пані

Смерть?

Огєнія

Та проженить нахабу.

Чого він тут! (до Вахтана)

Ей ти! Нащо печаль
накрякуєш на нашу пані? — Пані!
Не вір йому; ще поживеш, поп'єш,
попоїси, удозвіль кріпаками
натішишся.

Дудар

Натішишся, ого!

Пані (підозріло)

Собаці? смерть? Цікаво Пане Фігель,
а де ви там! — послухайте ідять,
що каже цей святій.

Фігель (кривуляючи)

Ей ти! Чупривдро!
не дзенькай, — цить!

Вахтанг *(закрутившись)*

У ніч я свердлю дзвін
як цендóбир — ото зацевька! Циндри ж
одскакують і цьвохають аж кров
там дебенить ...

Пані

Ну от Тепер ізнов
якісь слова. Я ж надто суєвірна,
хоч люблю Вольтера і Руссо.
Блажененькпй? Алеж я більш не можу!
Не хочу я кінди! Передчуття
гнітять мене. І я вже чую: слизько
спускаюся униз... і хтось кинджал
встромив мені у серце — ой! Пожежа!..
хтось підпалив! *(отямившись)*

Щоб не було його!

Гайдуки ганяються за Вахтангом.

Вахтанг

Пожежа знов як той цвітня. Нагронджив,
огонь грудьми, грондзює гронджур
і дзенькотить зажерно. Джиг? Джигуха.
А пан джирчить! Нехай поскаче. Джиг?
Хто підпалив? — а дзуськи, догадайся.

Утікає. Фіель гавкає услід.

Пані

Ой дюдінька! — старається! — *(кричить)*: Виша - а!
Огенія їй подає.

Пані *(до гайдуків)*

Ну гавкайте ж і ви. Я буду думать,
що ніби пан із Лейпціга вернувсь
і я йому розказую —

*(відкриває табакерку — але сміх припадошний
не дає їй змоги понюхати)*

— ох, смішно ж!

розказую, що я сусіднього
поміщика перемогла, та чим же?
*(знов гикає і сміх) — коханнячком,
їй - бо!.. (зривається з місця).*

А що ж, коли ти зайда! Анна
Іванівна цариця вткнула тут

гусарській полк грузинській. Наробила поміщиків чужих, а як же нам? Та нам самим тут мало! Що ж,— воюєм! Хоча могли б ще сторгуватися.— Перед лицем такої небезпеки, як бунт раба — могли б ще поладнать, та чорт із ним! — породичатись навіть. А от тепер... боюся я. Сміха!

(до шайдуків)

Ну гавкайте ж, чого ви перестали! — боюсь? Це я боюсь? Та хто сказав! Та хто посмів таке подумать! Криком проженемо цей страх. Перейдемо ж до стилю ми веселого. Танцюйте!

Дударі починають грати.

Та швидше ж бо! Та шуму, шуму, шу — муштровано, та штрики - брики, ширше!

Скакунчики танцюють.

Огеніє! підмостиш ти мені, падлюко? Ах! щоб я немов на троні була!.. Ну от. Та добровоні, тмін і пахощі кадить передо мною. Хо-хо! Іще один такий удар — і панія Дибуль — безсмертна. Станьте, ахеяни дзвінкоголосі, проголосіть мені високу славу,— богиня ж я, — Паллада! *(до дударів)*
Голосіть,
бо всіх я вас примушу, ну?

Д у д а р і

Примушиш?

Владичице, ми вже це можемо: ми ж двадцять верст везли тебе в кареті, співаючи весь час. А це в дуду тирликати ще загадала. Грай, дударьку, бо ти ж дурний. Дудукай — нехай пани плюють. Похрипли ми! Голодні ми — не грайся!

П а н і

Паве Фігель,

ви чули? Раб виказує мелі слухняність, га! *(до дударів)*

Та не стогніть, не влійте,
мужицькою своєю мовою
не псуйте ви мені ясного стилю
античного. Проказуйте ось так :
(басом)... І Зевсові одповіла богиня
Паллада ... ну ?

Д у д а р і

Голодні ми, трудні,
хоч не дратуй ти нас, бо знаєш ?

Ф і г е л ь

Тандюй! І ой дуду, дуду... Ти рраб ?
Ну то й роби. А ми — пани. Дворянство
не по труду — ...і ой дуду, дуду

Д у д а р і

Ось не дратуй ти нас, не сіпай! Пані!
Не всі ми тут дворові кріпаки :
ось я, ось цей, он ті два кожум'яки —
ми вольні, фабрично - заводські,
то що ж ти нам — накажеш ?

(збиваються до купи).

ПОЄДИНОК КОТОВСЬКОГО З БІЛОПОЛЯКОМ

Наскочили одні на одних несподівано. Удень. Там, де гаї осіннії пожовклий, прозорий, поруділий, кінчаючись, немов би ще хотів себе продовжити чагаром, ліщиною, перелісками,— раптом заголубіло щось. Кіндрат: польські улани? А дить... ого, та в них шабель із шістдесят буде, а нас усього ж сорок. Оксен: приймати бій, чи ні?— Але тут одразу, вихопивши шаблю, Котовський: за мною! А голубі улани теж — з криком ринулись на котовців. І попереду летів у них цибатий сивий вершник. Іх, як і зштовхнувся ж!— аж кресонуло на всі боки...

Тут не було ні гармат, ані бомб, ні швидких кулеметів — чиста робота! Все шаблею тільки — чикрижі по крижі! — шаблею тільки по черепу черсне та й тупо оддасться; шваркве при шиї самій, шарконе — і навіки одхватить голову ту білопольську, що вже, й одлетівши, з розкритим ротом (немов би збиралася крикнути)— з коня тут котилась, долом стрибала, та ще раз і ще... а свого докотившись, шиєю вгору, як зрізана тиква, гойднувшись ставала; кров тільки з шиї густа спішила — у рот, що розкритий, в ніздрі, ув очі... А сам безголовий улан, як та кукла, шаблю додолу впустивши, все нижче хилився та нижче... Кінь його ржав і носився — а кукла вже падала й зовсім.

Та ні! не тільки шаблею тут ворога доймали. Он кілька польських улан повернуло назад, щоб тікати. Цок! цок! цок! — узявши на темляк винятую шаблю, із нагана вистрелив навздогін по них кучерявий Оксен. А за ним і Лук'ян довгоносий: цок! І улани, на різні боки падаючи, безнадійно хватились опори в повітрі! А коні їх — аж туди за переліски з переляканим копотом копотіли. І там, на свої сідла здивовано оглядаючись, дико хропли, зривались у синії далі...

Далі далекі їй собі прислухались: а що там таке?
що там на тій на полявці під гаєм, де дзвону од шабель,
крику, хрипіння та стогону стільки, що все це умісті
звуками вгору стирчало під небом м'яким, сонцехмарим,

наче солом'яний куль під щогою дитини. Далекі далі — від хмари хмурнілі: і враз прояснились. Бо їм же сонце зза хмари звістку дало: відступлять котовці — красне світло світить вже не хоче, і вікна у хмарах скрізь занавісками враз запинає. А тільки ж котовці гору взяли — як світило, відкинувши всі запавіски, в самую шибку розплюснутим носом утиснеться щільно, їй прискає радісним променем - сміхом, Котовського шию їй плечі могутні зверху освітять, на шаблях сікучих, гострих шаблюках, що так тобі їй чешуть, — сонце відблисне, сонце в них блисне, по всіх переблисне, та враз заблiskoче, скочить на вістря холодне їй як стій у ворожеє серце разом із ним воно різко вженеться!

А сили ж поляків більші були, але сили які? Не кожен з уланів знав за що бився, а наші ж котовці, свідомості повні, знали, що бились вони за країну радянську, — країну, пана в якій вже нема і ніколи не буде. Поляки, шаблею місця шукаючи де б уколоти, — їй словами, лайкою, криком кололи: на пана ідеш? ах ти ж бидло!
— Нна! — тут котовець йому: як ти пан — получай же за «бидло».
Їй раптом пан голубий опинявся на коні одноруким.
З другого ж боку колов уже інший: бунтоваць? босота!
— Нна! — тут котовець йому: як ти пан — получай за «босоту».
Їй раптом пан голубий трохи нижчим ставав, безголовим.
— Господи - боже, прийми мою душу! — кричав розгубившись третій улан, коли шаблю котовець з руки йому вибив: матко - боска, вмираю ж за польську від можа до можа.
— От і дурний, що «від можа до можа», — кольнув тут котовець шаблею ворога: жди ... матка - боска, аякже! поможе.
Їй так його тут штрикнув, що їй виїмати назад було тісно: душу до бога ти просиш одправить? — це можна! будь ласка!

Ой же і бились на тій же полянці під гаєм! Над гаєм з криком кружляло хрипке гайвороння. В прозорому ж гаї лунко луна між деревами узала; дятли ще дужче тукать взялися; а білки хвостаті з вершечка ялини шишками кидались вниз, придивлялись оріховим оком: що там за шум! чи не можна хоч трохи ж бо тихше? — Не можна! — вітер в одвіт їм спіднизу, і так струсонув тут осику, дуба й березу, що листя із них, як одчубчене пір'я, з жахом летіло, додолу летіло, на землю на голу падало з шумом! Та білки тепер вже крізь листу кружляння бачили інше. Он там на полянці як крикне Котовський:
— Славні орли! Уперед! За Республіку Рад! За свободу! —
Їй кинулись знову бійці, і чесали направо й наліво.

Сам же Котовський, як вихор, на яснім коні срібногривім — шаблею раз!— і вже ворог як спікся; шаблею другий! — з жахом летіли пани, одлітали на землю на голу, падали з шумом. І ворог вже зовсім охляв і поріднав. Тільки б оту іще групу здолати, що чинить їм опір. Тільки б оту іще групу розбити, що в гай одступила. Кинулись в гай, налетіли, урізались, в кашу змішались!.. Тут не було ні гармат, ані бомб, ні швидких кулеметів — чиста робота! Все шаблею тільки — чикрижі по крижі! — шаблею тільки по чересу черсне та й тупо оддається.— — Дасться тепер вам од нас по заслuzі!— кричали котовці й хрусно рубали. Кістки хрупостіли, уляни ж просиплись: досьць! достатечне! здаюся!

— Здається?— Оксен засміявся й раптом побачив: Кіндрат одбивався аж ген за дубами. Швидше! туди! — й закричав на все горло: тримайся, Кіндрате! Хлопці, агей! — і вривавсь як куля у самую гущу. Хлопці ж кругом і собі прокладали шаблями дорогу: дасться тепер вам од нас по заслuzі! — й, пригнавши в просіку, шаблею ворога сікли, рубали, кололи, кришили...

О!.. отепер уже добре, здається,— дихаючи важко, котовці один на одного з гордістю поглядали. Лук'ян: а що хіба, ні? Оксен: та добре ж бо, кажу я, добре, але... Кіндрата ніде ось не видно. Лук'ян: Кіндрата? мо де за ворогом погнався. Оксен: та ні, он же кінь його поза дубами бігає. Що ж це таке? Де це Кіндрат міг подітись? (і раптом гукнув на весь гай): Кіндра - те! чу - єш? а - гов!... і в хвилини тиші, що настала, аж ген іздалеку у відповідь почулося: го - ов! Оксен (радісно): чули? Нещадний: та що ви за нього турбуєтесь? Маленький — він чи що?— з'явиться.— І то правда,— сказав Мартин, утираючи піт з чола правою рукою, що в ній шабля невтерта поволі гусла і темніла. І всі вони — в одставленій руді далеченько від себе шаблі свої тримали (це — щоб коней не замазати) і густо - чорне з їхніх шабель стікало на землю, на жовте листя опале, по краплі падало з вістря...

Коні ж бійців аніяк не хотіли стояти на місці: все ще мов грались — самі повертались в один бік, у другий. Коні з налитими жахом очима тривожно косились: що? чи нема ще де ворога? всіх пересікли? — і часто піздрі свої роздимаючи, важко боками носили, глухо ржучи самим черевом, в землю мостили копитом.

І кожен з котовців до коня свого: ну що, брат, стомився? Абож: еге та я бачу, іще тобі мало. І самі собі відповідали: чого ж там мало — хватить. І кожен, вловивши гілку над собою, обшарпував затиснутою жменею листя її осіннє холоднє. І з полегшенням шаблі свої тим листям

обтирали. Та все на купу з трупів то один, до другий поглядали,— на землю, кругом притихлу, непорушно заголубілу,— на розкинуті проти тісного гайового неба руки ворога,— на виставлені, скорчені коліна, що витикались,— на голови одсічені, що кругом валялись — которій де і як прийшлося впасти — чи то носом у кучу мурашину, чи вухом до землі її щокую, а чи шпею вгору,— шпею, що з неї ще кров виступала густо. — Добре. Так добре, аж серце радіє! Але — де ж це Котовський?

Глянув Оксен, подивився Лук'ян, а Котовський аж онде: кінць його Орлик несе проти сивого вершника! — Битись? — пискнув той вершник, сивий, цибатий: шшепрашам! битись можу я тільки із рівням, з тобою ж я, пхе! з голодранцем просто й базакать не хочу. Бо я ж народивсь у пазаді. Сам я з гетьманського роду.— Ого! — засміявся Котовський: гордий ти з біса, я бачу. Оцю твою гордість порожню я ж і зіб'ю тобі. Ну, приготуйся!

Оксен кучерявий,
слідом Лук'ян довгоносий, а далі Нещадний та інші
вихорем к двом тям помчали й за шаблі схопилися знову.
Тільки ж Котовський: не треба! — суворо на їх тут прикрикнув.
Крикнув і, мовчки всіх шаблею геть одгорнувши від себе,
мовив до сивого вершника: битись не хочеться? Може
страшно вам, га? А не бійтесь, Гій-богу. Отак ось, приміром,
шаблю наставте та й, матері чорт, вже ж пора, починайте.

Але цибатий, зауваживши, що до Котовського один по одному та з'ужджаються бійці його, а також раптом відчувши тишу в гаю за спиною своєю, догадався вже (а оглянутися ж було страшно), зрозумів: це, певно, сам він із усіх уланів одним-однісіньким лишився! І від цього жаху — в цокіт смертельний пішли танцювати зуби його. І сам він зблід увесь, затрусився... Тож не тамлячи себе, він щонайвищу ноту вхопивши, завизкотів на Котовського:

Стій мені тут і ні з місця! Бо я тебе зараз... чи чуєш?

— Ну я ж стою,— спокійно йому Котовський, іще й рукою — тією, що з шаблею — убока взявся: я стою, але дозвольте спитати, чого це ваша милость так ловко дрібушечки на зубах видокочує? Чи може якраз замість кулемета вас у Польщі наняли?

— Що? — завищав тут поляк: щоб мене ображать? Не позвалям!
Як це ти смієш із мене сміятись? Я шляхтич! а ти хто?
В мене ж маєтків — аж золото капає! хліба, худоби...

— Пробачте, ваше сіятельство,— смпренно сказав Котовський: але мені здається, що у вас он із носа капає трохи, га? Ануда, що слід було б

спочатку вам утертись, а тоді вже й балакати зі мною (І раптом міняючи смиренний тон на гнівний, владний): хліба й худоби, кажете? Так чого ж ви тоді на наш хліб зазіхаєте, на нашу худобу? Ех ви ж... шляхта недорізана!

— А! так ти ось як? — поляк верескнув: приготуйся ж! — і шаблю вгору піднісши, він раптом завмер на хвилину, бо часто смикатись шпею став, мов із петлі тісної вилазив. Гикавка гостра напала і він — ковтне слипу та й кавкне; стримає себе, що от уже наче й минуло — та й знову кавкне, аж Орлик, Котовського кінь, реготати узявся: що це бо справді? — заржав він: противник половини об'ївся? й тупнув копитом, ще й ямочку вибив — таку глибоченьку, темну провальну, що й сам із Котовським набік похилився.

— Ну ти! не балуйсь! — ласкаво сказав Котовський до коня. І, відхилвши свій корпус назад та набравши поводи на себе, він послабленими шевкелями осадив Орлика назад. І знов до цибатого спокійним, немов би співчуваючим голосом: е - е! кепська ваша справа, я бачу. Чому кепська? Та ж у вашої світлості ще й досі, видно, судороги не проходять. Хм. Добре ж я, значить, тебе, пане Пшесмицький за горло колись був подержав. — Як?! Котовський! — жахнувся Пшесмицький. — Так! він самий і є, — відповів Котовський: а що, не впізнав хіба? Той самісінький Котовський, що у бесарабського поміщика (пам'ятаєш, як я служив у твого пана садовником, ще до революції, а ти був правою рукою гнобителя пана?) за те, що я оступився за бідних, ти хотів мене... Пшесмицький і (аж задихаючись від люті): так, я хотів тебе вбити і, давши оголошення скрізь Котовського шукати, оцінив твою голову у 10000! Так ось коли її нарешті маю! Котовський: Так ось коли і я твою голову маю, — голову, що й копійки не варта, алеж мені зараз для розплати потрібна. — Ні, ще не маєш! — осіпнувши коня, продокотів зубами цибатий: «для розплати», — хлоп ти неукойоно! і кінь його, гарцюючи, повернувся чогось лівим боком; повернув свого Орлика й Котовський — і стали вони як при роз'їзді: цей хвостом сюди, а той хвостом у інший бік. Пшесмицький і: зі мною битись — це тобі не пісеньку про хоца Кодряну співати. Котовський: а ти тільки одного Кодряну й знаєш? А іще ж я й про хоца Воїну з другом дитинства свого співав, із Кіндратом (не повертаючи голови) — Кіндрате, чи чуєш? (Хлопці, перезирнувшись вивувато, аж тепер тільки з Кіндратом страшно щось відчули, і зразу ж потиху троє відділилося до гаю). Котовський: а Воїну — це все одно, що український Кармелюк, він і свого молдавського пана добре бив, та лупив же і вашого! Зрозумів? Де тобі, мізерії такій, зрозуміти, — ти ж бесарабському поміщикові Пуришкевичу увесь час чоботи лизав.

— Ах ти ж нещесни! — поляк завищав. І, коня свого вліво поводом змусивши тут повернутись, сам ізогнувся:

очі — мов спущені з цепу собаки; зубами аж кладнув; шиєю смикався теж, наче з петлі тісної виліз. Шаблею ж — чисто як віничком десь обмітав павутиння! — легко помахував: ось! — верещав він: ану підступися!

— Ах ти ж мерзотний! — Котовський гукнув. І, коня свого вліво внутрішнім шенкезем враз підштовхнувши, сам відхилився: очі — як тії прожектори два, що на хвильку пригасли — й раптом блискучим розплющатся в гніві, всього тебе знижуть, наскрізь пронижуть, просвітять, проріжуть, до мозку проколють. Шаблею блиснувши, приснув презирством: ну що, ізлякався?

— Пане Пшесмицький, не здавайтесь! — захрипів, по землі качаючись, недобитий улан. Котовці кинулись було туди, щоб його... — Не треба! — зупинив їх Котовський: хіба не бачите? і так уже ж сам він доходить. А рука улана немов ще хотіла щось сказати: ізза трупа коня свого попробувала привітно панові своєму помахати, та й зразу ж упала — важка, не потрібна.

— Я ізлякався? — поляк підсмикнувся: щоб я? пан Пшесмицький хлопа боявся?... І півником киркнув: ого! Какаріком волю надувши: пшепрашам! — од злості труснувся. Плюнув, алеж обливав тільки груди собі. А утертись — заняті руки були. — Пам'ятаєш? — продовжував: як я вдарив тебе, коли ти захищати почав двірську челядь.

— Що ж, пам'ятаю, — йому тут Котовський: це все, що згадав ти? А ніч! У саду! як тебе я піймав та як, тії спустивши з тебе, усинав гарячих по голому тілу! А бив я дошкою з ящика — в ній ще стирчали гвіздки і гвіздочки. Ух і вертівся ж ти в мене! та ох же й крутився! А потім: ой! — запищав: я не буду! ніколи вже більше не буду!

Мов буря зірвалась за спиною Котовського — аж над гаєм гайвороння знялося! Та Котовський не оглянувся, навіть бровою не повів. Він знав: це його хлопці, горді за нього перед ворогом, раптом реготом вибухнули скаженим, а пересміявшись трохи притихли. А сонце спід хмарних занавісок теж і собі, приплюснувшись носом до шибки, з цікавістю поглядало: а що то воно буде?

— Буде таке, — тут ізнову Котовський: що я тебе кокну — й чесно розстанемось. Ну? Починаймо? Пшесмицький: убити хочеш мене ти? Котовський: а ти не хитруй. Убивати ще я нікого ніде не вбивав, а боротися, битись — завше охочий. У рівнім бою саме ж діло покаже — хто з нас лежатиме долі, а хто переможцем лишиться.

— Що з ним балакать! — не втерпів Оксен кучерявий: папашо! дайте мені його в руки — та я з його виріжу паси, пасами ж тими хвосту попідв'язую коням, щоб легше біглося у бій проти шляхти! Махаючи мордами, коні всі тут сміятися стали, а хлопці й собі, — ще ж і сонце прірнуло зверху. Котівський: ану дисципліна! забули?

Всі раптом ушухли. А Котівський (не спускаючи очей із Пшесмицького, говорить до того, що у нього за спиною): Тебе я, Оксен, не раз уже осмикував, а ти все ще своєї? Що ми, людоїди які, що будемо паси спускати? Сидився таке говорити. Я понижаю тебе по службі — Кіндрат нехай замінить. (Хлопці знову мовчки перезирнулись, і двоє з них, тихо відійшовшись, помчали до гаю). Котівський: з полоненими ми поведимось по-людськи. Так і заміть собі. І ти, Пшесмицький, теж. Як хочеш жив зостатись — кидай чесно шаблю та й уже. Ну? Але тут Пшесмицький несподівано замахнувся... Дзвяк! — одбив його шаблю Котівський: а! дак ти ось як! обманом хочеш узяти? Ні, обманом нічого не виїде.

— Виїде чи ні, — зашипів Пшесмицький: ми зараз побачим. Будемо битись, тим часом оточать кругом вас жовніри. Ось вже біжать воєни, глянь ось у той бік! На це ж Котівський: сам ти й дивися туди, а мене не піддурюй; обманом тут ти не візьмеш. Оксен кучерявий метнувся в один бік, швидко від'їхав і став на дозорі, Лук'ян же у другий. Видно, придумав нове щось цибатий, бо раптом замовкнув, тільки помакував шаблею. Змовкнув теж і Котівський, став, як струна та, напружений. Тиша. Лиш дятли із лісу тукали чітко. Та сонце — мов люстра, повішена в небі, — граю, підвісками блискало, геть кришталем вигравало

Коні відходили й сходились знов, аж на дуби ставали. Дзвяк! — і скрестилися шаблі. Пшесмицький: ти думав боюся? Варто мені тільки свиснуть — і зразу зза лісу Петлюра прийде. Котівський: Петлюра хоробрий як заєць. Бив я добре його, то вже бачив. Ну свисни ж... І, шаблю відбивши, в лікоть Пшесмицького ранив, аж той іскривився, й рукою з шаблею рухати став, наче дошку в повітрі пиляв він.

Мов та люстра скляна багатоголоса — брязнуло щось на різні голоси за спиною Котівського й тут же підвісками кришталевими безладно розкотилось! Та Котівський навіть бровою не повів. Він знав: це його хлопці, міткий укол шаблі його одінівши, так весело брязнули сміхом розкотистим, а розкотившись — трохи притихли.

Коні відходили й сходились знов, аж на дуби ставали.
— Хочеш? — захвастав Пшесмицький: гукну я — й появиться Врангель.

— Врангель, — йому тут Котовський: своє вже дістав; Ворошилов, Фрунзе й Будьонний такого дали йому чосу, що довго він пам'ятатиме клятий! — Та — дзвяк його знову по шаблі, дзвяк його ще раз, — оце щоб не хвастав. У нас щоб не шастав!

— Ну то Антанту тоді я покличу, — скрикнув Пшесмицький: всі буржуазні країни, усіх королів і банкірів, папу римського, бога самого на тебе настрою!

— В бога, — йому тут Котовський: ми зовсім не вірим. А папи й мамі твоєї, Антанти — теж аніяк не злякались.

Що ти пиши тут, ну що ти змагаєшся? Гусінь зажерпа!

Жевжик нещасний! Це ж ви українців у Польщі гнітили!

Само пузате! Це ж ви білорусів живими копали!

Прокляте падо! Це ж ви, як Петлюра, євреїв громилли!

Будете ж знати тепер — і від нас, і від люду від свого!

Комуністичная партія Польщі зростає! Будеш,

пане, летіти з палаців! — Та — дзвяк його знову по шаблі!

— Будеш летіть та ще й як! — не втерпів за спиною Котовського Нещадний. І світова буржуазія твоя нічого не допоможе. Товариш Ленін давно ще застерігав нас, що «вона (Антанта) може нацькувати на нас Польщу». Ось вона та собака нацькована, тьху!

Коні злетілись один проти одного, з храпом на дяби знявшись, немов би боролись ногами в повітрі. Завмерли хлопці Котовського, стежили пильно: ага? тільки крикне радо которийсь, абож: а ще так його, так! А цибатий просто вже ліз як сліпий, та Котовський удар зберігав свій десь наостанок, а тільки одбиви вправно робив він.

Отак, змагаючись на здиблених конях, непомітно одійшли вони до примороженого клена серед поляни. Вітер війнув — листя з клена жовте, жовтаво-золоте полетіло! Попавши в повітряні потоки, воно безжурним табунцем спочатку покружляло — повертілось над двома єдиноборцями вгорі, а потім, нижче спустившись, посідало їм на голови, на плечі, за гриви коней почіплялось. А те листя, що вбік поодітало, — немов би вже й кружляти розучилось: над самою землею, де вітру нема, рясно злитими зливками золота падало...

Падала мляво рука і в цибатого: він употів весь.

Кінь його теж опустивсь на передні, назад осадився.

— А! захарамаркавсь? — крикнули хлопці: бо все ждав, що на поміч хтось прийде? А К о т о в с ь к и й: ану дисципліна!

І враз рубонув прорізуючим ударом, ударом з одтяжкою — і те, що звалося Пшесмицьким, квяк-

цудо мокро - бризкуче і як по - готовому напололам від голови по черепу і глибше — розхилилось, одвалилось; а, одвалившись, немов незвичайними нагородами повисло на плечах (аж дивно!), плечі одяцьковані, а голови нема.

Мов зливки золота із срібних лопат дзвінких раптом за спиною Котовського синнув хто в потоки! Це його хлопці, горді за нього, так щедро сміхом дзвенючим спонули!.. а безголовий цибатий, перед тим, як упасти, ще трохи похитався на коні, немов би роздумував: а в якій саме бік хилитись? І шаблю випустив додолу він, сам грякнувся на землю. Кінь його злякався і помчав — та чомусь помчав у той бік, де стояв Оksen кучерявий. Оксен: тю на тебе, сатано! ага, догрався? (а під'їхавши до гурту, радо закричав): ой, папашо, красаота! Одне тільки не добре: ну її що б було його мені віддати ще тоді, як я просив!.. Та я б його... А з другого боку, підлітаючи на коні, Лук'ян довгоносий аж не тямив себе від захоплення: ой же її дійсно розкіш!

Але тут хлопці: те! те! несуть!.. Котовський (швидко обернувшись): кого несуть? Не щадний її (ведучи свого коня на повіді): ну як тобі сказати, Григорій Івановичу? Язик же не повертається. Котовський: ну що таке? та швидше ж бо кажи! її чого ти без шинелі? Не щадний: Кіндратові твійму шинелю я віддав (сказав і, затулившись рукою, гірко враз заплакав). Котовський: Кіндратові? (шенкелем свого Орлика повернув). Що таке? коли і як це могло статись? Чого ж ви мовчите? Чого раніш мені цього не говорили? Чуєте, що я сказав? Не щадний: ну як можна, коли ти бився з одним ось... (Плюнув на труп Пшесмицького і знову закрився рукою). А Мартин (на коні): та її самого ж Кіндрата ми довго не могли знайти ніяк. А він був он там, на самому споді під купою поляків.

Але Котовський вже їх не слухав. Орлик стрілою поніс його туди, до гаю! Назустріч йому із гаю четверо хлопців — на шинелі, як на носилках, виносили Кіндрата. — Кіндрате! — крикнув Котовський і простягнув до нього руку з шаблею, яку ще її досі не вкладав він у піхви. Але зараз же нахмурився і відхилився як од нестерпного видіння: Ні, ні... це не Кіндрат... не Кіндрат? а хто ж тоді? О - о!.. (застогнав і враз тихим ласкавим голосом заговорив): Кіндрасю, чого ж це ти такий необережний? Вони на тебе зграєю напали? Чудак, так ти б мене гукнув. Ти кажеш, гукав? А як же так, що я її не чув, — ой Кіндратоньку, Кіндратку... (лівою рукою зняв із голови червоного свого кашкета).

Хлопці тим часом мовчки поклали Кіндрата на м'якому листі нападаному на червоноястому із осінніми крапками, смертними, як тая парча, листі золотому... Під'їхали й ті, що були коло клена, познімали шапки свої, глянули на труп — і зрозуміли, чого це Котовський аж наче осів плечима. — Горем, Кіндратку, не можна жартувати, — так само проникливо і по-ди-

тячому чисто продовжував Котовський: — Скажи, що ж це ти зробив зо мною? Ти встанеш знову, ну правда ж, скажи, ти встанеш? І ми побіжимо в той яр, що за Кокорозинською школою, де ми з тобою ще дев'яťсот третього року прокламадії читали. А потім увечері в село Бієшти підемо на «джок» і ти будеш танцювати, а під час танців вербувати хлопців до нашого підпільного гуртка. Ну то чом же, чом не встаєш, чуєш ти, Кіндратку?

На шинелі ж, у вічній заціпенінню, лежало щось таке — посічене! пошматоване! — що їй трудно було в ньому людину впізнати.

— Розгнівався на мене, Кіндраточку? Чи може загордився? Котовський, підвівши свою голову, поволі обвів усіх ясними очима, повним сліз, і немов би скаржучись промовив: що ж... не хоче говорить. Ой, важко ж мені, товариші, важко! (і сам закрив лице своєю рукою). Сльози душили й котовців, і вони, як той клен приморожений, на вітрі з непокритими головами стояли, глибоко всім єством своїм чуючи, що і в них же оде листя спадає потроху.

— Ну добре! — обиженим, захриплим од горя голосом промовив Котовський. (Надів свого кашкета, за ним і всі хлопці голови свої покрили). Добре. (І ще раз, тільки вже голосом вищим): добре! нехай і так! Ми ще покажемо! Осадив Орлика назад, хлопці теж — у другий бік із кіньми відступили. І залишилось посередині між ними на шинелі Нещадного те, що вже ось одійшло від них, і відійшло навіки. Котовський: так от що! Героя (де він промовив зично) орла (де він промовив гордо) — славного борця за свободу (на повний голос закричав) — борця за щастя трудящих — пошануємо ж ми так, як він того достоїн. Кіндрата з честю поховайте та не денебудь, а отут під гаєм. Нехай йому влітку сонце світить; нехай його пташки щоранку будять; нехай йому листя цілоденно і вночі шумить — великій славі його заздрячи своїм шумом, шумом рясномільйонним. Мільйони Кіндрата будуть пам'ятать. А що торкається одних (шаблею в руці показав на голубій трупі), що торкається панів і буржуазії, світової наволочі — клянимося, товариші, ось зараз тут над останками героя, що ми їм (голос його ще вище зазвенів, очі гнівом налилися), — ми цього їм ніколи не забудемо! Усі: клянemoсь тобі, Кіндрате. Ми помстимося за тебе. Бити шляхту ніколи не забудемо! (І почали копати яму).

А Орлик сердито заржав, ще їй тупнув копитом у землю. І за один раз — ямку вибив у ній — да таку глибоченьку, темну, провальну, що їй сам із Котовським набік похилився. А Котовський хотів було сказати йому: не бадейсь! — та так і не сказав нічого. Він все ще тримав у відставленій руді гостру шаблю свою. І густо-чорне стікало з неї на землю, на листя, на зливки золота по краплі капало...

ЗА СТАЛІНА ПОДАМ СВІЙ ГОЛОС

Як веселка многодвітна угорі,
що стоїть у небі гордою дугою,—
так ясною над всім світом, дорогою
височить Країна Рад у цій порі:
на зорі
виноградною обтяжена вагою ...

Як веселкові кольори, що двітуть
вигравають поодиночі і всі разом,—
так піднесені нечуваним екстазом
одиннадцять в нас республік он ідуть —
виграють
і домброю, і бандурою, і сазом.

О, країно, вічно - юна, молода,—
над тобою ж зорі, місячко і сонце!
По - новому вже прядеш ти волоконце:
в нас багатство — хліб, і вугіль і руда ...
Від охочого труда
усміхається в нас кождеє віконце.

О, країно, в крилах маючих знамен,—
у тобі ж краса таїться невимовна!
В ногу йде сім'я народів багатомовна;
росіянин, українець і вірмен,
кожен у труді благословен,—
тож тому й сама ти пишна, повнокровна.

Ти в червонощокій зрілості своїй
Конституцією Сталінською сяєш!
До Верховної ти Ради посилаєш
щонайкращих, славних на землі твоїй
молодій,—
і підводишся, ростеш і виростаєш.

Ясне сонце усміхається садам.
Хто ж те сонце? Це улюблений і рідний
Сталін, батько всіх народів! В час побідний,
як тепло настало людям і плодам,—
я йому віддам
голос мій охочий, виборчий, погідний.

Ясне сонце мовить мову золоту.
Я в душі своїй ту мову кріпко ставлю!
Сил своїх в житті я не збавлю, не забавлю:
як співець — у щасті, в радості, в цвіту —
роздвіту,
сонце наше любе піснею прославлю!

Я прославлю тії рівні права,
що в історії ж уперше появились.
Глянь: на Заході докупи хмари збились,—
там над людом кривда, мертва, нежива,
а у нас — доба нова
і співді прийшли, й герої народились!

МОЇМ ВИБОРЦЯМ

В юрті я сидів на килимі в гостях
у столітнього акина у Джамбула,
коли раптом увійшла новоприбула
рада гостя з телеграмою в руках: —
з неба птах!
Україна й тут про тебе не забула!

Всі присутні, що жували беш - бармак
зупинилися: а що там? хочем знати!
Кандидатом висувають в депутати?
Срібна радість! любе щастя! добрий знак!
І юнак
переклав Джамбулу — той почав співати.

Ой, домбра моя, Джамбулова домбра!
Ти вітай поета приграванням мірним,
осипай його зерном пісень добірним,
щоб ніяк він не сушив свого пера,—
для добра
хай народові слугою буде вірним.

Ой, домбра моя — душевні дві струни!
пам'ятаєш нашу долю незавидну?
А тепер свою ми владу маєм рідну,
і щасливі ж любі дочки і сини,—
ти дзвени
славу Сталіну — високу та побідну!

Тут устав я і Джамбулу відповів:
Розуме одстояний і многолітній!
Ти — пшениці колос, я ж мов колос житній.
Нас один і той же дощик покропив:—

* Казахська національна страва.

лийся, спів,
про закон чудесний Сталінський повітній!

Ну прощай, Джамбул! і степ, і ти, горо!
Ви прощайте, любі друзі побратими!
Та вже ж моє серце під горами тими,
де Тарасова могила, де Дніпро.
Там добро
колосками визріває золотими

І до вас я повернутись поспішив. —
Ось я весь стою! як єсть тут перед вами!
Зразу й радості не вимовиш словами!
В дні врожайні, напередодні жнив
в нас один мотив —
Сталінові слава! — в місті й над полями!

Вам подяка — за довір'я і за честь.
Обіцяю бути вірним я слугою.
Україна стала іншою, другою!
Хай дає мені наказа — я готовий! єсть!
Буду я робити —
під рукою Сталіна під дорогою.

Вірш прочитано автором на
мітингу в Каневі перед своїми
виборцями 11 червня.

P I 3 H E

ІВАСИК-ТЕЛЕСИК

Казка

Що ж, коли просите,
просто й почву
про Йвася - Телесика,
про люту змію —
був собі,
був.

За морем це діялось,
чи в нашім краю,
давно чи педавнечко —
того не скажу —
був собі,
був.

Був собі дід та баба і був у них хлопчик Івасик. Ото як підріс,
то й каже: зробіть мені золотого човника, срібне весельце, буду́ я
рибу ловити та вас годувати.

Зробили йому човника,
сів, одіпхнувсь,
срібнеє веселечко
мов би пустун —
хлюп собі,
хлюп.

Срібнеє веселечко,
крапчаста вода,
ловиться, ловиться,
велика й мала —
хлюп собі,
хлюп.

От мати наварила йому снідати. Принесла до берега та її кличе :

Івасику - Телесику,
приплинь бо сюди,
дам тобі я Їстоньки,
Їстоньки - пить,
дам тобі
пить.

А Телесик їй :

Чую, чую, матінко,
човник верну,
човник повертаючи,
воду горню —
тут я ось,
тут!

Наївся, напився. Віддав рибку матері та її знов на човника.

Срібнеє веселечко,
крапчаста вода,
ловиться, ловиться
велика й мала —
хлюп собі,
хлюп.

А змія підслухала, як мати кликала Телесика, приїшла до берега та її давай гукать товстим голосом :

Івасику - Телесику,
приплинь, приплинь до бережка,
дам я тобі їсти й пити.

А він чує та каже :

То ж не голос матінки,
то зміїна річ,
не вернусь до бережка,
клич, хоч не клич.—
Іч яка,
іч!

Змія бачить, що нічого не вдіє, та пішла до коваля :

Ковалю - ковалику,
скажи голосок,
такий, як у матінки,

чий Івасьок.—
Іч якпії,
іч!

Коваль і скував. Вона пішла до бережка й стала кликати. А Телесик думає, що то мати, та й каже:

Чую, чую, матінко,
човник верну,
човник повертаючи,
воду горну —
тут я ось,
тут!

А змія його хап! із човна, та й понесла до своєї хати. Приносить до хати: Зміючко - Оленочко, натопи піч та спечи мені Телесика, а я гостей покличу та будемо гуляти. Та її полетіла кликати гостей. От тільки Оленка надумалась топити піч, Телесик вибіг надвір, замкнув хату, виліз на височенного явора та й сидить.

Коли летить табун гусей. Телесик їх і просить:

Гуси - гуси - гусенята,
візьміть мене на крилята,
та понесіть до батенька,
а в батенька їсти й пити,
ще й хороше походити.

А гуси йому:

Ой раді б ми зупинитись —
за нами орел.
Ой раді б ми тебе взяти —
та за нами орел.

Коли летить другий табун.

Гуси - гуси - гусенята,
візьміть мене на крилята,

аж і той табун:

та за нами орел.

Коли ось летить і сам той орел.

Залізом поблискує
та гуде, гуде.

Не махає крилами,
плавко пливе —
раз тільки,
раз!

Почав його Телесик просити, так де! хіба ж почує? От ізняв він із себе сорочку й почав нею махати до орла. А орел побачив та й спустив йому вниз на вервечках корзинку. Уліз Телесик у середину орла, та й думає: куди ж це я попав? Хай би краще гуся мене взяли!

А воно хитається
вгору та вниз.
По боках і спереду
небо все скрізь —
вгору
та вниз.

Бачить Телесик: хтось його держить за руки та в одежу кутає.
Думає Телесик: куди ж це я попав?

А воно хитається,
а воно тремтить,
вітер поза вікнами
свіжий шумить,
вітер
шумить.

Ото дививсь Івасик, дививсь, та й заболіла голова.

Сниться йому, видиться:
мати стоїть,
кличе, дожидається —
«плинь бо сюди,
дам тобі
пить».

Сниться йому, видиться:
входить змія,
ламле йому кісточки,
садить у піч —
іч який,
іч!

Не витерпів Телесик та як крикне! Чого ти? Ось зараз ми й дома.

Ой, держись, Телесику!
глянь ось сюди:
біжать поза вікнами
тополі й сади —
миг тільки,
миг!

Де вже там держатися:
так підстрибнув,
та ще і проїхався,
та ще й завернув —
землю
почув.

Вилізли з орла: Телесик і той чоловік, що його держав. А кругом людей - людей! У барабани бараблять, у сурми сурмлять. Коні стоять, сіно їдять, з празником поздоровляють.

Стали тут Телесика
обнімать - питать:
чи вмієш на дудочку?
чи любиш читать?
як тебе
звать?

Мовчить Телесик, не знає, що їм казати. Тільки дивиться на орла: що не лапи в нього, а коліщата, що не хвіст, а дощечка. А вони знов:

Чи є в тебе матінка,
батько, сестра?
Довго був на яворі
і чого тікав?
Як тебе
звать?

Мовчить Телесик, ніяк не осмілиться. А кругом людей - людей! У барабани бараблять, у сурми сурмлять. Коні стоять, сіно їдять, з празником поздоровляють.

Тоді гукнули коника, сіли з Телесиком та й поїхали.

Проїхали вулицю —
хатка в ліску,
з дітворою м'ячки
грають на піску —
сонце
в ліску.

Як обкружать його діти, як позбігаються! А він осмілювався та всім їм одразу: Телесик! мене звать Телесик!

Умію на човнику
рибку ловить,
зміючку - Оленочку
враз обдурить! —
бачте
який!

А діти: зміючку? ще може з рогами, з крилами? — такого й на світі нема! Та й засміялися. Аж тут підійшла старшенька, сказала всім іти в хату, бо вже вечоріє. Повела вона до хати й Телесика. Вдягла його, умпла й посадила за стіл. А сама пальцем торкнула стіну коло одвірка — як засвітиться стеля, та всіма огнями, та ловко - ловко! Зняла вона з стіни якусь дудку чи люльку й почала в її слухати та балакати. Балакає та сміється, балакає та сміється, а наприкінці: Телесиком — каже — звать! Думає Телесик: куди це я попав?

Наївся Телесик, напився, устав та й перехрестивсь. А діти кажуть: що він робить? Ану ще раз! А старшенька до них: чого ви дивуєтесь — він же неграмотний!

Назавтра, як тільки Телесик устав, почали його вчити читати. Тепер уже він не Івасик - Телесик, а Читасик Піднебесик, бо справді літав під небом, а читає уже от - от краще буде за всіх нас.

Отаке то.

Телесик — то колись був.

За морем це діялось,
чи в нашім краю,
давно чи недавнечко —
того не скажу —
був собі,
був.

КУРІНЬ

Ходить ніч по саду
місячними кроками,
зоряними криками
просіває пітьму.

Мені чути: вночі
хтось долівку гризе,
хтось розхитує підпори,
шарудить об курінь.

Я встаю, я свічу:
в'юнко лізе сколопендра,
а на стелі павучок.

Я встаю, я свічу:
на книжках сидить цикада,
а під ліжком їжак.

Сколопендра утекла,
павучок спустився,
ще й цикада повернулася —
просто дивиться в рот.

Ах ти ж чортова цикадо,
ах ти ж вихрів павучок,
ой, до вас я доберуся,
ой, візьмуся, накричу!

Що ж ви справді — лапками,
що ж ви справді — хвостиком
просто з стелі та на мене,
що за вами й не поспеш.

Бачу — лапки слухають,
чую — змовкло в шалаші.

Стало ж мені соромно,
стало смутно на душі.

Хто ж його пригорне,
заохотить спорт,
як воно на груди сяде
чорне, як той чорт?

Хто ж його погладить,
казку розповість,
як воно на вухо сяде
і собі щось їсть?

Що само ж без уха,
а то й без очей
не теряє духа
в темені ночей.

О моє хороше,
вуска на носу!
може борщ ти любиш?—
завтра ж принесу.

О моє ласкаве,
крилля голубе!
хочеш грамоті навчу я —
ось це А, ось Б.

Тільки що ж ти, плачеш?
Закортіло трав?
Е, чекай, у тебе ж ніжку
хтось пережував.

Так і в вас там війни?
Так і в вас бої?
Любії, любії,
любії мої!..

Ах ти ж чортова дикадо,
ах ти ж вихрів павучок:
потушу я свою лампу
і вже більш не засвічу.

Ходить ніч по саду
місячними кроками,
зоряними криками
просіває пітьму.

Алука 1926

КАНТАТА

Трудящої країни,
трудящого народу —
жінка найкраща!

Які світи тебе носили
в просторі голубім?
Якая сила негасима —
Сонце! Мріє!—
у імені твоїм,
Заньковецька Маріє?

— Якая сила, якая сила?
Як ішла лісами я, як ішла я нетрями —
цар опутував народ тенетами...

— Якая сила, якая сила?
Ой стогнав народ — та не день, не рік!
Як побачила, що він темний спить —
я пішла будить.

Тут моя сила,
тут чесність, горіння,
отут увесь мій вік...

Чим же нам тебе вітать
в часі новім?
Яким іще ім'ям назвать —
Сонце! Мріє!—
по імені твоїм,
Заньковецька Маріє?

— Нічим, нічим —
як боротьбою.
Будіть і ви,
зовіть до бою.

Грянем в силі,
у красі!
Радість буде —
всім!
всім!

Благословенної землі,
трудоного народу —
жінка найкраща!

ПІСНЯ

(Із поеми «Сковорода»)

Нехай собі да й шумлять дуби,
шумлять дуби де глибокі рови.
Понад ровами бур'ян - будяк,
упав козак, одкрасувався навік.
Ніхто ж йому тепер смерті не звидить.
Тільки рука лягла де сонце сходить.

Чи то мила серце печалить,
чи до вікна матінка припадає?
Ой, не мила, не матінка вбога,
то до волі шлях - дорога,
шлях - дорога, козак з прапорами —
не жить, не жить нам ніколи з панами!

ІЗ КРИМСЬКОГО ЦИКЛУ

ПРОРИВ

Дельфін не гравсь у морі,
не був і сондехмар —
на давню синю тему
задумалась гора.

Я йшов і оглянувся —
чи хтось мене позвав?
Креснуло - полоснуло
і блиснуло в слова.

І дощ заколихався,
перемісило муть.
Грімкі палкі промови
над морем як у тьму.

І я побіг. Над муттю —
то був такий прорив!
На дві октави нижче
шуміло із гори ...

АЙ - ПЕТРІ

Давно вже вечір. Риси —
мов вирізьблена рить.
Вгорі огонь горить,
і мовчки гробнуть кипариси.

Цвірчіння стопрозоре,
а вітру аніяк.
І тільки море, море,
безтрепетний маяк.

І тільки повно слуху.
І ряснозорна бризь
одглибинилась скрізь
без руху ...

Яке бажання стріч!
Мов Дафніс той і Хлоя
при місяді там стоя
шепочуться всю ніч.

А ген аж в сині нетрі
в зазубреннях колон
піднісся як закон
мов з камню кованій Ай - Петрі.

**ПЕРЕКЛАДИ
З РОСІЙСЬКОЇ**

О. С. Пушкін

ОБВАЛ

Здробляючись об скелі зі,
У піну лави, в шум пішли,
І надо мною в крик орли,
І гай в роздор,
І блищать серед хвиль імлі
Гей гори - гор.

Звідтам зірвався раз обвал
І зринув з гуркотом завал,
І поміж скель тіснини тал
Загородив,
І Терек могучий вал
Перепинив.

Враз — знітившись і ледь що жив,
О, Терек, ти свій рев спинив ;
Та задніх хвиль упертий гнів
Пробив сніги ...
Озвірившись, ти затопив
Всі береги.

І довго прорваний обвал
Лежав як брила, як метал,
І Терек ніс під ним свій шал,
І пилом вод,
І шумом піл зрошав нетал,
Льодів розвод.

І шлях ішов по нім в'окол :
І кінь скакав, і віл впривол,
Верблюда вів багат - негол
Степний купець,
Де нині тільки мчить Еол,
Небес жигець.

О. С. Пушкін

БІСИ

Місяць в ніч прогляне тьмяно;
Хмара мчить да туча мчить —
Сніг летючий колив'яно
Колпваючись мовчить.
Їду, їду в чистім полі;
Дзвоник дінь та дзвоник дінь ...
Страшно, страшно мимоволі
Від завихрених гудінь!

— Поганяй, візник!.. — «Неси́ла:
Коні, пане, вже не йдуть;
Завірюха засліпила;
На дорогах казавуть;
Та й ні сліду! Колобродить.
Збочили. Чи й вийти нам!
В полі біс нас, певно, водить —
Тут крутне, завіє там.

Подивись: он - он іграє,
Дуне, плюне навманя;
Он — тепер у яр штовхає
Здичавілого коня.
Там верствою хто зна звідки
Він стирчав перед саньми;
Іскрою, що ледве видко,
Блиснув і пропав у тьмі».

Місяць в ніч прогляне тьмяно;
Хмара мчить да туча мчить —
Сніг летючий колив'яно
Колпваючись мовчить.
Сил нема кружляти в колі;
Дзвоник раптом дінь! і змовк;
Коні стали... — Що там в полі? —
«Хто їх знає? пень чи вовк?»

Завірюха злиться, плаче ;
Кони чуйні хрипотять ;
Он вже він далеко скаче ;
Тільки очі в млі горять ;
Кони знову як зірвались ;
Дзвоник дінь та дзвоник дінь ...
Бачу : духи позбирались
Серед блідих володінь.

Без числа, горбаті, лисі,
Під промісячений рсв,
Закружляли всякі біси
Як в листопаді з дерев ...
Скільки їх ? Жене безсилля ?
Пісня жалібна ж яка !
Чи то відьмине весілля,
Похорон домовика ?

Місяць в ніч прогляне тьмяно ;
Хмара мчить да туча мчить —
Сніг летючий колив'яно
Колываючись мовчить.
Ринуть біси рій за роєм
Високо в височині,
Визком жалібним, розстроєм
Серце краючи мені ...

О. С. Пушкін

ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

Буря небо криє млою,
Вихрить снігом де хоча.
То завне звірною,
То заплаче як дитя.
То у дах — соломокрилим
Шурхом шурхає одно,
То дорожнім запізнілим
Враз заграмає в вікно.

Наша хатка да похила
І смутная і сумна.
Що ж це ти, бабуню мила,
Та й примовкла край вікна?
Чи то буря, що гуляє,
Клонить на дрімоти ці?
Чи хурчання, що кружляє,
Веретениться в руді?

Вип'єм, — юних днів нужденних
Ти ж моя подружниця,
Вип'єм з горя; де ж той келех?
Розвеселимо серця.
Заспівай же з горя, горя,
Як синиця десь жила;
Як дівчина, ясна зоря,
По водицю вранці йшла.

Буря небо криє млою,
Вихрить снігом де хоча.
То завне звірною,
То заплаче як дитя.
Вип'єм, — юних днів нужденних
Ти ж моя подружниця,
Вип'єм з горя; де ж той келех?
Розвеселимо серця.

М. Горький

БАЛАДА ПРО ГРАФИНЮ ЕЛЕН ДЕ КУРСІ,
ПРИКРАШЕНА РІЗНИМИ СЕНТЕНЦІЯМИ,
ПОМІЖ ЯКИМИ ЄСТЬ ДУЖЕ ЦІКАВІ

Чи знаєте ви, о, мій друже: в Бретані —
Й каміння ж це скажуть усі —
Найкраща у світі там пані
Графиня Елен де Курсі?
Все, що діється в світі,
Ми мусимо бачити й чути.
Для цього в нас вуха од бога
І очі, і очі цвітуть.

Із замку вона випливає, як лебідь,
До мосту розв'язного йде,
Сонце сміється на небі.
Нищий на вулиці жде.
Коли ж нам випадок принадний
Десь в око впаде в один час,
То це — уважайте — всевладний
Хоче помучити нас.

Не сміючи звести очей — бідорака —
За нею йде наж молодий.
А слідом і хірт, їх собака,
Улюбленець ясно-рудий.
Ми знаємо — часто собака
Найкраще за друзів усіх,
Тож приємно собак любити, —
Ніхто не ревнує до них!

Скажу Вам, що нищий був юний, прекрасний
І — сліпий, як поет — прагнув жить.
Лиш чом не вартий недасний
Уваги дами — скажіть?
Сліпий заздрить зрячим.
Коли б то він знав, скільки ми

Ховаєм в душі — і не плачем —
Тяжкої жахливої тьми?

Кинулось серце графині — почула,
Що вся роздвітає, як мак;
Бретанка очима блиснула.
«Він вартий уваги, це — так!»
У всіх є думи серця,—
У тебе, у лева, в змії.
Але — хто ці думи знає?
І — чи знаєш ти свої?

Ї до вищого ось вона каже: «Юначе!
Чогось твоє серце в журбі.
Графиня Елен своє зряче
Хотіла б дати в душу тобі».
Коли ти відчуєш у серці
Лишок горя, юнацтва,
Віддай його людям якшвидче.
Нащо тобі зайві багатства?

«Madame! — Тії одказує нищий покійно,—
Моя дорогая madame!
Всі дні я життя свого вірно
За Ваш поділунок оддам!»
Йдучи за красою, де правда,
Так прагнеш її, як огню,
Що любиш безумно, як правду,
Тобою ж плекану брехню.

«Маленький, ануж одвернись на часинку! —
Сказала графиня тут враз,—
Для божої слави, мій синку,
Я скромність даю без образ».
Як все — жєнщина також
Лиш лялька в божих руках ...
Подумаєм краще про зорі,
Про співи пташок в небесах.

Сліпий обнімає гнучкий стан графині,
Устами до уст він припав.
П'яніє її погляд синій —
Упасти б, упасти між трав!
— О друзі! Здрастуйте хай щастя!
Ми знаєм: життя — тільки мить!
Та — в щасті мудрості більше,
Як в сотні книг лежать.

Тут гордість графині враз пристрасть змінила,
Червона, як гріх, як чуття,
Бретанка пажу звеліла :
«Етьєн, одвернися, дитя!»
Наш ворог — це чорт і випадок.
Завжди перемога у них.
Не треба ж ні мук, ані гадок —
До кожного прийде свій гріх!

Потім з землі підвелась вона мляво,
До пажу сказала: «убий!»
За ніж ухопився жваво
Закоханий паж молодий.
Хто п'є з одної чаші
Ревність, любові цілунок,
Той неминуче вип'є
Червоної помсти трунок.

Втираючи хусткою вогкі губи,
Графиня сказала Христу :
«Тобі, переможче згуби,
Дала я свою чистоту».
Про те, куди вітер віє,
Нам билинка повідає,
Алеж те, чого жінщина хоче,
Навіть сам бог не знає!

А хлопчика кротко спитала і ніжно :
«Я ж добра серцем своїм?
Чого ти так плачеш невтішно :
Додому вже час нам, ходім!»
Любов сходить в серце таємно.
Інертні ми враз спалахнем,
Відтак роздвітаєм надземно
Прекрасним чудовим огнем.

Нічого він їй не сказав, лиш помалу
Беретом сльозинку змахнув.
Та в грудях тут щось збуйнувало —
Етьєн мимоволі зітхнув.
Ми надто життя наділяєм!
З нас кожний вніс частку свою —
Краплинку веселого сміху
І повнеє серце жалю.

Нахмарила чорвії брови бретанка.
Змівчала, — люта ж, мов грань, —

Хлопчика з моста, у воду,
В рів глибокий. у твань.
Коли покарать наосяще
Всіх, що грішать нині,
Не буде від того нам краще,
Опинимось ми у пустині.

І знову блакитні свої горді очі
Графиня до неба звела:
«Стань за суддю мені, отче,
Будь добрий, як я була».
Ми знаєм — красуням — лиш втіхи,
Гріхи їх, — як карти, забави.
А бог — такий добрий і тихий,
А він — сердечний, ласкавий!

Графиня абату тієї ж ночі
Розповіла гріхи свої,
І той зняв гріхи її жіночі,
Гріхи за п'ятнадцять луї.
Все, що діється в світі,
Ми мусимо бачити й чути,
Для цього в нас вуха од бога
І очі, і очі цвітуть.

Все б це не вийшло на люди, пропало,
Умерло, як вмер би аскет,
Та якось у лепту попало
Дев'ять фальшивих монет.
Коли ж нам випадок принадний
Десь в око впаде в один час,
То це — уважайте — всевладний
Хоче помучити нас.

І от, даючи їх бідним віланам,
Охота ченцю посудить.
Нескромність його і дала нам
Прекрасну баладу зложить.
Ми часто зовсім безпорадні,
Як муки у серці і крики, —
Тоді веселенький ми жартик
На серце кладем, наче ліки!

Олександр Блок

ПІСНЯ АЛІСКАНА

(Із драми «Троянда й хрест»)

День веселий, час привітний,
Ніжвая весна.
Стукнув перстень самодвітний
В рамину вікна.
Над долиною димиться
Запах рож і трав
Соловей тобі любиться
В пісні наспівав.
Аеліс, душе леліу,
Вір ти солов'ю ...
Землі всі оддам святіу
За любов твою ...

**ПЕРЕКЛАДИ
З ЄВРЕЙСЬКОЇ**

Ошер Шварцман

КОРЧМА

Аж ген за селом, при дорозі од поля, самотна
корчма. Доживає. Достоює віку. Роками
дрімає, роздумує сумно, мов дід той нестотно,
що замолоду він крутив, верховодив світами.

Ну в круга вітри! Ну дихніть, осушаючи поле,
смікніть соломинку із стріхи й одскочте. Вже ж ясно:
не вернеться знов моя молодість — леле! — ніколи.
Іду я не вгору, — знижаюсь безславно, напрасно.

Бур'ян навкруги; криво ганки осіли; підпори
потрухли, давно розхилившись об'апол; дверима
ходити нема кому. Скільки тут брехень, історій
було переслухано! Ніч, — каганець тільки блимав ...

П'яницької ж зараз ніхто не заводить; горілка
не лється; язик не блягузкає дико і хрипко;
страшна таїна не провірчує мозок, і жилка
не сіпається на виску, не скипається зібком.

Корчма при дорозі стоїть як напасть. Проїжджачий
зупиниться тут на хвилинку, — у думках як в тонях ...
І раптом згадавши як довго ще їхати, — мрячно
здригне і, в керею залізши, лупить по конях.

І вітер гуляє. І мріять корчмі заманеться:
а скільки я крапа! а скільки компаній водила!
Всміхнеться тут вітер і знов дремене. А корчма одхитнеться
немов той дідусь, що дитина його прпстидила.

1908

Ошер Шварцман

Тож і наплинули всі хмари
та стали понад нашим містом —
хоч трохи відпочить.

А дощ ішов поки й осмеркло,
і земля,
ввібравши всі краплини тихі,
жагуче спрагло їх пила —
садами побіля будинків,
густими парками, кущами,
і кожною шпариною
в брукованих у вулицях.

А к ночі стало тихо. Тихо!

Півнеба — взорилось у зорях,
а те півнеба, що у хмарі,
освітлювалось раз - у - раз
спалахуванням блискавок ...

То блискало аж ген аж там!..

Світи вставали в переблисках
і вдалені зникали десь.
А серце кидалось щоразу
і знов німіло ...

І подихав огонь і дихав,
і звільна тріпотів у грудях —
своїх, блакитно - попелястих,
аж з острахом про це дерева
в саду тривожні шепотіли.
І мури студні та холодні

заглибились у себе німо —
у лютому мовчанні ...

У розхвилюваному небі —
якого ж дива та світів!
В мойму зворушеному серці —
ой скільки ж мужності щоб жить! —
Аж кров мені в окріп кипіла
і ледве сила тамувалась ...

Аж ось дерева враз рвонулись,
взялись шуміти голосніше;
розвідчак - вітерець пробрався
і підозріло потягнув свіжішим,
щоб роздивитися: чи все вже,
чи все готове задля того,
щоб дощ новий прийняти?
Частіше почало тут небо
між блискавками розкриватись;
світи вставали в переблисках
і вдалені зникали знов.
І почувалося: от - от
ударить грім ...

1911
Київ

Ошер Шварцман

Ген здалеку, де небеса
в блакитно - ліссі як у рамі,—
озвалися і поплили,
осяйно ширяться полями

натхненні звуки... Лунко! Спів
підноситься. На небозводі
в повільно - танучім одході
у мареві клубками дим ...

І на хвилиночку якусь
німіє поле. Вітрохитку
вже й вітер перестав. Бджола
злетівши захитала квітку ...

Аж ось: гойдуло,— вітерець
прокинувся. Дихнуло небо.
І сонце вслід за піснею
двухується, що мо й не треба,—

а отже навіть квітонька
тремтить, бо ж пісня — горда! грізна!
Та й широчінь у небесах!
ще й просторінь далеко - сизна ...

І серце трепетно в мені
пазає. Грає сонце. Юрми
танцюючих вітрів. Земля
гуде, а небо — в сурми, в сурми!

І я біжу,— я навздогін
лечу і падаю. Кричу я!
Свободи ж пісня то мене
жене як вітра як нечуя.

Гей, струни скрипки — голосніш!
Дзвеніть, тарілки золотенькі!
У квіти вплутавсь я,— горю!
Щасливий! Серце як не дзенькне...

1911
Київ

Ошер Шварцман

Отак буває на початку травня,
що сонце гріє, та не дуже. Пил
закрутиться. І цілий день солома
із стріх ірветься як без крил ...

Тоді й мойму коневі щось не їсться.
Зігнувши задню ногу, він своє
щось думає. Дрімливо стулить очі,
нащурить вуха — слухає ...

І раптом дрібно - дрібно під пахою
по шкірі дроз йому перебіжить ...
В шинелю вкутаний лежу на сні,
дрімаю кожну мить.

Мене крізь шпари обвівають хитрі
струмки! Дрімаючи я думаю:
а добре якщо не на вітрі ...

1914

Ошер Шварцман

МОЛОДІСТЬ

Молодість, молодість!
Ти як та хвиля прудка,
як сльоза ти і блиск і вся радість.
Ох яка ж то яка
молода твоя радість!

Мов навесні берези сік —
і чистий він і в нім кора
(зате ж з самого стовбура),
ще й трошки так, немов терпкий
(такий вже він),
та пахне бруньок зелен - клей,
зза греблі радість криком — гей,
і сонце й світ
і я той світ ...
Мені хоч голову розбий —
я молодий!

1917

Ошер Шварцман

ПОВСТАННЯ

Студеної зимово - ночі, в сяйві зір лискучих,
по всіх аж ген просторах розгоряються пожежі!
А там, де ліс, де переліс,
де мов покопані окопи,
у темних тінях сел, що вже горять з одного боку,
зміясто підкрадаються повстанці —
з гвинтівкою в руках, із кров'ю теплою у серці.

Із бідних тих халуп, задушливих майстерень
од днів голодних, од заблуканих ночей,
прийшло вас тисячі, мої братове, —
поставити в світ ока
ціну безгласного труда,
і біль, і муку ваших тіл,
крик поколінь несамовитий.

Я чую: дзвін кайдан рабів забутих, кутих,
рабів, розгублених по стомлених шляхах життя.
Ой закипає кров братів моїх забитих,
— рука к руді і голова до голови —
зарізаных на полі бою круглої землі.

Я знаю: ніжне тіло людське ще затріпоче
у мішанині бруду й крові.
Бо й зараз ось — не свято ж це
посеред ночі горизонти освітлю.
Та хтось же хоче ції муки!
Та хтось же хоче ції крові!
Холоде погляд мій, мов ескімосів сірий день
у свіжно - дикім краї...
З гвинтівкою в руках,
і з кров'ю теплою у серці
я, причаївшись,
на ворога чигаю.

**ПЕРЕКЛАДИ
З ВІРМЕНСЬКОЇ**

Ованес Туманян

ПЕРЕД КАРТИНОЮ ЛІВАЗОВСЬКОГО

З глибин розпоротих, як рана,
На запят крику, рѣготам
Воздвиглись хвилі океана
І буря бушувала там —
 Без краю, без країв
 По всім окружаї.

Гей стійте! — крикнув голос лірний,
Не голос, з пензлем дідуган.
І мовчки, генію покірний,
Спинивсь океан.—
 На полотні творця
 Бушує до кінця.

Осаянес Туманян

КОТИКОВА СКАРГА

В куточку сів котик,—
Не хоче й балакати!
Насупивсь бровами
Та й ну собі плакати.
А другий підходить
І каже ласкаво:
— Ну що бо ти плачеш?
Покинь, та єй - право!
— А як же я кину,
Коли ось тут гину!
Гамó поїв нишком
Мадзун у бабусі,
А потім їй шепче:
Це справа котусі.
Тепер вона взялася —
За мною ганяє.
А разом із нею
Й Сурен мене лає,
Й Анон із Масоном.
В руках у них пужка:
— А де — вони кажуть —
А де тої злодюжка?
Хай тільки поткнеться —
Мадзун од'ікветься!..
Таку мені штуку
Гамó той підстроїв.
В житті моїм горя
Подвоїв, потроїв.
В куточку сів котик —
Не хоче й балакати!
Насупивсь бровами
Та й ну собі плакати.

1908

Ованес Туманян

КРАПЛІНА МЕДУ

В селі якомусь селянин
крамничку мав. То сим, то тим
перебувавсь. Отож якось
чабан: — здоров! як маємось?
чабан з'явивсь. — Я на пораду
прийшов (кнйок; собака ззаду) —
на ось яку —
продай медку

Медку? Чого ж, часу не гай,
а де твій посуд, підставляй.
Цього? Чи квіткового може?
Для пастуха! сусіда! — боже

Тож ловенько
та хитренько
так важать мед. Аж гульк — ти ба!
краплина меду впала ... га?
— Дзз! муха клята. Як на спит
крутнулася і сіла. Кіт
хазяїна крамнички — боком
та все бочком. Примружив око —
на муху стриб! —
і згріб у лани.
Але в той мент собака встав,
оскирився і клацнув. Гав!
І раптом — цап! —
як кинеться ...
Нещасну кицьку
здушив, куснув
і геть жбурнув ...
— Ой, задушив! Зоставсь я сам!
Ой, щоб ти злох! ти ж гірш од пса!
І крамар тве, собаку б'є

та мостить чим попало. Є
по голові! удари многі
звалили пса — одкинув ноги.

— Ой, людоньки! Собака ж, лев,
все достояніє моє
погинуло! А, щоб ти здох,
мерзенний крамарюго! Ох,
як і візьмусь до тебе! Жабо,—
її ти смів собаку бити? Нахабо!
Кричить чабан; пожди ж ти, хлоп!..
Кпійок назад одвівши... цоп
по крамарю! удари многі
взяли її цього — одкинув ноги.

— Убили!.. ой, рятуйте! — крик
з кутка в куток як вихровик
влубочеться; із дому в дім:
— Ой, допоможіть... убили!.. всім
передають, усі біжать в тривозі —
ізнизу, зверху, по дорозі

Один жене,
другий клеє,
і батько її син,
і челядин,
сестра і брат,
і кум і сват,
і теща її тесть,
і хто їх знає, хто там єсть,
нема ні краю, ні кінця
І кожен, хто прибіг — дубця
тут зараз в руки — її ну лушть!
— Ей, ти! Ведмедю! Жевжику!
Чи чули, людоньки? — медку
прийшов купити, а сам... Цю ж мить
вставай! Якраз. Такіі куплять —
та: раз і скажуть, десять влуплять;
оце щоб знав! оце щоб знав!
Ну як... ще диха? перестав? —
коло собаки покладіть.

— Агейі, а хто там! заберіть
ідіть покійника! Дійшла
до чабанового села
дя звістка.— Що?! Так плюй в лице!
Бо доки ж це!
Еж односельця вбито!..

Немов осниаче розрито
гніздо бува — так те село
і піднялося й загуло
всім козлом. Ох же й метушня!
Той піши йде, той поганя;
а той, схопивши що понало,
біжить; рушницю, заступ, рало
комусь тереблять; шаблю, квач,
лопату, вила, ще й деркач;
сокиру, ніж і помело —
всі на ворожеє село
одн за одним котрі встигли
та як дмухнуть! І ох же ж бігли ...
— Ну й що за люди! що їм тре! —
Ні страх, ні стид їх не бере.
Людина йде узнать, купить,
вони ж он бач як зараз — бить.
Дак тьху на вас, на всі крамнички,
на вашу честь, на ваші звички ...

Ми вам дамо!

Розгромимо!

Ану вперед! Гей разом, ну!

І вийшли всі як на війну.
Кололись, різались; вогнем
пекли; кричали: рознесем!
й чим довше блись — безголові —
тим більш вони хотіли крові.

Коли ж усіх посікли —

любенько

зникли ...

І то ж сказать: ці два села
такі близькі, що землі їх
межують. Що ж до злиднів — хватить:
бо кожне з них подушне платить
царю своєму. Ось. Так значить
почув один з царів — і рачить
про це й зволя: цілуйте хрест —
даю народу маніфест:

«Хай буде відомо гулящим,
робітникам і предержацим,

солдатській удові

і всьому світові:

Тоді, як ми опочивали
по - мирному, найшли завази
на нас, як грім. Кінець був лежі:

сусіда вдерсь у наші межі.
І знівчили мечем коханих
моїх улюблених підданих.
І ось за них, за щастя краю
до помсти всіх я закликаю.
Війна чужа мойму єству —
проте — дали ми воїнству
наказа, щоб воно негайно
з гарматою і з тим, хто тайно
нас береже, із богом — втьмило,
й на землю ворога вступило.

А другий цар теж і собі
дає наказа: в цій добі
ми протестуємо! Обиди
від нечестивого сусіди
нанесені; в'їдання хитре
ніщо уже тепер не зітре,
як тільки кров, хіба що кров.
Отож: за спокій, за любов;
в ім'я святої правди, честі;
не можучи образи знести,
що дружні розвели народи;
ми нехотя, в ім'я свободи
підносимо свій голос. Богу
помолимось. Ось меч! В дорогу!..

І почалась війна. Горить
з обох боків. Кровопралить
таких ще не було: різня
на славу. Де ж та радість дня
і цвіт? Ой, процвіла країна —
самі лиш трупи та руїна ...
 Прийшла й зима,
 а змін нема.
 Робітники голодні.
Незжаний урожай в безодні
осипавсь. Почало косить
людей. Війна ж ані на мить
не стихне! Голод. Мор. Чума.
Весь край — пустеля, жах і тьма ...
І тут вже ті, що уціліли,
взялись за голову: Могил!
Гулящі ж п'ють? Царі ж безжурні?
Ой дурні ми; ой дурні ...

1909 р. Написано у в'язниці.

Ованес Туманян

БОРОТЬБА

(Уривок із поеми «Ануш»)

I

Була зимова ніч. Гуляли там весілля.
Веселим селякам такого вже довілля!
І юні пастухи аж ген прийшли із гір
Поглянуть на дівчат, на танцюристий вир.

Як танці одгули, то на покрівлі кружно
Всі стали широко і стежили напружно.
Зурниста засурмив мотив на боротьбу,—
Щось обійшло кругом і дрюгнуло в юрбу.

Зчинили гамір тут: тягни його, без дому!
І випхнули на круг з обох боків по 'дному.
То ж перший наш Саро, а другий старший брат —
Ануші брат, Мосі, що в горах пас ягнят.

Завмерло все село, і по тяжкій хвилині
Вороже роздалось на рівних дві частини.
І кожна з тих частин обрала тут борця,
І стала з ним, за ним, щоб бути до кінця.

Кричать з обох частин: та ну ж, скорій, не гайся!
Гей, хлопці, не площай! Гей, хлопці, не піддайся!
А з нареченою, яка щойно прийшла,
Дівчата дивляться з вуалю на вустах.

І от уже горять, вже хлопці неприкають:
Зібгали поли тут, за пояс затикають.
Руками 'б землю раз! — (та й руки ж нехуді)—
І враз зчепилися два хлопці молоді.

Одначе звичай є у темнім одстрімчаю:
Покірний отому дідівському звичаю
Ніколи у житті та ще при людях, де! —
Свого товариша борець не покладе.

І ухопилися ж, і узялись — аж сині ...
То водяться вони, то падають, як свині.
Як тяжко побороть! — і ні до чого лють:
На землю падають, умісті устають.

Даремно (ну ж бо, ну!) кричить юрба горлата.
Даремно стежать так і дивляться дівчата.
Даремно і Ануш, свій затаївши дух,
Завмерла і стоїть, як образ - непорух ...

Ануш все дивиться ... Саро її всю видко.
І припала тут кров, і вдарив ловко, швидко,
Забув товариша, і звичай, і селян —
В очах туман поплив, поплив в очах туман ...

В той час, як з ним Мосі немов би ніжно грався,—
То стане під удар, то знов назад подався —
Набрався сил Саро, коліном щось зробив,
Звалив товариша і сам на пього сів.

Юрба нахлинула її при вигуках треклятих
Примусила устать одних борців завзятих.
І з переможцем враз — весела і лиха —
Юрба йде до тахти, до трону жениха.

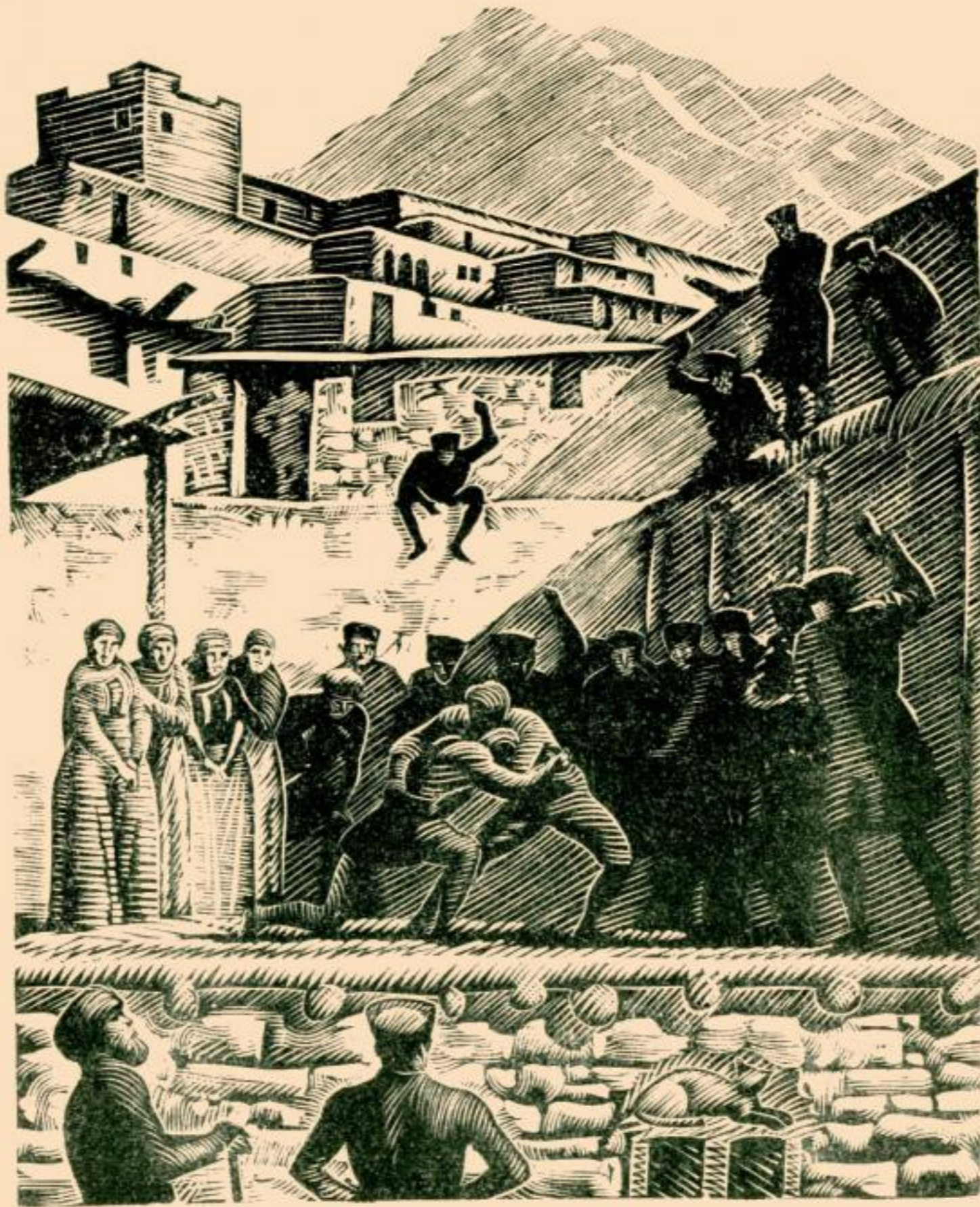
Такий був там содом — і оплески і кпши,
Ходили ходором і стеля вся і стіни.
А з нареченою, яка щойно прийшла,
Дівчата дивляться з вуаллю на вустах ...

II

Піднявся і Мосі, пом'ятій весь, розбитий.
— Хай вернеться! — кричить. — Тепер вже буде битий!
Та він же боягуз, — клянуся сонцем я:
Не вирватись йому, така рука моя.

Хіба ж він поборов?.. Він взяв мене обходом.
Пустить, нехай іде, хай перед всім народом ...—
Але варод у сміх: а що ж, і слід провчить.
Регоче хоч ти що, іще її собі кричить:

«Не так тут щось, не так,
Еж він вже просто бився.
Мосі спіткнувся, бряк!—
А той і навалився.

І добре зробить він :
Одячити ж він мусить.
Та спину, клятий спи,
Хай спину хоч обтрусить!
Ха - ха, хоч ви скажіть,
Хай спину він обтрусить!»

III

Із дому, де був шлюб, під газас, шум і крики,
Мосі тут виїшов сам, ображений навіки.
Кипіла в серці кров... То ж рана від людей! —
Йде швидко - швидко він, мов п'яний віп іде.

О сором, стид, Мосі... З презирством кожен плюне :
Було незламне щось, прославлене і юне ;
Грміло ж як ім'я! Та й сам статурний, глянть, —
Ніколи ще в житті не звав ти подолань.

І як ти впасти міг? Звазивсь немов гора та!
При всьому при селі, при молодих дівчатах...
Гей, ти!.. Вклонивсь, зігнувсь аж до ворожих п'ят!—
Ну як же ти тепер та виїдеш до дівчат?..

Було коли таке? Було, скажи, з тобою?
Посмішищем ти став, а ще ішов до бою...
Умри! з очей зійди! Сміши народ, сміши :
Сиди у запічку та прядиво чеши ...

Ованес Ованісян

На Алагяз горі, горі - висоті
Сніг верхівлю вспав, завіяв путі.
Одкрийтесь, дороги! Падіте під ноги!
Піду я, знайду я — люблю Яр у висоті.

Ой на горах трудно: жовтіє в очу,
Об бізе каміння серце посічу.
Вічний подорожній! Світ мені порожній!
Яр мою хорошу бачити хочу.

Привидилась кохана: плакала вночі,
Плакала - ридала, по голові б'ючи:
Ой горо лудана! Пусти до милодана!
Як махнув же їй рукою — бігла плачучи...

Що за птах - пташина там, де камінь - яр?
Серце кров'ю сходить, серце як пожар...
Дайте мені крила! То ж не птах, то мила!
Полечу я, дожену — мою люблю Яр.

Акоп Акоюн

НА ЧЕРВОНИЙ НА ВЕСНІ

Житть?

Як жить, то тільки на весні,
коли скресають води, й шум,
могутній шум
встає від гомону, від дум,
і зелень ще така ... як в сні.
Як жить, то тільки на весні.

На бій?

Боротись — тільки на весні,
коли громи і градний струм,
і блискавок веселій сум.
Збіжиш на гори, вийдеш в лан —
стихії плине океан.

На смерть?

Умерти — тільки б на весні,
коли потоки рвуться з гір.
В долину з гір, на смерть у вир!
І нас геть змне на путі.—
По нас — лиш бульки золоті...

**ПЕРЕКЛАДИ
З ГРУЗИНСЬКОЇ**

Давид Гурамішвілі

ЗУБІВКА¹

Як із Зубівки ішов я, дівчину зустрів я.
Ой яка ж вона хороша — не знайду і слів я:
сама біла, темні очі, строге чорнобрів'я,
тільки глянув, то й зав'янув, — моє ж безголів'я!

Я сказав їй: ясне сонце, ти куди спішишся?
Та промов до мене слово, та хоч озовися.
В моїм серці наче камінь чи гостреє кісся —
за хвилину ж ось навіки я з тобою зрісся.

З серцем дівчина озвалась, одказала гнівно:
«Те, що важиш ти на мене, — чудно мені, дивно.
Хай троянді б соловейко; ворон — аж противно». —
І заплакав я сльозами і гірко і зливно.

А вона ізнов: «Одстань бо! Ти лихий чи п'яний?
Єсть у мене муж як сокіл, любий мій, коханий.
Муж у мене ясен - красен, одступись, поганий». —
І від горя в мене в носі — мов уксус на рани.

А вона: «Таке і сплеще. Іч який він скорий!»
Та мене лозою, дубом — став я наче хворий.
Похитнувся і упав я, аж в очах узорі ...
Потім зжалилась, схилилась, як веселка в гори.

А коли я очутівся — усміхнулась стиха,
підвела мене за руку: «Чи не з глузду з'їхав?»
Відповів я: через тебе, бо ти ж моя втіха,
бо жере вогонь кохання, що від тебе диха.

Потім зразу зласкавіла, усміхнулась рідно,
«Підемо он там, — сказала, — щоб було не видно.
Тепер встанемо й ні слова, — розійдемося гідно.
Зпов тут будеш колинебудь — стріну принагідно».

¹ Село на Миргородщині. У цьому селі, як і в самому Миргороді також, у XVIII столітті довгий час жив класик грузинської літератури Д. Гурамішвілі.

І пішла. А де поділась — тільки тоскно гляну.
Розбуркала мою душу, душу полум'яну.
Що ж, я раб її, це правда — благаю ж кохану
помогти мені підвестись, як в біді пристану.

«Стріну ще раз» — обіцяла. Швидше б та година!
Пазуху ж мою скропляє сльозою сльозина.
Як прийде мені вмирати — це ж вона єдина
хай одчинить туди двері, де тьма - холодина.

Їй я хочу слугувати — за жіночу вроду.
Розгорілось моє серце — як ніколи зроду!
Я прошу, я жду, чекаю: в день її приходу —
хліб життя, живу ю воду, безсмертія воду.

Ах, коли б її не втратить — такої любові!
Хіба ж знайдеш де у світі інші строгі брови?
Через мене ж її били — стільки було крові!
Ось я бачу її мертву — без життя, без мови...

Де ж ти ходиш, моя мила — горами, лісами?
А чи стежку пробігаєш стиглими вівсами?
Десь пішла ти, певно, вище — попід небесами.
Ой, візьми мене із пекла — дороги ж ті самі.

Десь пішла ти над землею, попід небесами.
Я кричу: візьми з собою! Дороги ж ті самі.
Я кричу: візьми з собою! Дороги ті самі.

Ілля Чавчавадзе

(1837 -- 1907)

ВЕСНА

Ткес ёсгеба потолі

В дїброві, де хилиться віточка —
ластівка, ясочка, ластя ...
В саду виноград як сиріточка
плаче, ой плаче від щастя.

Долина струмками сполохана,
гори двітуть верховіттям.
Вітчизно моя ти прикохана,
скоро ж покриєшся квіттам?

Важа Пшавела

ІЗ ПОЕМИ «ГІСТЬ І ГОСПОДАР»

Кістетії бліда околиця,
в темряву ночі занурена —
мовчки на троні між скелями
сонна розсілась, прижмурена.

Річка в проваллі у темному
гавкає спінена, збурена.
Скеля, схилившись над водами,
руки змивала закурена.

Скільки померло між горами! —
Строга ж природа тут, буряна ...
Прагне людина помститися —
та, що іде он дорогою,
смертно за брата обурена.

Власне, іде не дорогою —
тропками витими, темними.
Звикли по них просуватися
люди ночами таємними.

Кістії житла — орлячими
гніздами стали надземними.
Здалеку башти здавалися
персами жінки приємними.

Там, понад житлами Кістії,
тоскно туманами щемними —
смуток блукає в безсонниці,
вухами щурить недремними.

Гість на часину короткою,
завтра він разом з туманами
знов помандрує верхів'ями,
блиском снігів осіяними.

Ої, деї туман — всі окреслення
робить він темними, тьманими.
Що ж, коли навіть мисливцями
сам верховодить як п'яними,

вовка ж ховаючи й злодія,
водить стежками поганими.

1893

ПРИМІТКИ

Сюрреаліст — творці, що тікають від реального життя і хочуть стати нібито над реальністю; як саму назву своєї школи, так і принцип „надреалістичної“ імпровізації вони запозичили в Аполлінера.

Аполлінер — один із представників лівого мистецтва Франції, ділком безпринципний у своїх політичних поглядах. Вплив його позначився і на найновішій французькій поезії, особливо на сюрреалістах.

Вільжюіф — у наслідок упертої боротьби паризького робітництва на виборах Париж має зараз так звані червоні сектори міського самоврядування, один із них — сектор Вільжюіф, в якому мером був письменник-комуніст Вайян Кутюр'є. У Вільжюіф збудовано зразкову школу ім. Карла Маркса.

Провіденція (з латинської) — провидіння. Теорією провіденціалізму князі, пани й духовництво католицьке — всі історичні події поясняли привидами божим і дим та подібними брехнями намагалися удержати в своїх руках народ, маси.

Давид Гурамішвілі — другий великий грузинський поет після Шота Руставелі. Жив у XVIII столітті, при чім 16 років свого життя творчого провів на Україні, в Миргороді.

Всі слова грузинські, що подано у вірші нашою транскрипцією, окремо не перекладаємо, бо вони вже точно перекладені в самих куплетах вірша — в кожному окремим випадку, буквально тут же, поруч.

Зєло — з церковно слов'янської, означає: дуже, надто, багато.

«Гектор» — прізвище одного з учнів семінарії. «Гектор» особливо велику, навіть, сказати б, керуючу роль відігравав у всіх бунтах семінарських, що були теж пов'язані з бунтами і по інших семінаріях: за право без іспитів вступати до університету; за послаблення утисків у семінарії; за поширення фундаментальної бібліотеки, із якої тоді ж саме вилучили були книги М. Горького; за скасування правила приходящим семінаристам з'являтися на вранішню молитву і т. ін.

З М І С Т

ПАРТІЯ ВЕДЕ 7

ІЗ РАННІХ ТВОРІВ

Що місяцю зіроньки кажуть 11
Ви знаєте, як липа шелестить 12
Розкажи, розкажи мені, поле 13

СОНЯЧНІ КЛАРНЕТИ

(1918)

Сонячні Кларнети	17
Закучерявилися хмари	18
Гаї шумлять	19
Арфами, арфами	20
Десь надходила весна	21
Цвіт в моєму серці	22
Не дивися так привітно	23
Подивилась ясно	24
З кохання плакав я	25
О любя Івно	26
Я стою на кручі	27
Там тополі у полі	28
Гаптує дівчина	29
Ой не крийся, природо	30
Енгармонійне :	
Туман	31
Сонце	32
Вітер	33
Дош	34
Ходять по квітах	35
Співає стежка	36
Пастелі :	
I Пробіг зайчик	37
II Випив доброго вина	38
III Коливалося флейтами	39
IV Укрийте мене, укрийте	40
А я у гай ходила	41
Хтось гладив ниви	42
На стрімчастих скелях	43
По хліб шла дитина	44
Одчиняйте двері	45

Хор лісових дзвіночків	46
Дума про трьох вітрів	47
Золотий годин	50

ПЛУГ

(1920)

Вітер, не вітер — буря!	57
Сійте	58
На майдані	59
Як упав же він	60
Перезорюють зорі	61
І буде так	62
Зразу ж за селом	63
На могилі Шевченка	
I	64
II	65
Із циклу «Сотворіння світу» — III	66
Листи до поета	
I	67
II	68
III	69
Ронделі	
I	70
II	71
Там на горі	72
Я знаю	73
Плюсклим пророкам	74
Псалом залізу	
I	75
II	76
III	77
IV	78

ВІТЕР З УКРАЇНИ

(1925)

Вітер з України	81
Плач Ярославни	
I	83
II	85
Надходить літо	87
Кожум'яка	89
Три сини	91
Ходить Фауст	92
Відповідь землякам	93
За всіх скажу	94
Великим брехунам (Відповідь декому)	96
Перед пам'ятником Пушкіну в Одесі	97
Весна (З Баратинського)	98
Гуляв над Тібром	99
Осінь така мила	100
Повітряний флот	101
Ми кажемо: сходить сонце	102
Хмари кругом облягли	103

Повстанці (Уривок)	104
Живем комуною	
I	106
II	107
III	108
IV	109
V	110
VI	111
VII	112
VIII	113
IX	114
X	115
В космічному оркестрі	
I	116
II	117
III	119
V	120
VI	121
X	123
Вулиця Кузнечна	
Захід I	125
Захід II	126
Охляло сонце	127
Великдень	128
Перше Травня на великдень	130
Пісня комсомольців	131
Харків	132
Фуга	133

ЧЕРНІГІВ

(1931)

Доганяємо їх доганяєм	139
В Берліні й Ессені	141
Прихитренеє фігове	142
О ні ми ясно кажемо	143
Пани мої ріднесенькі	144
Що за шум із Катлавана	146
Ленін	148
Перекочуючи насичуючись	149

ПАРТІЯ ВЕДЕ

(1934)

Пісня Червоної Армії	153
Пісня трактористки	155
Друга пісня трактористки	158
Пісня кузні	161
I од дарів і од вельмож...	163
Мудрість, огонь	164
Країна героїв	166
Пісня про Кірова	168
Комсомолія	170
Пісня під гармонію	172

ЧУТТЯ ЄДИНОЇ РОДИНИ

(1938)

Чуття єдиної родини	177
Воля непреложна	179
Пісня про Котовського	182
Пісня про Джона Болла	184
Джміль і метелик	186
Іспанія	188
Конгрес оборони культури	191
Київ	194
Зелен-золот	196
На олімпіаду хорів	198
Фелікс Дзержинський	199
Символ сили нашої	201
Пісня молодості	204
Перше в історії	206
Давид Гурамішвілі читає Григорію Сковороді „Вптязя в тигровій шкурі“	208
Горький	210
Перше знайомство	211
На „суботах“ М. Коцюбинського	215
Як ми писали листа М. Коцюбинському	217
В Хараксі	222
Кінець феодала	223
Поєдинок Котовського з білополяком	237
За Сталіна подам свій голос	247
Моїм виборцям	249

РІЗНЕ

Івасик - Телесик (Казка)	253
Курінь	259
Кантата	261
Пісня (Із поеми «Сковорода»)	263
Із Кримського циклу:	
Прорив	264
Ай - Петрі	265

ПЕРЕКЛАДИ

I. З російської

О. С. Пушкін:	
Обвал	269
Біси	270
Зимовий вечір	272
М. Горький:	
Балада про графиню Елен де Курсі	273
О. Блок:	
Пісня Аліскана	277

II. З єврейської

Ошер Шварцман:	
Корчма	281
Тож і наплинули всі хмари	282
Гей здалеку, де небеса	284

Отак буває на початку травня	286
Молодість	287
Повстання	288

III. З вірменської

Ованес Туманян:	
Перед картиною Айвазовського	291
Котикова скарга	292
Краплина меду	293
Боротьба	297
Ованес Ованісян:	
На Алагяз горі	300
Акоп Акопян:	
На червоній на весні	301

IV. З грузинської

Давид Гурамішвілі:	
Зубівка	305
Ілля Чавчавадзе:	
Весна	307
Важа Пшавела:	
Із поеми «Гість і господар»	308

Редактор
В. Гуфельд
Художник
О. Довгаль
Техкерівник
А. Голосовкер
Коректор
В. Вороніна

Ціна 7 крб. 50 коп. Оправа 1 крб.

Друкарня ім. М. В. Фрунзе, Харків,
пров. Фрунзе, 6. Уповноважений Го-
ловліту 210б. Зам. 542. Тираж 10,000
(1—2500). 20 друк. арк.

Видання 928. Пап. ф. $\frac{1}{16}$ 72 x 94 — 67 кг.
10 пап. арк. В 1 пап. арк. 92.700 зн.
Здано в роботу 2/VI-38 р. Підписано
до друку 10-XI-38 р.

Б 93 47 94 р.к.